

CONJUNTURA OCTUBRE 2009

Informe del Centre de Recerca Econòmica

A continuació vos oferim un informe elaborat pel CRE (Centre de Recerca Econòmica) amb dades de l'octubre de 2009. Al document s'analitzen aspectes tals com el panorama econòmic, el mercat financer, el mercat turístic, el mercat laboral o els preus.

La publicació d'actualitat econòmica de les Balears

CONJUNTURA

Núm. 26 · Octubre 2009

**"SA
NOS
TRA"**

CAIXA DE BALEARS

OPINIONS

• **•CONJUNTURA**

• La publicació d'actualitat econòmica de les Balears

• Núm. 26 · Octubre 2009

• **Elaboració**

• Centre de Recerca Econòmica (UIB · "SA NOSTRA")

• **Direcció**

• Antoni Riera Font

• **Coordinació**

• Xavier Grimal Agell

• **Redacció**

• Miquel Horrach Linares, Sonia Maestre Soto, David Martínez Bestard,
• Magdalena Massot Perelló (UIB), Juan M. Nave Pineda (UCH-CEU),
• Aina Ripoll Penalva, Mariona Tugores Ques (UIB)

• **Assessorament editorial i lingüístic**

• Àngels Àlvarez Garí

• **Disseny i maquetació: ddc**

• **Impressió: amadip.esment**

• **DL: PM-1204-2001**

• **ISSN: 1887-3332**

• **© de la present edició: "SA NOSTRA", Caixa de Balears**

• **© del text: Centre de Recerca Econòmica (UIB · "SA NOSTRA")**

•CONJUNTURA

És un butlletí destinat a la difusió dels principals agregats macroeconòmics, obert a la col·laboració de persones i institucions que treballen entorn de l'anàlisi econòmica.

Només té propòsits informatius, per consegüent "SA NOSTRA" no es responsabilitza de l'ús que se'n faci. Les opinions i estimacions són del Centre de Recerca Econòmica (UIB · "SA NOSTRA"), per la qual cosa poden estar subjectes a variacions.

S'imprimeix en paper ecològic i el preu inclou únicament les despeses d'edició i d'impressió.

No es permet la reproducció total o parcial d'aquest document ni de la coberta, ni el recull en un sistema informàtic, ni la transmissió en qualsevol forma o per qualsevol mitjà, sia electrònic, mecànic, per fotocòpia, per registre o per altres mètodes, sense el permís dels titulars del copyright.

PVP: 6 €

índex

1

El comentari
«Temps de tardor, temps de poda»

5

Conjuntura internacional i espanyola

Panorama econòmic

15

Mercat financer

Conjuntura balear

20

Producció i demanda

31

Mercat turístic

37

Mercat laboral

L'apunt: «De la relació temporalitat-atur en temps de recessió»

47

Preus

55

Medi ambient

Elcomentari

«Temps de tardor, temps de poda»

Que el setembre no vendria carregat de bones notícies era una cosa que hom podia aventurar, però avui, una vegada conegut el balanç de l'estiu, la incògnita es fa encara més difícil d'aclarir.

Segons les estimacions avançades, el PIB no agrari de les Balears ha descendit un 1,8% durant el tercer trimestre, taxa que acusa set dècimes el retrocés del trimestre anterior i que se situa 3,1 punts percentuals part davall del comptador de creixement d'un any enrere. Un daltabaix, aquest, que no descansa, com ens tenia acostumats la conjuntura, en una pèrdua d'activitat del sector de la construcció, sinó en una important contracció del sector serveis (comerç, transport, turisme...) que evidencia, principalment, que el contagi del virus de la crisi financera a les magnituds reals de l'economia no diferencia a hores d'ara l'estació de l'any ni les branques productives a les quals ataca.

Certament, aquesta reducció del ritme de creixement se circumscriu en un context de recessió generalitzada a nivell mundial, per bé que els darrers batecs de l'estiu no vénen acompanyats dels mateixos calfreds d'hivern a tots els països. N'és la prova el fet que l'FMI, al seu darrer número d'octubre –rectificant les previsions del juliol–, hagi alleugerit la caiguda de l'economia mundial en tres dècimes i hagi situat en valors positius el creixement del darrer trimestre de l'any, després d'observar que les economies de la Xina, Indonèsia, Corea del Sud i Singapur experimentaven importants creixements el segon trimestre i que el Japó, França i Alemanya evidenciaven els primers símptomes de recuperació.

Però mentre la temperatura econòmica puja, especialment a les economies emergents i s'enceta el procés de recuperació d'algunes economies avançades, a les Balears tot indica que la tendència baixista es mantindrà durant els propers mesos, tal com s'observa, de manera acusada, en el conjunt de l'Estat. El perquè cal cercar-lo en el comportament del sector exterior. I és que el factor que explica en darrera instància el bon comportament d'algunes economies aquests darrers mesos ha estat, sens dubte, la millora de les exportacions, tendència de la qual les Balears, en conjunt, i el sector turístic regional, en particular, no han participat.

Tot plegat, en l'escenari actual, constata la intensitat de la recessió i confirma, alhora, que l'inici de la recuperació no dependrà únicament de l'evolució de l'economia internacional sinó, principalment, d'un element intern: la capacitat de la destinació balear per adaptar-se i anticipar-se a les tendències del mercat –reinventant nous productes i serveis–, diferenciant-se pels seus intangibles –marca, qualitat de vida, etc.– i afegint capes de valor a la ja 'obsoleta' concepció del producte de sol i platja, com a única via per seduir, atreure i satisfer les expectatives dels turistes potencials.

I és que no es té clar que l'economia balear pugui encetar una senda sòlida de creixement, tot i que el seu principal mercat emissor de turisme, Alemanya, estigui en millors condicions de sortir de la recessió que altres economies europees. Els desequilibris generats en el decurs de la darrera dècada, durant la qual les Balears han assolit forts creixements gràcies a activitats rendibles a curt termini però del tot improductives a llarg termini, han ferit de ple la seva capacitat competitiva.

En aquest context, encara que hom podria confiar en la recuperació de la demanda dels residents com a via per compensar l'alentiment de la despesa turística, cal reconèixer que el consum, per més que aconseguisqui estabilitzar-se durant els propers mesos, no podrà recuperar la tendència creixent del passat, ja que la renda real de les famílies tendirà a moderar-se en paral·lel al deteriorament del mercat laboral i l'efecte riquesa actuarà negativament. A més, la taxa d'estalvi de les llars ha caigut fins a nivells històricament baixos, motiu pel qual no és previsible que segueixi reduint-se, sobretot quan les economies domèstiques s'enfronten a una càrrega financera feixuga associada a l'endeutament contret arran de l'adquisició d'habitatge. En aquest context, la probabilitat que el consum es debiliti durant el que queda d'any és molt elevada. Quant a la inversió empresarial en equipaments i infraestructures, tot i que difícilment s'emmagrirà més del que ja ho ha fet aquest tercer trimestre, tampoc no es donen les condicions per a una forta recuperació, atesa la pèrdua de rendibilitat del teixit empresarial balear.

Així les coses, cal concloure que l'activació de la demanda externa és clau per al futur de l'economia regional, com ho és, per tant, propiciar els canvis de naturalesa estructural que garanteixin el posicionament internacional del turisme balear i la seva contribució a la prosperitat regional.

Acabada, doncs, la campanya d'estiu i amb la mirada posada en un hivern fred i de baixa temperatura econòmica, l'arribada de la tardor esdevé el temps ideal per començar la poda i treure les branques mortes o malaltes de l'estructura productiva balear –especialment les més orientades envers un model de baixos costos (laborals, fiscals, ambientals...), perquè cresquin de nou en bones condicions, prenguin força amb vista a la propera campanya turística i agafin la forma adient per preservar la posició competitiva de les Balears. I si la tardor és una bona època per a la poda, també ho és per plantar branques noves –reorientant els recursos als àmbits amb més capacitat de competir internacionalment– i per trasplantar o deslocalitzar les fases més primàries del procés de producció que han canviat necessàriament de lloc.

Encara que la poda pot respondre a qüestions de caire pràctic i estètic, en el marc de l'actual recessió la principal motivació és de naturalesa econòmica, d'acord amb la necessitat d'incrementar a nivell microeconòmic la rendibilitat empresarial futura i, a nivell macroeconòmic, la productivitat. I és que la poda, prenent en compte la inversió realitzada, és una operació a llarg termini, atès que, sobretot quan hi ha interessos comercials, els beneficis només són visibles al cap d'alguns anys. Potser per això és molt important argumentar correctament la necessitat d'intervenir,

però també definir el tipus d'intervenció, escollir el moment òptim per començar i, així mateix, determinar l'altura i l'abast de l'operació. Sigui el que sigui, del que no hi ha dubte és que cal encetar, com més aviat millor, una dinàmica contínua de renovació i enriquiment en resposta als canvis de les tendències que es van observant. Només identificant, accionant i combinant de manera adequada i coordinada aquelles palanques de valor amb capacitat d'aprofitar eficientment els recursos disponibles (terra, treball, capital, tecnologia...) i d'addicionar, sobre la base d'aquests recursos, múltiples capes de valor, les Balears deixaran de banda els riscos associats als temuts efectes de segona volta que poden derivar de la conjuntura actual.

En aquest afer, el comportament dels salaris i la resta de costos serà, juntament amb l'esdevenir de l'economia internacional, un dels factors que caldrà seguir amb atenció, per tal com determinarà l'evolució de l'economia balear durant els pròxims trimestres. Així, en un context de desacceleració del creixement com l'actual i d'enduriment de la competència per mantenir les quotes de mercat, els resultats empresarials es veuran seriosament malmesos si la progressió dels salaris i d'altres costos no s'alinea amb la de la resta de la UME. I és que tot plegat afectarà no només la creació d'ocupació –variable clau per mantenir la demanda interna–, sinó també les possibilitats d'inversió, tant pública com privada. Això ha passat ja en fases cícliques similars, encara que menys intenses que l'actual. Avui, tot i que el marge de maniobra és petit, som a temps d'evitar-ho, sempre que es garanteixi que el control de costos s'utilitzarà en favor de la reinversió dels beneficis obtinguts en la direcció adequada: la que assegura el màxim rendiment de la poda.

31 d'octubre de 2009

Principals macromagnituds

				2008				2009	
				2007	2008	I	II	III	IV
PIB	Estats Units	2,1	0,4	2,0	1,6	0,0	-1,9	-3,3	-3,8
	Japó	2,4	-0,7	1,3	0,6	-0,3	-4,3	-8,7	-7,2
	UME	2,7	0,7	2,2	1,5	0,4	-1,8	-4,9	-4,8
	Alemanya	2,5	1,3	2,9	2,0	0,8	-1,8	-6,7	-5,9
	Regne Unit	3,0	0,7	2,3	1,6	0,3	-2,0	-5,0	-5,5
	Espanya	3,6	0,9	2,5	1,7	0,4	-1,2	-3,2	-4,2
	Balears	2,7	1,4	2,2	1,7	1,3	0,6	-0,4	-1,1
Inflació	Estats Units	2,8	3,8	4,1	4,4	5,3	1,6	0,0	-1,2
	Japó	0,1	1,4	1,0	1,4	2,2	1,0	-0,1	-1,0
	UME	2,1	3,3	3,4	3,6	3,8	2,3	1,0	0,2
	Alemanya	2,3	2,7	3,0	3,0	3,3	1,7	0,8	0,2
	Regne Unit	2,3	3,7	2,3	3,4	4,8	3,9	3,1	2,1
	Espanya	2,8	4,1	4,5	4,7	5,0	2,5	0,5	-0,7
	Balears	2,7	3,8	4,1	4,4	4,6	2,4	0,6	-0,6
Taxa d'atur	Estats Units	4,6	5,8	4,9	5,4	6,0	6,9	8,1	9,2
	Japó	3,9	4,0	3,9	4,0	4,0	4,0	4,5	5,2
	UME	7,5	7,6	7,3	7,3	7,5	8,0	8,8	9,3
	Alemanya	8,4	7,3	8,0	7,5	7,0	6,8	7,8	7,5
	Regne Unit	5,6	5,2	5,1	5,3	5,8	6,3	7,1	7,7
	Espanya	8,3	11,3	9,6	10,4	11,3	13,9	17,4	17,9
	Balears	7,0	10,2	10,7	8,4	9,4	12,3	19,8	18,2
Ocupació	Estats Units	1,1	-0,3	0,5	0,0	-0,4	-1,6	-3,1	-3,9
	Japó	0,1	-0,4	0,1	-0,5	-0,5	-0,8	-0,8	-2,0
	UME	1,8	0,8	1,5	1,1	0,5	-0,1	-1,3	-1,8
	Alemanya	1,6	1,4	1,7	1,5	1,4	1,1	0,4	-0,1
	Regne Unit	1,0	0,1	1,5	1,2	0,4	-0,2	-1,1	-2,0
	Espanya	3,1	-0,5	1,7	0,3	-0,8	-3,0	-6,4	-7,2
	Balears	2,4	0,4	2,1	0,1	-0,5	-0,1	-7,2	-7,5

* Variacions anuals en percentatges, excepte taxa d'atur en termes absoluts

Font: Eurostat, INE, BLS, ILO, Ministry of Internal Affairs and Communications of Japan i elaboració pròpia

Conjuntura
internacional
iespanyola

Panoramaeconòmic

A la recerca del creixement perdut. Pel camí de la recuperació.

El caràcter sincrònic de la recessió no abandona i els principals organismes internacionals coincideixen a anunciar que la caiguda lliure de l'economia ha tocat el fons, si bé cal reconèixer que a la vall de la fase baixista d'aquest cicle algunes economies hi romanen més temps que d'altres abans d'enfilar una vertadera senda de recuperació. El cert és que les darreres anàlisis sobre l'estat de la qüestió, més enllà d'assenyalar que el pitjor està passant i que el procés de reactivació promet alts i baixos, incorporen algunes dosis d'optimisme, per tal com el comerç internacional s'ha començat a desbloquejar i el sistema financer ha reduït el risc sistèmic més extrem, els bancs han aconseguit captar capital i els mercats financers majoristes han tornat a penjar el cartell d'obert.

En aquest escenari, les previsions de creixement per a aquest i per al proper exercici segueixen sent objecte de revisió continuada, si bé en aquest cas, l'atreviment de polir-les a l'alça ve carregat de novetat. I és que el Fons Monetari Internacional (FMI), rectificat la tenebrositat de mesos enrere, ha considerat oportú mitigar la caiguda de l'economia mundial estimada per a l'any corrent en un total de tres dècimes i, per tant, l'ha situada en l'1,1%. Aquesta projecció es basa, fonamentalment, en l'amabilitat econòmica esperada per al darrer trimestre, període durant el qual el món anotaria una taxa interanual, a la fi positiva, del 0,8%. D'acord amb aquest primer esglabó, l'esdevenir del proper exercici permetria tancar la dècada en el 3,1%, taxa que es nodriria de la recuperació més primerenca de les economies emergents i del procés de recuperació que les economies avançades començarien a activar, tot i que amb una menor agilitat, durant la segona meitat de 2010.

Perspectives econòmiques mundials

	2008	2009 ^a		2010 ^a
		Anual	4t trim.	
Economia mundial	3,0	-1,1	0,8	3,1
Economies avançades	0,6	-3,4	-1,3	1,3
Estats Units	0,4	-2,7	-1,1	1,5
Japó	-0,7	-5,4	-1,3	1,7
UME	0,7	-4,2	-2,5	0,3
Mercats emergents i economies en desenvolupament	6,0	1,7	3,8	5,1
Europa Central i de l'Est	3,0	-5,0	-1,4	1,8
Xina	9,0	8,5	10,1	9,0
Índia	7,3	5,4	5,1	6,4
Llatinoamèrica	4,2	-2,5	n.d.	2,9

* Taxes de variació anuals en percentatges

^a Prediccions efectuades el mes d'octubre

Font: FMI

Així les coses, sembla que, si es confirmen els auguris, l'atles econòmic tendeix un altre cop a desdoblar la senda de creixement global, atès que el repunt esperat per a les economies asiàtiques, amb la Xina (8,5%, 2009; 9%, 2010) i l'Índia (5,4%, 2009; 6,4%, 2010) al capdavant, accentua el contrast amb l'estat anèmic de les economies occidentals, les quals, com els Estats Units d'Amèrica (-2,7%, 2009; 1,5%, 2010) i la Unió Europea (-4,2%, 2009; 0,5%, 2010), es preveu que avancin més lentament, llastrades per un atur en escalada permanent.

Amb tot, sembla que les darreres passes del camí d'anada continuen acompanyades de riscos a la baixa que podrien aombrar el camí de tornada cap a la recuperació. A curt termini, el més flagrant, que el procés de normalització del cicle s'estanqui, no en va cal tenir en compte que la fragilitat de l'economia mundial augmenta la seva vulnerabilitat enfront d'un ample ventall de xocs, com serien els derivats d'un encariment bruscat i sobtat del barril de petroli o d'una intensificació de les pressions proteccionistes. Al mateix temps, si hom considera que el catàleg d'intervencions extraordinàries desplegat pels governs i bancs centrals ha acabat constituint un bon sistema de rescloses per salvar el desnivell a la baixa, cal reconèixer, alhora, que el *timing* de la política econòmica revesteix una rellevància més que especial, per tal com una retirada prematura de les mesures podria negar el vaixell i complicar amb escreix la travessia.

Addicionalment, a mitjà termini, el risc principal es concentra, més que a enfilar les dreceres cap a la normalitat, a aconseguir que la recuperació sigui sostenguda, sobretot a les economies avançades, força afectades pels trastorns d'oferta causats per la recessió i el daltabaix de la demanda d'acord amb la desestabilització dels balanços familiars i empresarials. En aquesta línia, la cursa d'obstacles que caldrà lliurar durant els propers trimestres no condona, en cap cas, el deure de treballar estretament en el sanejament de les finances públiques i d'establir de manera decidida el traçat de mesures estructurals que són imprescindibles per sortir definitivament de la crisi, però sobretot per garantir uns patrons de creixement

i generació de treball estables, atès que la capacitat econòmica potencial sembla que ha quedat ferida arran de les conseqüències que la recessió ha vessat sobre la taxa d'ocupació, la relació capital per treballador i la productivitat.¹

La recuperació promet ser, doncs, lenta i difícil. I és que la reestructuració del sistema financer, el reajustament dels patrons de la demanda internacional, la reconfiguració del consum i la inversió i la reassignació dels recursos, sobretot de la força de treball entre els diferents sectors d'activitat, no representen una tasca fàcil, per més que ineludible amb vista a una vertadera reactivació.

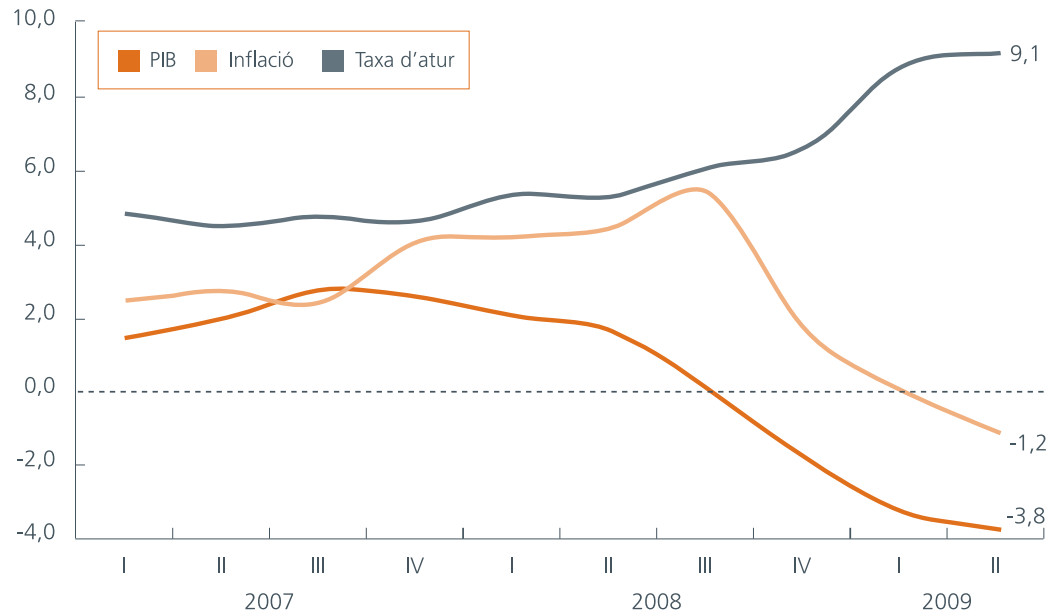
Tot plegat requereix altes dosis de valentia, és cert, però també de prudència envers la interpretació dels senyals que ofereixen els indicadors econòmics, avui força volàtils atesa la conjuntura, motiu pel qual no es pot oblidar que la reconquesta de la confiança no passa en cap cas pels paranys de la complaença.

L'economia nord-americana aspira a un segon semestre millor.

L'activitat als EUA ha saldat la primera meitat de l'any amb un dels defalliments interanuals més extraordinaris de la sèrie històrica, per tal com el retrocés del 3,8% del segon trimestre ha conferit, si fos possible, més profunditat al que s'havia registrat el trimestre anterior (-3,3%). D'acord amb aquest panorama, la moderació del ritme de descens de les taxes intertrimestrals del PIB (-0,2% vs -1,6%, 1r trim.) s'ha erigit en el tòtem al voltant del qual s'arremolinen totes les esperances que efectivament s'hagi tocat el fons, però sobretot del fet que tancar l'exercici en terreny positiu sigui quelcom més que un mite. En aquest context, les previsions de l'FMI revisades el mes d'octubre sostenen que l'economia nord-americana estampillarà al seu balanç anual una caiguda del 2,7%, taxa que, atesa l'evolució registrada fins aleshores, duu implícita una millora considerable de l'activitat d'aquí al tancament de l'exercici. De fet, les previsions de l'organisme esmentat estimen que la fallida interanual del darrer trimestre de l'any es moderarà fins a l'1,1%.

1. Per a més informació sobre aquesta qüestió, consultau «What's the damage? Medium-term output dynamics after financial crisis». A: FMI. *World Economic Outlook*, octubre 2009, p. 121-151.

PIB, inflació i taxa d'atur als EUA

* Taxes de variació interanuals en percentatges, excepte la taxa d'atur, que fa referència al percentatge de desocupats sobre la població activa
Font: BEA, BLS, Reserva Federal de St. Louis i elaboració pròpia

Així les coses, la hipòtesi que el pitjor està passant en aquests moments i que, per tant, l'itinerari a partir d'ara serà de pujada, ha pres certa força entre els agents econòmics i socials nord-americans, per tal com els diferents indicadors de confiança han deixat d'amagrir-se al llarg de l'estiu i els responsables de la política econòmica han començat a insinuar el retorn a la normalitat de les condicions i mesures d'emergència. En tot cas, cal assenyalar que el procés de recuperació promet integrar un component erràtic certament considerable, motiu pel qual seria erroni pensar que, a hores d'ara, les bases d'una reactivació plena i vigorosa estan veritablement consolidades.

Respecte d'aquesta darrera qüestió, cal tenir en compte que l'evolució de l'economia, en general, i dels principals components de la demanda interna, en particular, continua força arraulida en els plans i mesures d'estímul vigents i que el procés de reassignació del capital i el treball entre els diferents sectors, d'una banda, i la recomposició dels balanços familiars, d'una altra, comprometen significativa-

ment la col·locació de cadascuna de les pedres del camí cap a la recuperació. D'entrada, el consum privat continua en hores baixes (-1,7% vs -1,5%, 1r trim.) d'acord amb l'accentuació del descens de la despesa en béns (-4,7% vs -0,2%, despesa en serveis) i, més concretament, en béns de consum durador (-8,8% vs -2,7%, resta de béns). Les compres importants sembla, doncs, que es difereixen en el temps, atès que la prioritat de les llars rau principalment en la restauració dels seus comptes, per tal com la taxa d'estalvi familiar es recupera progressivament. Malgrat tot, la confiança dels consumidors palesa clars indicis de millora, tal com recullen pel que fa al tercer trimestre els indicadors de The Conference Board (51,7 punts vs 48,3 punts, 2n trim.) i la Universitat de Michigan (68,4 punts vs 68,2 punts, 2n trim.), sobretot durant el mes de setembre (53,1 punts i 73,5 punts, respectivament).

En qualsevol cas, més enllà de l'aportació que la revaloració del patrimoni financer pugui haver efectuat als ingressos de les economies domèstiques, la despesa privada continua força afectada

pel comportament del mercat laboral, plaça que el setembre, per vint-i-un mes consecutiu, ha seguit destruint ocupació (-0,2%; -4,2%, interanual) i ha enlairat la taxa d'atur fins a màxims que no s'assolien des dels anys vuitanta (9,8%). Adobar l'escena laboral no serà, doncs, feina de dos dies i la recuperació, més prop o més enfora, trobarà un dels principals cavalls de batalla en l'àmbit del treball.

Paral·lelament, la inversió empresarial, malgrat la millora incipient dels canals del crèdit, continua caient en picat (-28,1% vs -25,2%, 1r trim.) d'acord amb el retrocés de la inversió productiva (-19,7% vs -17,4%, 1r trim.) –tant en termes d'instal·lacions (-18,9%) com d'adquisició de programari i equipaments (-20,2%)–, força condicionada pel defalliment continuat dels beneficis corporatius. Val a dir que la confiança empresarial recull una millora de les perspectives que encara no s'ha transmès a la pràctica, per tal com l'indicador de l'Institute for Supply Management ha evolucionat favorablement durant el tercer trimestre, tant en l'àmbit de les manufactures (51,5 punts vs 42,6 punts, 2n trim.) com dels serveis (48,6 punts vs 44,9 punts, 2n trim.), sobretot si es pren en compte que, en ambdós casos, la puntuació del mes de setembre ha superat el llindar dels cinquanta punts (52,6 punts i 50,9 punts, respectivament), a partir del qual es considera que s'inicia una etapa d'expansió.

Mentrestant, la inversió residencial, per la seva banda, continua descendant (-25,6% vs -23,9%, 1r trim.), si bé el mercat immobiliari ha insinuat subtilment una tènue disposició a estabilitzar-se. Així, segons l'indicador Case-Shiller, els preus residencials han crescut durant el segon trimestre part damunt del zero per primer cop durant els tres darrers exercicis (2,9% vs -7,4%, 1r trim.), fet que ha permès que moderassin el ritme de descens interanual (-14,9% vs -19,1%, 1r trim.). En aquesta línia, alguns dels principals indicadors de l'activitat immobiliària han tendit a relativitzar la intensitat de la caiguda, com és el cas pel que fa al mes d'agost del nombre d'habitatges venuts (-3,4% vs -14,8%, juliol) i iniciats (-29,6% vs -36,9%, juliol).

A l'escenari domèstic cal afegir, a més, l'esdevenir del sector exterior, força marcat per l'atonía dels fluxos d'intercanvi mundials i titular d'un dèficit amb una notable resistència a la baixa. Els comptes relatius al segon trimestre palesen, així, que el descens

interanual de les importacions (-18,5% vs -16,2%, 1r trim.), ara afectades per un barril de petroli més car, no ha estat suficient una vegada més per compensar la senda a la baixa que arrossegueu les exportacions (-15% vs -11,6%, 1r trim.), malgrat la tendència a la depreciació del dòlar en els mercats internacionals.

Només la despesa pública mostra, doncs, un caràcter expansiu (2,5% vs 1,7%, 1r trim.), d'acord, fonamentalment, amb el repunt de la despesa federal en defensa nacional (7,7% vs 6%, 1r trim.) i d'altres partides (3,9% vs 4,8%, 1r trim.), atès que el consum públic a nivell estatal i local –més del 60% del consum públic total– s'ha mantengut pràcticament estable (0,1% vs -0,6%, 1r trim.). Arran del comportament expansiu de la despesa i, alhora, de la progressiva retallada dels ingressos corrents de les administracions, l'economia nord-americana registra a hores d'ara un dèficit públic d'1,7 bilions de dòlars, xifra que gairebé el duplica respecte de la d'un any enrere i que, sens dubte, afegeix als reptes de la política fiscal una segona volta a través de la qual se sanegin els efectes dels estabilitzadors automàtics, els ajuts prestats al sistema financer, els paquets fiscals extraordinaris i també els desequilibris propiciats arran de l'esclat immobiliari.

Des del punt de vista monetari, la política acomodaticia duita a terme fins aleshores per la Reserva Federal es manté prudent i a l'expectativa abans de propiciar un canvi de rumb. El tipus oficial de referència als EUA es manté en el nivell més baix de la història, d'ençà que el Comitè Federal del Mercat Obert decidís el passat mes de desembre fer ús d'una forquilla que oscil·la entre el 0% i el 0,25%. A dir ver, sembla que l'autoritat monetària està disposada a mantenir els tipus inalterats mentre els riscos de recessió continuïn en hores altes, sobretot tenint en compte que els preus de consum segueixen descendant (-1,3%, setembre) i la inflació subjacent roman moderada (1,5%, setembre). Així mateix, les compres d'actius per part de la Reserva Federal, com també altres mesures excepcionals, seguiran en vigor, sobretot, mentre els problemes de liquiditat del mercat hipotecari perviquin. Amb tot, Ben Bernanke, al capdavant de la institució, no ha amagat la intenció de normalitzar la política monetària i reconfigurar el balanç de la Fed tan aviat com les constants econòmiques hagin millorat de manera suficient, una condició que, malgrat anar carregada d'objectivitat, no estarà, sens dubte, exempta de debat.

Enmig de llampades d'optimisme, l'economia japonesa roman a l'ombra del veïnat asiàtic en flor.

El Japó, beneficiari de l'ample repertori de desequilibris heretats després de més d'una dècada de problemes macroeconòmics, no paeix amb facilitat els efectes d'aquesta recessió. Així doncs, sembla que el procés de recuperació que previsiblement enfilaran la majoria d'economies asiàtiques durant aquesta segona meitat de l'exercici serà molt més gradual a l'arxipèlag nipó, sobretot si es prenen en compte les dificultats que manifesta per confiar una part del seu creixement a la demanda interna.

Amb un bon feix de condicionants sota el braç, l'economia japonesa ha tancat el segon trimestre amb un descens interanual del 7,2%, taxa que retalla en certa manera la que s'havia registrat el trimestre anterior (-8,7%) d'acord, fonamentalment, amb l'escurçament de la contribució negativa efectuada pel sector exterior (-2,3 pp vs -3,9 pp, 1r trim.), atès que la demanda interna, en conjunt, no presenta signes de millora (-4,9 pp vs -4,8 pp, 1r trim.).

No obstant això, cal reconèixer que, en termes inter trimestrals, el comptador del segon quart de l'any ha aconseguit recuperar el signe positiu (0,6% vs -3,3%, 1r trim.), fet que no havia succeït durant els quatre trimestres anteriors. Aquest resultat contribueix, en part, a fer que les previsions de l'FMI per al tancament de l'exercici estimin una moderació de la caiguda fins a l'1,3%, circumstància que, si es complís, derivaria en un retrocés del 5,4% pel que fa al conjunt de l'any i donaria peu a una recuperació de l'1,7% per al proper exercici.

Tot plegat convida l'economia nipona a fer un pensament. L'excessiva confiança en el sector exterior ha tornat a recobrar les forces, atès que la relativització del patró interanual descendent de les exportacions (-29,3% vs -36,4%, 1r trim.) –sobretot arran de la recuperació de la demanda xinesa– ha permès, juntament amb la caiguda de les importacions (-17,3% vs -15,6%, 1r trim.), alleugerir la patacada del segon trimestre. Es posposa, doncs, la reactivació de la demanda interna, la qual, malgrat els esforços dels incentius governamentals –traduïts en un repunt de la inversió (15,8% vs 0,3%, 1r trim.) i la despesa pública (0,9% vs 0,6%, 1r trim.)–, no aconsegueix consolidar la senda del consum privat ni rescatar la inversió privada de la foscor.

Així les coses, la despesa familiar ha seguit defallint (-1%) i, si bé ho ha fet en una mesura menor que el trimestre anterior (-2,9%), no sembla que aquesta sigui una tendència amb la continuïtat assegurada. I és que les remuneracions salarials han tornat a caure en termes reals (-2,9%), en un context laboral que durant el segon trimestre ha destruït ocupació (-2%) per cinquena vegada consecutiva i que ha situat la taxa d'atur en màxims històrics (5,7%, juliol; 5,5%, agost).

Mentrestant, la formació bruta de capital fix protagonitza la major part de l'agonia (-16% vs -14,7%, 1r trim.), afectada pel retrocés de la inversió residencial (-10,1%), però sobretot per la magnitud de la fallida de la inversió productiva (-23,4%), força pendent de la marxa del comerç exterior. Així les coses, les expectatives dels empresaris manufacturadors, recollides a través de l'enquesta Tankan, sembla que, tot i continuar en terreny força negatiu el mes de setembre (-38 punts), milloren relativament el resultat copsat el trimestre anterior (-45 punts) i fan pensar que encara remuntaran una mica més d'aquí al desembre (-34 punts). No obstant això, continua dominant entre el gran i el petit empresariat nipó la percepció que el volum actual dels inventaris de béns acabats és excessiu (26 punts vs 34 punts, juny), atès que segueix existint un excés d'oferta significatiu tant al mercat interior (-41 punts vs -50 punts, juny) com a l'exterior (-33 punts vs -43 punts, juny).

En aquest escenari, la persistència a la baixa dels preus finals s'ha aguditzat els mesos centrals de l'estiu fins a registrar els descensos més importants de l'etapa deflacionista (-2,2%, juliol i agost), fet que, més enllà dels efectes derivats de les variacions del preu del petroli i altres matèries primeres, ha acabat repercutint seriosament sobre l'evolució subjacent (-0,9%, juliol i agost). Així doncs, el Banc Central del Japó ha decidit el mes d'octubre mantenir invariable el tipus oficial de referència en el 0,10% per desè mes consecutiu, decisió que no sorprèn tenint en compte l'estat dels preus i sobretot l'estat precari de recuperació econòmica. No obstant això, cal assenyalar que, al mateix temps, el manteniment dels tipus nominals en nivells especialment baixos contribueix a alentir el procés de reactivació, atès que els tipus reals no deixen d'incrementar en un entorn clarament deflacionista.

Una vegada més, l'economia nipona necessita mà de metge en l'àmbit estructural. I és que més enllà dels efectes positius que deriven de la instrumentació de polítiques monetàries i fiscals expansives

i fetes a mida per a l'ocasió, cal plantejar un ventall de mesures que tant des del punt de vista de la demanda com de l'oferta siguin capaces de fonamentar, d'una vegada per totes, una senda de creixement sòlida i estable. En aquest sentit, garantir que la reestructuració del sector financer contribueixi a assegurar una assignació eficient del crèdit, reequilibrar la demanda perquè el creixement econòmic depengui de cada vegada més de la demanda interna i reformar el mercat laboral perquè desaparegui una dualitat en estat creixent són algunes de les esferes que reclamen una atenció més immediata, sobretot tenint en compte que, una vegada retirats els estímuls, l'economia haurà de caminar sola i, alhora, escometre un gens menyspreable procés de consolidació fiscal.

Travessat l'equador de l'any, Europa es converteix en el paradís dels sentiments contraposats.

El tancament de les estimacions de creixement del segon trimestre de l'exercici ha incentivat les especulacions envers la proximitat de la recuperació econòmica europea. En aquest sentit, la moderació de la fallida trimestral de l'activitat a la UME fins al 0,2% (vs -2,5%, 1r trim.) sembla que ha superat les expectatives més optimistes i ja es contempla la possibilitat que el vell continent registri taxes positives durant la darrera meitat de l'any corrent. El cert és que, ateses les circumstàncies, resulta força difícil menysprear qualsevol senyal que oferesqui una engruna d'esperança, per insignificant que sia, però tampoc no és menys cert que avançar-se en excés pot induir a error, tant en termes d'un mal calibratge de les forces que fonamenten el creixement com del calendari d'execució i retirada de les polítiques que a hores d'ara el sustenten.

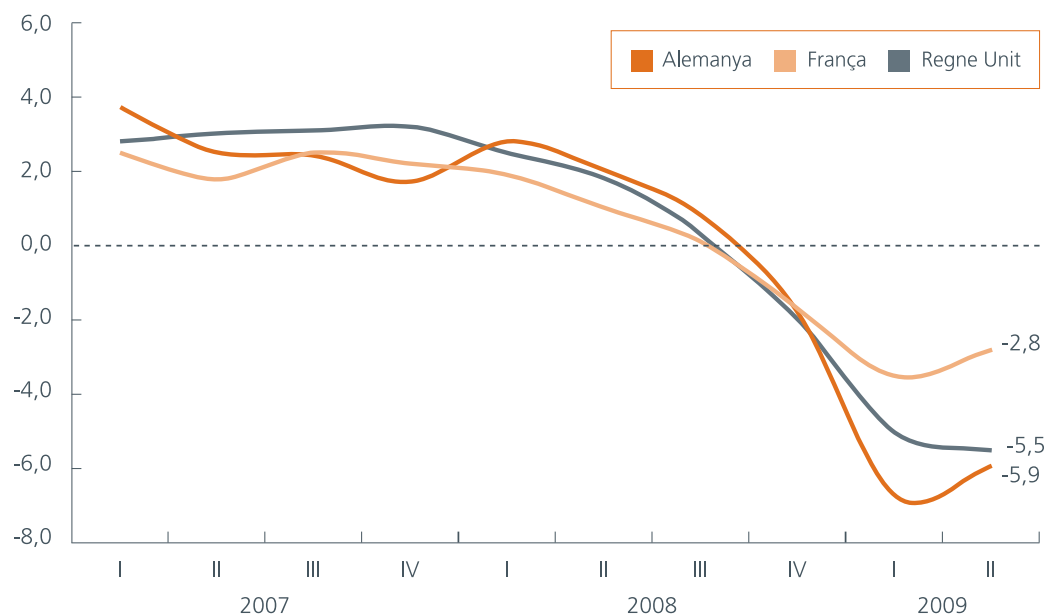
Així les coses, no es pot obviar que, fins i tot des del punt de vista més agosarat, de vegades un senyal, com a tal, no té perquè repetir-se i, molt menys, assegurar un canvi de tendència ferm i continuat. De fet, l'anàlisi econòmica confirma, des de tots els cantons, que la recuperació econòmica europea serà lenta, amb discontinuïtats, atès que romandrà durant un temps considerable subjecte a nombroses incerteses associades a la rapidesa i a la intensitat en què els riscos a la baixa, però també a l'alça, poden acabar materialitzant-se.

D'acord amb aquest escenari, i prenent en compte que l'evolució interanual del segon trimestre a la UME (-4,8%) ha repetit pràcticament el registre del trimestre anterior (-4,9%), les previsions dels

experts del Banc Central Europeu assenyalen que, pel que fa al conjunt de l'exercici, el PIB real caurà entre un 3,8% i un 4,4%, mentre que el lent procés de recuperació revertirà l'any que ve en un balanç que oscil·la entre un descens del 0,5% i un augment del 0,9%. En aquesta mateixa línia, les projeccions de l'FMI –malgrat la notable revisió a l'alça del diagnòstic de juliol– reconeixen que el daltabaix de l'activitat a la UME serà enguany superior al dels EUA (-4,2%), no en va preveuen per al quart trimestre un descens encara força notable (-2,5%).

La interpretació territorial dels resultats agregats permet entendre, en certa manera, la importància atorgada al senyal del segon trimestre, per tal com la moderació del descens és atribuïble als primers registres trimestrals positius d'Alemanya (0,3% vs -3,5%, 1r trim.) i França (0,3% vs -1,4%, 1r trim.), dues de les economies amb més força de la zona de l'euro. De la mateixa manera, altres economies també han eliminat el signe negatiu del resultat del segon trimestre –com són Portugal (0,3% vs -1,8%, 1r trim.), Grècia (0,2% vs -1,2%, 1r trim.) i Irlanda (0% vs -2,3%, 1r trim.)–, mentre que la resta, si més no, n'ha aconseguit alleugerir la intensitat. No obstant això, els resultats interanuals continuen exhibint seriosos descensos de l'activitat, atès que únicament s'han moderat a cinc economies –Alemanya (-5,9% vs -6,7%, 1r trim.), França (-2,8% vs -3,5%, 1r trim.), Portugal (-3,7% vs -4%, 1r trim.), Luxemburg (-5,3% vs -5,9%, 1r trim.) i Irlanda (-7,3% vs -9,3%, 1r trim.)–, s'han mantengut a Itàlia (-6%) i, fins i tot, han augmentat significativament en països com Holanda (-5,4% vs -4,5%, 1r trim.), Àustria (-4,5% vs -3,8%, 1r trim.), Espanya (-4,2% vs -3,2%, 1r trim.) i Bèlgica (-3,7% vs -3,1%, 1r trim.). Mentrestant, fora dels dominis de la moneda única, la contracció de l'activitat continua a tots els països –excepte en el cas de Polònia (1,4% vs 1,7%, 1r trim.)–, si bé la relativa millora del comportament trimestral a bona part de les economies –el Regne Unit inclòs (-0,6% vs -2,5%, 1r trim.)– ha permès que la UE-27 també moderàs, en conjunt, la seva fallida respecte del trimestre anterior (-0,3% vs -2,4%, 1r trim.) i que mantengués pràcticament invariable el comptador interanual (-4,9% vs -4,8%, 1r trim.). Sens dubte, la durada de la contracció i la seva magnitud final, com també l'agilitat del procés de recuperació, diferiran substancialment d'acord amb els desequilibris que cadascuna de les economies presentava abans de la crisi, com ara els derivats de l'esclat de la bimbolla immobiliària a Irlanda, el Regne Unit i Espanya.

Evolució del PIB de les principals economies europees

* Taxes reals de variació interanual en percentatges

Font: Eurostat

A nivell agregat, els diferents components de demanda a la UME continuen, de moment, excessivament fràgils. La relativa estabilització del procés contractiu s'explica fonamentalment pel comportament del sector exterior –malgrat l'apreciació de l'euro– i la sensible millora del consum –tot i que el panorama laboral ha continuat destruint ocupació (-1,8%) i ha enfilat la taxa d'atur a nivells que no es registraven feia més de vuit anys (9,6%, agost).

En aquest sentit, respecte del primer trimestre, les exportacions han amainat la fallida (-1,5% vs -9,2%, 1r trim.), recolzades en la reactivació asiàtica i l'estabilització del sistema financer, si bé a nivell interanual continuen enfonsant-se a taxes de dos dígit (-17,7%) i a un ritme superior al de les importacions (-14,4%). Paral·lelament, el consum privat ha estat capaç d'avançar positivament durant el segon trimestre (0,1%) en resposta, principalment, als plans d'estímul econòmic establerts a nivell governamental, fet que ha permès retallar la caiguda interanual d'aquesta partida (-0,9% vs -1,4%, 1r trim.).

Sigui el que sigui, cal tenir present que els fonaments sobre els que se sustenta a hores d'ara el recorregut de l'economia a curt termini tenen data de caducitat, atès que els paquets d'intervenció, que tant aquí com a les economies asiàtiques –especialment a la Xina– han tractat de reactivar la demanda interna, tard o d'hora es retiraran. Així mateix, la demanda interna de la zona de l'euro continua força afectada per l'enfonsament de la inversió, component que ha seguit retrocedint amb força (-11,4%), tot i la relativa moderació del seu defalliment trimestral (-1,5% vs -5,4%, 1r trim.). En el procés de reactivació de la formació bruta de capital fix, hi ostenta un paper fonamental la plena recuperació del mercat financer, factor que segueix envoltat d'incògnita, atès que fins ara, si bé els mercats de bons han respost ràpidament, l'accés al crèdit per part de famílies i empreses continua presentant serioses dificultats.

Des del punt de vista de l'oferta, tots i cadascun dels sectors d'activitat han millorat el comportament trimestral durant el segon quart de l'any, fet que ha permès relativitzar el descens interanual en el

cas de la construcció (-4,5% vs -6,1%, 1r trim.), els serveis comercials, de transport i comunicacions (-4,8% vs -5,4%) i l'agricultura (-0,1% vs -0,3%, 1r trim.). En les situacions extremes, s'hi troben, doncs, els sectors que no aconsegueixen manllevar força a la caiguda –com ara la indústria (-17,2% vs -16,5%, 1r trim.) i els serveis financers i empresarials (-1,4% vs -0,9%, 1r trim.)– i els que, excepcionalment, mantenen taxes positives –com són la resta dels serveis (1,6% vs 1,3%, 1r trim.), esperonats pel comportament expansiu de la despesa pública. En aquest context, les diferents enquestes d'opinió recullen la percepció dels agents que l'economia ha estabilitzat, ni que sigui relativament, la seva caiguda, per tal com s'observa una millora, sobretot durant el tercer trimestre, de l'indicador de clima econòmic (79,9 punts vs 72,2 punts, 2n trim.) i, específicament, de l'indicador de confiança dels consumidors (-21 punts vs -28 punts, 2n trim.). Tot plegat assenyalen la interiorització que la recuperació és possible, si bé precisament per això es percep, alhora, una major inquietud respecte del futur que del present.

Bona part dels propers moviments de les principals constants macroeconòmiques depèn, en gran manera, del procés de correcció dels balanços que es produeix tant en l'àmbit financer com no financer, però fonamentalment del *savoir faire* de la política econòmica, tant pel que fa als efectes que acabi vessant una vegada completat el procés d'aprofitament de les mesures aplicades, com al calendari de la seva retirada en temps i forma. En aquest sentit, la política monetària del Banc Central Europeu continua assegurant el manteniment del tipus d'interès de referència en l'1% actual i, al mateix temps, el desplegament de les mesures extraordinàries que garanteixin la provisió de liquiditat al sistema i la normalització dels canals bancaris. Aquesta postura, coherent amb l'anàlisi econòmica i monetària duita a terme per la institució esmentada, es recolza en el caràcter controlat del comportament actual i esperat de la inflació, atès que els preus finals han tornat a caure el mes de setembre (-0,3% vs 0,2%, 2n trim.), el nucli dur s'ha desaccelerat (1,1% vs 1,5%, 2n trim.) i el repunt previst per als propers mesos sembla que es mantindrà en línia amb els objectius d'estabilitat, tant pel que fa a enguany (0,2%-0,6%) com a l'any que ve (0,8%-1,6%).

Mentrestant, des del punt de vista de la política fiscal, les veus de les principals institucions europees –el Banc Central Europeu i la Comissió Europea inclosos– comencen a alçar-se per conscienciar els països membres de la necessitat d'elaborar estratègies de sorti-

da i sanejament pressupostari amb la finalitat de garantir la sostenibilitat de les finances públiques, tan aviat com la recuperació econòmica sigui una realitat palpable i fefaent. Aquesta qüestió resulta especialment rellevant per a aquelles economies que, com França, Irlanda, Grècia i Espanya, entre d'altres, tenen marcat un termini per corregir una situació de dèficit excessiu d'acord amb els patrons que estableix la normativa afecta al Pacte d'Estabilitat i Creixement. Així mateix, les instàncies supranacionals no escatimen esforços a apuntar la importància de plantejar totes aquelles reformes estructurals que, relacionades principalment amb la flexibilitat del mercat laboral, la reestructuració del sistema financer i del sector bancari i la millora de la productivitat, permetrien guanyar agilitat enfront dels reptes que imposa una recessió com l'actual.

La carta de navegació de l'economia espanyola posposa el crit de recuperació a la vista.

L'equador de la travessia anual se supera amb uns comptes que evidencien la magnitud del deteriorament de l'economia nacional, per tal com el descens interanual del segon trimestre arriba al 4,2% (vs -3,2%, 1r trim.) i la fallida trimestral, tot i moderar-se fins a l'1,1% (vs -1,6%, 1r trim.), obliga a reconèixer que la recuperació del signe positiu encara és enfora. Així les coses, si bé és cert que la magnitud de la caiguda ha tendit a donar algun senyal de desacceleració, resulta especialment d'hora parlar d'estabilització i es fa força difícil sentenciar si vertaderament el pitjor és el que està passant precisament en aquests moments.

En aquesta línia, les previsions de l'FMI assenyalen que l'economia espanyola registrarà pel que fa al conjunt de l'any una caiguda del 3,8%, taxa que, si bé és superior a l'estimada per a la UME (-4,2%) i alguns socis europeus (com Alemanya, -5,3%, i Itàlia, -5,1%), recull el manteniment d'un ritme de caiguda intens fins al darrer trimestre d'aquest exercici (-3,5% vs -2,5%, UME; -2,9, Alemanya; -3,2%, Itàlia). D'acord amb aquesta progressió cal esperar, doncs, que l'economia nacional repetesqui de signe negatiu l'any vinent (-0,7%), fet que a la zona de l'euro només succeiria a Irlanda (-2,5%), Luxemburg (-0,2%) i Grècia (-0,1%). Al mateix temps, el quadre macroeconòmic sobre el qual s'han elaborat els nous Pressupostos Generals de l'Estat avala les projeccions emeses des de Washington, tot i que la magnitud de la fallida s'estima sensiblement inferior (-3,6%, 2009; -0,3%, 2010).

Principals macromagnituds de l'economia espanyola

	2008	2008				2009	
		I	II	III	IV	I	II
PIB a preus de mercat	0,9	2,5	1,7	0,4	-1,2	-3,2	-4,2
Demanda agregada							
Consum privat de les llars	-0,6	2,1	0,2	-1,3	-3,3	-5,1	-5,9
Consum públic	5,5	4,6	5,1	5,8	6,3	6,4	5,1
Formació bruta de capital fix	-4,4	1,3	-1,9	-6,0	-10,9	-15,2	-17,0
Béns d'equipament	-1,8	5,0	2,9	-3,0	-11,6	-24,2	-28,9
Construcció	-5,5	-0,5	-4,2	-7,2	-10,3	-11,5	-12,0
Exportacions	-1,0	3,9	2,4	-2,9	-7,1	-17,6	-15,7
Importacions	-4,9	3,1	-1,3	-7,6	-13,5	-22,9	-22,3
Oferta agregada							
Agricultura i pesca	-0,8	-0,1	-0,1	-0,1	-3,0	-2,3	-1,0
Energia	1,9	3,8	4,0	2,4	-2,4	-7,3	-9,7
Indústria	-2,1	2,1	-0,7	-3,0	-6,9	-15,0	-18,1
Construcció	-1,3	0,6	-0,2	-1,5	-4,3	-5,7	-6,0
Serveis	2,2	3,5	2,9	1,8	0,7	-0,2	-1,1

* Taxes reals de variació anual en percentatges

** Dades corregides d'estacionalitat i efectes de calendari

Font: *Contabilidad Nacional Trimestral de España*, INE

El cert és que l'estat del quadern de bitàcola amb data d'avui resulta prou suficient per donar compte i raó del rumb descendent de l'economia espanyola, la velocitat en què sembla que tastarà la recuperació, les maniobres que s'han duit a terme per tal de redreçar-la i els accidents que van complicant la navegació. Sens dubte, tot plegat deriva de la difícil digestió d'un còctel preparat a base d'un cúmul de tensions contractives externes i excessivament carregat dels processos d'ajust encetats prèviament arran de la correcció immobiliària.

D'aquí deriva, en gran manera, la contracció de la demanda interna, component que manllevà 7,3 pp al comptador interanual del segon trimestre. Al cantó positiu, mentrestant, l'aportació positiva del sector exterior, resultat que rau en el manteniment d'un descens de les importacions (-22,3% vs -22,9%, 1r trim.) superior al de les exportacions (-15,7% vs -17,6%, 1r trim.) i que, en darrera instància, permet sanejar una part important del dèficit que la balança per compte corrent palesava un any enrere (-56%).

En aquest marc, la formació bruta de capital fix continuà sent, sens dubte, la peça més mal parada (-17% vs -15,2%, 1r trim.), d'acord amb la marcada inèrcia que manté la inversió en construcció (-12%), però sobretot la canalitzada a l'adquisició de béns d'equipament (-28,9%). Bona part de la manca d'inversió es fonamenta en l'escurçament dels beneficis empresarials i la incertesa envers les perspectives econòmiques. L'indicador de sentiment econòmic revela la pervivència dels dubtes, per tal com el mes de setembre torna a truncar la tendència ascendent que havia aconseguit enfilars el mes de març i se situa en nivells similars (80,6 punts vs 81,9 punts, agost) als de juny de l'exercici passat.

En la mateixa línia, la confiança dels consumidors es veu tocada el mes de setembre, atès que l'indicador pertinent, encara en terreny força negatiu, recull la pèrdua de dos punts el mes de setembre (-22 punts), si bé el balanç del tercer trimestre (-21 punts) és més favorable que el del trimestre anterior (-28 punts). I és que els comptes trimestrals de l'economia espanyola palesen que el consum de

les famílies segueix en baixa forma i, malgrat haver moderat la caiguda trimestral (-1,6% vs -2,2%, 1r trim.), continua subjectant l'evolució interanual a una forta inèrcia (-5,9% vs -5,1%, 1r trim.). Entre les principals causes d'aquest comportament es troben una major propensió a l'estalvi –relacionada amb la incertesa i la necessitat de reequilibrar els comptes familiars–, l'assumpció de la càrrega financera –derivada d'un elevat nivell d'endeutament en un marc de devaluació del patrimoni immobiliari– i la moderació de les rendes salarials –associada totalment a la caiguda de l'ocupació.

Respecte d'aquesta darrera qüestió, el mercat de treball espanyol continua acusant sobre manera les conseqüències de la recessió, si bé val a dir, en descàrrec seu, que l'afiliació de treballadors a la Seguretat Social el setembre ha aconseguit minorar el ritme de descens interanual per primer cop durant els tretze darrers mesos (-5,5% vs -6,6%, agost). L'atur, no obstant això, no ha deixat d'escalar amb força (41,3% vs 43,4%, agost) i durant el tercer trimestre de l'any els registres han superat els 3,7 milions de desocupats. Així les coses, la taxa d'atur s'ha enfilat el segon trimestre fins al 17,9%, nivell propi d'onze anys enrere. La novetat, si escau, prové del comportament de la població activa, la qual, després d'un any de moderació del ritme d'avanc, ha descendit respecte del primer trimestre (-0,1%) d'acord amb el comportament de la població masculina (-0,3% vs 0,2%, dones) i fruit del desànim instal·lat entre la força laboral arran de l'esdevenir del mercat de treball.

Des del punt de vista de l'oferta, tots i cadascun dels sectors d'activitat han continuat fent gala de la inèrcia interanual a la baixa que els ha caracteritzat els darrers trimestres, excepte en el cas dels serveis prestats pel sector públic (3,2% vs 2,6%, 1r trim.). Els retrocessos més importants es troben, doncs, en la indústria manufactu-

ra (-18,1% vs -15%, 1r trim.) i l'energètica (-9,7% vs -7,3%, 1r trim.), seguides de la construcció (-6% vs -5,7%, 1r trim.), els serveis de mercat (-2,3% vs -1%, 1r trim.) i l'agricultura, l'únic sector, aquest darrer, que ha aconseguit alleugerir la càrrega negativa (-1% vs -2,3%, 1r trim.).

L'afebliment de l'activitat es veu força condicionat per l'atonía de la demanda interna, efecte que, al mateix temps, contribueix de manera significativa a l'ajust dels preus finals. En aquest sentit, la inflació el setembre ha tornat a intensificar el ritme de descens (-1%), després d'haver-lo moderat el mes d'agost (-0,8% vs -1,4%, juliol). Darrere dels set mesos consecutius de retrocés interanual s'amaguen, d'una banda, la persistència baixista dels elements volàtils de la cistella de consum –els productes energètics (-10,2%, setembre i agost) i els aliments frescos (-2,5%, setembre i agost)–, però també l'efecte contractiu de la demanda, tal com palesa la moderació dels preus dels serveis (1,7% vs 1,9%, agost), els béns industrials no energètics (-4,7% vs -4,5%, agost) i, consegüentment, el nivell subjacent de la inflació (0,1% vs 0,4%, agost).

Amb tot plegat, la llista de deures de l'economia espanyola s'allarga. I és que, actualment, es mantenen molts fronts oberts. Els plans de rescat i estímul econòmic han contribuït a llevar ferro als comptadors negatius d'activitat, consum i treball, és clar, però sens dubte la política econòmica té molta feina a fer. A capgirar els resultats, s'hi afegixen reptes estructurals importants relacionats amb el repensament del marc de relacions laborals, l'aposta decidida per la innovació i la flexibilització de determinats mercats de béns i serveis amb l'ànim de millorar l'eficiència i, de retruc, la competitivitat de l'economia espanyola en l'àmbit internacional. Tot plegat, tenint en compte el deute pendent amb l'exterior i el sanejament d'un dèficit fiscal excessiu, que ja ha estat objecte de reprimenda per part de les més altes instàncies europees.

Mercatfinancer

El dòlar es debilita considerablement respecte de la resta de monedes i reflecteix els efectes de segona volta de la crisi econòmica.

L'estabilitat viscuda en el mercat de divises durant la major part del quadrimestre analitzat s'ha truncat durant el mes de setembre amb la depreciació del dòlar enfront de la resta de monedes de referència, quan s'han fet palesos els riscos latents que arrossega l'economia americana al llarg dels últims trimestres: alts nivells d'endeutament, elevades injeccions de liquiditat i disminució de les reserves mundials en aquesta moneda. Així, amb una depreciació acumulada propera al 5% el darrer quadrimestre, la cotització del dòlar s'ha situat al voltant de l'1,5 respecte a l'euro i en nivells de 90 enfront del ien.

La incertesa que mostrava el mercat a principis del quadrimestre quant a la senda que seguiria la cotització del dòlar en el futur immediat s'ha dissipat, doncs, a favor dels analistes que pensaven que l'ex-

cés de bons del tresor dels EUA per part dels governs dels països emergents pressionaria a la baixa la cotització del bitllet verd. Aquest debilitament no s'ha vist compensat en tota la seva magnitud pels possibles efectes enfortidors de la divisa provocats per l'avançament de la recuperació de l'economia real dels EUA respecte de la resta d'economies afectades per la crisi econòmica internacional i per la demanda de dòlars envers potencials repunts a la baixa, tot i que sols hagin estat de caràcter transitori, dels mercats de valors.

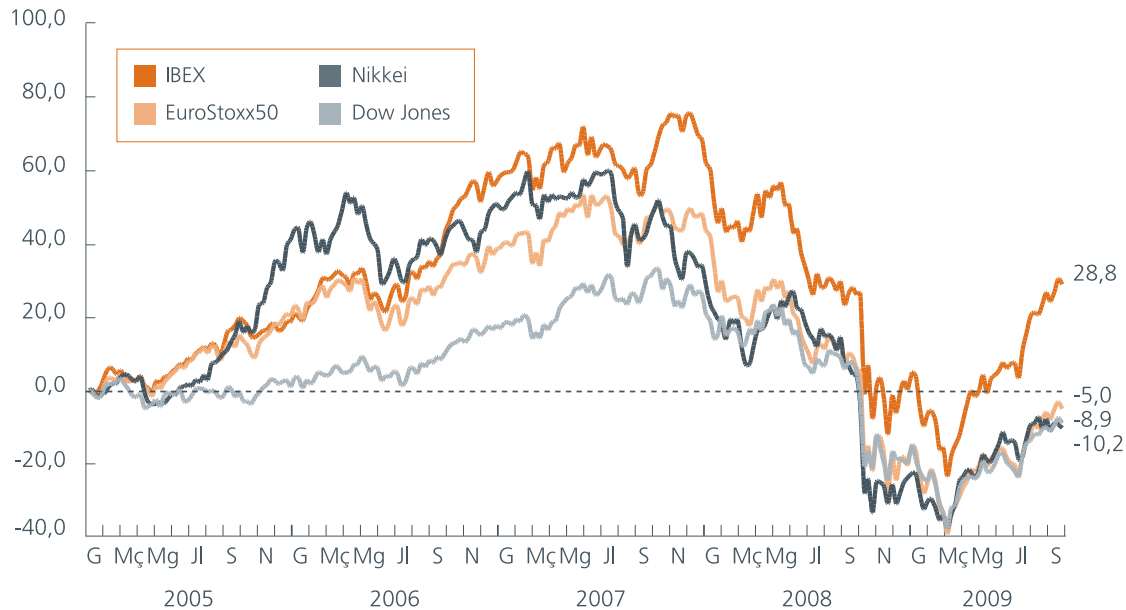
I és que el dèficit fiscal generat als EUA per les mesures posades en pràctica per atallar la crisi en totes les etapes, s'uneix a l'heretat per l'Administració actual i comentat repetidament en aquest informe quan s'ha assenyalat la perillositat dels anomenats dèficits bessons que s'observaven en aquella economia, per la qual cosa la quantitat de deute públic emès com a conseqüència de tot plegat assoleix ja uns nivells considerables (90% del PIB segons les previsions per a finals d'any de les autoritats americanes).

Tipus de canvi euro/dòlar

Font: Bloomberg

Evolució dels principals índexs borsaris

* Taxes de variació interanuals en percentatges. Base 1-1-2005

Font: Bloomberg i elaboració pròpia

Lògicament, per sota d'aquesta depreciació també subjauen, tal com s'avançava en el número anterior, els efectes de la política monetària expansiva de caire quantitatiu, que per la seva intensitat extraordinària manté els tipus d'interès sota mínims i propicia l'endeutament en dòlars i desincentiva la inversió en títols nominats en la mateixa divisa. D'aquesta manera, la cotització del dòlar s'ha vist afectada, ara de manera negativa, per les operacions de *carry-trade* en els mercats internacionals per part dels inversors.

A la regió asiàtica persisteix la preocupació per la inalterabilitat del iuan.

Quant a la resta de divises, únicament s'ha de destacar la preocupació mostrada pels països asiàtics competidors directes de la Xina, les monedes dels quals s'aprecien respecte de les dels països amb què mantenen la major part de les relacions comercials, mentre que el gegant asiàtic, a pesar de totes les exigències internacionals i promeses de la seva autoritat monetària, manté la cotit-

zació de la seva moneda (9,73 iuans per euro l'últim quadrimestre), amb la qual cosa provoca una pèrdua de competitivitat relativa en les primeres. Amb tot, les expectatives actuals de recuperació de les exportacions xineses poden suavitzar els propers mesos la reticència de les autoritats de Pequín amb relació a l'apreciació de la seva moneda en els mercats internacionals.

Les places borsàries més importants de les economies desenvolupades cotitzen principalment la reducció del risc econòmic global.

Durant el quadrimestre que ara acaba s'ha produït als mercats de valors la consolidació de la tendència alcista iniciada els primers dies del mes de març, que ha arribat a sobrepassar la par de l'any i fins i tot a oferir rendibilitats interanuals positives. Efectivament, en set mesos consecutius de pujades, els principals índexs d'ambdues parts de l'Atlàntic han aconseguit importants revaloracions que els han retornat a nivells de fa aproximadament un any. Al

Tipus d'interès als mercats internacionals

		Zona euro			Regne Unit			Estats Units			Japó		
		Tipus ref.	3 mesos	12 mesos	Tipus ref.	3 mesos	12 mesos	Tipus ref.	3 mesos	12 mesos	Tipus ref.	3 mesos	12 mesos
2009	Mç	1,50	1,64	1,91	1,00	1,81	2,42	0,25	1,32	2,29	0,10	0,66	1,13
	Ab	1,25	1,42	1,77	0,50	1,43	2,39	0,25	1,09	2,00	0,10	0,65	1,05
	Mg	1,00	1,29	1,65	0,50	1,27	2,24	0,25	1,07	1,66	0,10	0,46	0,95
	J	1,00	1,23	1,61	0,50	1,12	2,15	0,25	0,86	1,61	0,10	0,40	0,88
	Jl	1,00	0,97	1,41	0,50	0,95	1,71	0,25	0,85	1,48	0,10	0,40	0,80
	Ag	1,00	0,86	1,33	0,50	0,76	1,77	0,25	0,46	1,42	0,10	0,41	0,74
	S	1,00	0,77	1,26	0,50	0,63	1,47	0,25	0,37	1,31	0,10	0,37	0,66

* Tipus el darrer dia del mes pel que fa als de referència i mitjana de xifres diàries pel que fa als interbancaris. Dades en percentatges

Font: Bloomberg, BoJ i elaboració pròpia

capdavant s'ha situat l'IBEX 35, que ha acumulat una rendibilitat des del març –moment en què es va assolir el mínim anual– del 61,7%, mentre que altres places també han mostrat fortes recuperacions, entre les quals destaquen l'EuroStoxx (52,6%), el Dow Jones (43,6%) i el Nikkei (39,2%).

Tot i que les dades macroeconòmiques no són suficientment falagüeres per justificar per si mateixes aquestes importants pujades en els mercats de renda variable, el cert és que s'han fonamentat en la reducció del risc i en la materialització de resultats empresarials, millors que els que havia previst i descomptat el mercat, sobretot en el sector no financer. A banda, i també des de la perspectiva empresarial, la reactivació de les operacions corporatives de fusions i adquisicions una vegada ajustat el risc del sistema als estàndards habituals, amb el valor afegit que incorpora la seva idoneïtat per esquivar les restriccions al crèdit d'alguna de les empreses involucrades, ha coadjuvat així mateix en les pujades borsàries.

D'altra banda, des d'un punt de vista institucional, les propostes del G-20 continuen tenint una gran influència en els mercats. Així, si, tal com es comentava a l'informe anterior, l'anunci d'actuacions de rescat, i no de nacionalització, d'entitats financeres en dificultats per part dels bancs centrals de les principals economies era a l'origen del canvi de tendència borsària, l'anunci de configuració

d'un nou marc internacional de regulació del sector financer que allunyi de l'horitzó possibles crisis com la viscuda, ha afermat l'actual tendència alcista.

L'euríbor marca mínims històrics.

L'autoritat monetària de la zona euro ha mantingut sense canvis el tipus d'interès aplicable a les principals operacions de finançament, des que el mes de maig el va situar en l'1%, amb la finalitat de seguir donant suport a la dèbil recuperació de l'activitat econòmica. A més, mesures addicionals han ajudat a aportar liquiditat al mercat i, així, l'expectativa d'una nova rebaixa del tipus oficial sembla que s'ha dissipat, i més encara si fos possible, envers la correcció a l'alça en les darreres projeccions de setembre de la taxa de creixement del PIB a la zona euro per al 2009 i 2010.

No obstant això, els tipus interbancaris han mostrat un descens clar permetent que les primes de liquiditat, que encara enterbolien el mercat poc abans d'iniciar-se l'estiu, s'hagin absorbit. D'aquesta manera, si a mitjan juny l'euríbor a un any se situava en l'1,65%, el 7 d'octubre, el dia abans de la reunió del Consell de Govern del BCE, es col·loca entorn d'un nou mínim històric de l'1,22%, mentre que els tipus a 3 i a 6 mesos fan el mateix i se situen en el 0,74% i l'1,01%, respectivament.

És evident que a tot això hi ha contribuït la decisió del BCE, ja anunciada el mes de maig, d'efectuar operacions de finançament a un termini més llarg amb venciment a un any a tipus fix de l'1%. De fet, després del 24 de juny, data en què s'efectua la primera d'aquestes operacions amb un volum de 442.200 milions d'euros, augmenta considerablement el recurs diari a la facilitat de dipòsit del BCE (operació que permet a les entitats de crèdit realitzar dipòsits a un dia en el banc central al 0,25%); l'Eonia experimenta un notable descens (l'1 de juliol se situa tan sols a 9 pb per sobre del tipus de la facilitat de dipòsit); i en només un dia els tipus de l'interbancari cauen uns 5 pb.

Tot plegat posa de manifest l'augment de liquiditat existent en el mercat i no és gens estrany que el BCE incidís en la importància de revertir les mesures adoptades en el moment oportú amb la finalitat d'evitar-ne la incidència sobre la futura estabilitat de preus. Així doncs, de moment, si no hi ha sorpreses i s'afermen els debils indicis de recuperació que mostren ja alguns dels països de la Unió, es pot esperar que el 2010 es produeixi un canvi de tendència i que el preu oficial dels diners abandoni el nivell mínim de l'1%, amb la repercussió consegüent sobre la resta de tipus d'interès de l'economia.

En el Regne Unit, l'interbancari aconsegueix gairebé esgotar els diferencials.

Igual que a la zona euro però amb més intensitat, els tipus d'interès del mercat interbancari britànic han evolucionat a la baixa. Els encara significatius diferencials existents a finals de maig respecte al 0,5% oficial han possibilitat, concretament, un recorregut a la baixa fins a assolir el 30 de setembre els tipus a 3, 6 i 12 mesos el 0,52%, 0,62% i 1,4%, respectivament. Així doncs, al tipus a un any encara li queda un cert marge per suportar noves caigudes.

I és que el Banc d'Anglaterra ha incrementat la magnitud del programa d'adquisició d'actius fins als 175.000 milions de lliures esterlines, però ha mantingut inalterat el tipus de referència d'ençà que el mes de març el situà en el 0,50%. Amb la finalitat de seguir emparant la complicada recuperació econòmica, les expectatives indiquen, igual que a la zona euro, que continuarà sense canvis els pròxims mesos.

Els Estats Units i el Japó mantenen també les polítiques expansives.

A pesar d'una millora de les perspectives de l'economia nord-americana, la Reserva Federal ha anunciat que estendrà el programa de compra d'actius fins al primer trimestre de 2010 i no ha donat indicis clars d'abandonar l'actual tipus de referència, entre el 0% i el 0,25%, durant els propers mesos. No obstant això, tot i que la necessitat de seguir recolzant la seva economia garanteix l'actual política expansiva de la institució monetària, el seu president, Ben Bernanke, ha assenyalat expressament que el temor a possibles problemes inflacionistes en un futur condicionarà l'enduriment d'aquesta política.

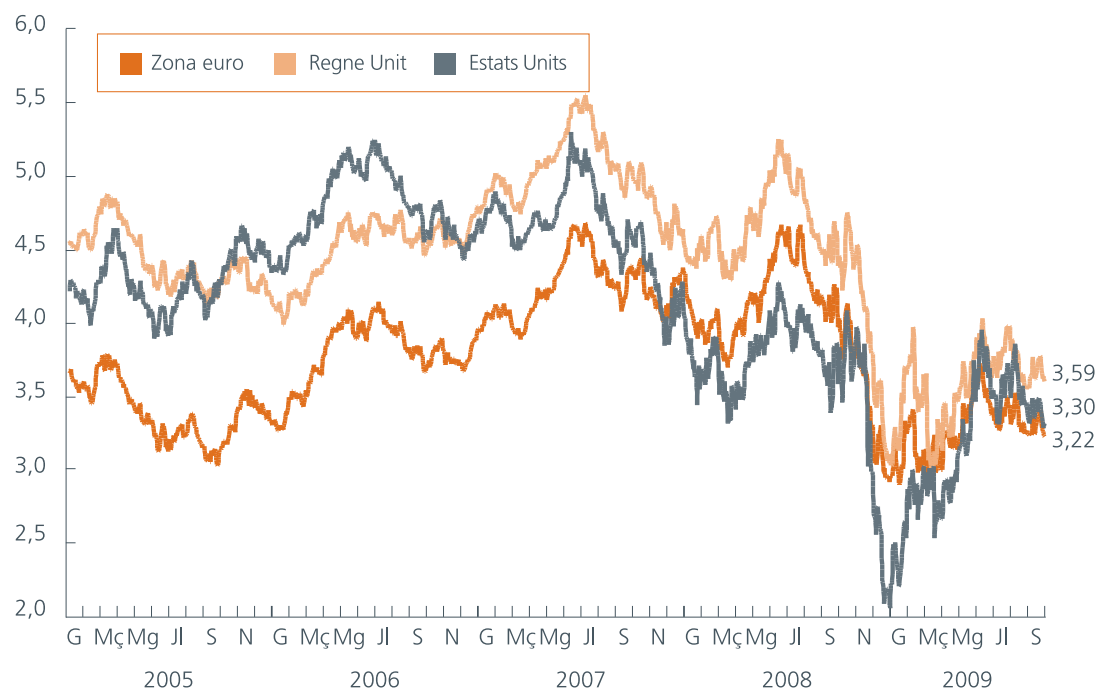
Quant als tipus d'interès del mercat interbancari nord-americà, han patit una nova retallada, tot i que no exempta d'una alta volatilitat, especialment a curt termini. D'aquesta manera, si l'1 de juny, els tipus a 3, 6 i 12 mesos se situaven en el 0,61%, l'1,2% i l'1,55%, l'1 d'octubre s'han col·locat en el 0,54%, el 0,95% i l'1,32%, respectivament.

Per la seva part, la nipona és molt probable que sigui una de les grans economies que mantengui el tipus de referència inalterat durant més temps, actualment en el 0,1%, ja que la deflació que suporta l'allunya de la preocupació que subjau en altres economies envers l'abundància de liquiditat generada per les actuals polítiques expansives. Això no obstant, alguns dels membres del consell del seu banc central comencen a plantejar-se la possibilitat de reduir les mesures no convencionals adoptades en el passat, com ara la compra de paper comercial i bons corporatius.

Així les coses, els diferencials entre els tipus d'interès en l'interbancari nipó s'han reduït en el cas dels tipus a un termini més llarg. D'aquesta manera, l'1 d'octubre assoleixen el nivell del 0,35%, 0,53% i 0,6% pel que fa als terminis de 3, 6 i 12 mesos, respectivament.

Així doncs, es deixa entreveure que la majoria dels bancs centrals de les principals economies començaran un nou cicle d'intervencions a l'alça el 2010, el qual, tanmateix, de moment es preveu molt cautelós. El Banc Central d'Austràlia ha estat l'excepció de les economies desenvolupades, per tal com ha iniciat ja aquest cicle

Tipus a llarg termini

* Tipus nominals a 10 anys en percentatges

Font: Bloomberg

amb la pujada del tipus de referència en un quart de punt, des del 3% al 3,25%, tot basant aquesta decisió en la ràpida recuperació de la seva economia.

Oscil·lacions considerables del rendiment del deute públic per l'encara poc clara recuperació econòmica.

Els primers dies de juny, el rendiment del deute de les principals economies segueix la tendència alcista del mes de maig. Concretament, l'11 de juny el deute de la zona euro s'acosta al 3,70%, el del Regne Unit al 4,02% i el del Japó a l'1,56%. Als Estats Units, un dia abans assolía el màxim del mes, el 3,94%. Tanmateix, l'optimisme es deteriora i un mes després els rendiments dels bons a 10 anys de la zona euro i del Regne Unit perden prop de 40 pb, el dels Estats Units per sobre dels 60 pb i el del Japó un quart de punt. Durant els dies següents tornen a

remuntar però finalment experimenten una caiguda que l'1 d'octubre els situa per sota dels nivells assolits el maig: a la zona euro en el 3,25%, al Regne Unit en el 3,62% i als Estats Units i al Japó en el 3,31% i l'1,30%, respectivament.

És així que, en un context de recuperació de la liquiditat i d'inexistència de tensions inflacionistes, les rendibilitats dels bons públics es mantenen encara reduïdes, emparades per uns senyals de recuperació econòmica encara incipients i per l'absorció d'abundants emissions de deute públic per part del sector bancari i dels inversors institucionals. Així les coses, a mesura que la recuperació es vagi consolidant i la incursió en elevats dèficits per part dels principals governs emissors de deute comenci a repercutir negativament en el seu perfil creditici, amb la consegüent assignació de majors primes de risc, cal esperar que els bons de deute públic tendesquin a oferir rendiments més elevats.

Conjuntura balear

Producció i demanda

L'economia balear aprofundeix l'esclatxa negativa.

L'economia de les Balears ha accentuat de manera significativa la contracció de la producció durant el tercer quart de l'any, tot coincidint amb el període estival, moment en el qual l'arxipèlag es juga bona part del balanç anual. Un fet que ha allunyat definitivament les esperances de recuperació durant el present exercici.

Així, segons l'avanç de les estimacions del CRE (UIB · Sa Nostra) referides al tercer trimestre, el VAB no agrari de les Balears ha evolucionat en termes reals a una taxa negativa de l'1,8%, registre que acusa set dècimes la fallida del trimestre anterior (-1,1%) i que se situa 3,1 pp part davall del comptador de creixement d'un any enrere.

La virulència amb què s'ha desaccelerat l'economia balear aquest tercer trimestre contrasta amb el comportament d'altres economies veïnes on ja el segon trimestre s'observaven senyals de recuperació. Així, Alemanya i França varen situar l'avanç intertrimestral del segon quart de l'any en terreny positiu (0,3%, ambdues), de manera que la contracció interanual del segon trimestre (-5,9% i

-2,6%, respectivament) va escapar, en ambdues economies, vuit dècimes a la del primer trimestre. De la mateixa manera, tot i que en menor intensitat, el ritme de contracció del conjunt de la UME va recular una dècima, fins a registrar un descens interanual del 4,8% (vs -4,9%, 1r trim.). Així doncs, les Balears, igual que Espanya i el Regne Unit, que han empitjorat també durant el segon trimestre els registres de principis d'any (-1 pp i -0,7 pp, respectivament), es despengen de la recuperació europea.

El perquè no pot ser més clar: tots els components i sectors de l'economia balear aprofundeixen a hores d'ara en la recessió, tot manifestant un component clarament retardat. L'explicació cal cercar-la en l'elevat grau d'obertura que presenta l'economia balear per mor del turisme i en l'elevada dependència de les illes respecte de l'exterior. La reducció del consum als principals països emissors de turisme amb l'efecte afegit de la prolongació de l'atur i de les restriccions creditícies sobre la capacitat de despesa explica la reculada en la compra de viatges. A més, el fet que la decisió de viatjar es prengui generalment amb mesos d'antelació ajuda a explicar, tenint en compte les circumstàncies econòmiques regnants, que

PIB de les Balears

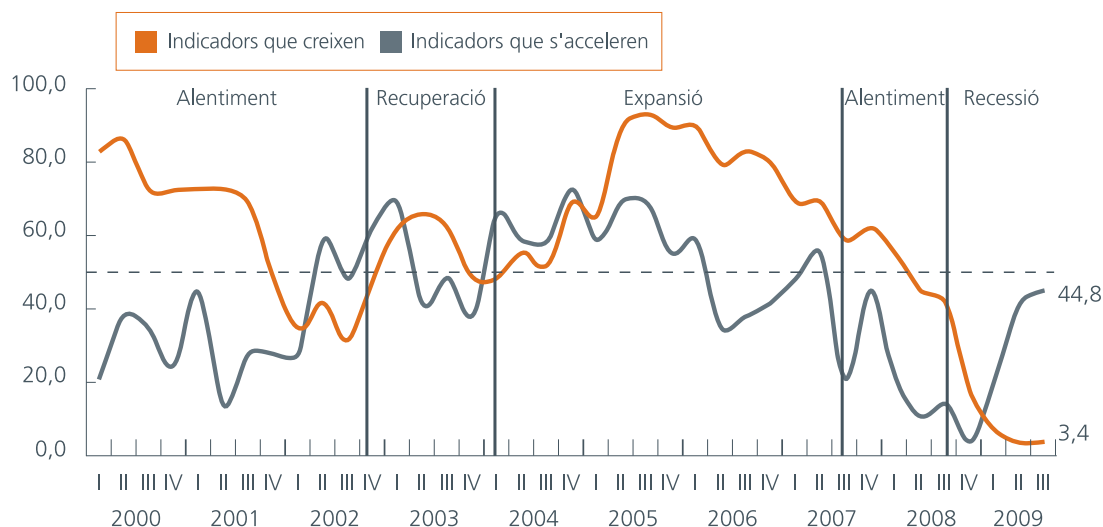
				2008			2009		
		2007	2008	II	III	IV	I	II	III ^a
PIB no agrari		2,7	1,4	1,7	1,3	0,6	-0,4	-1,1	-1,8
Oferta	Indústria	1,5	0,8	0,9	0,7	0,3	-0,2	-0,8	-1,0
	Construcció	2,8	0,7	1,1	0,4	-0,5	-1,1	-2,1	-2,2
	Serveis	2,8	1,6	1,8	1,5	0,8	-0,3	-1,0	-1,8
Demanda	Consum	2,7	1,6	1,8	1,4	0,8	-0,3	-1,0	-1,7
	Inversió	2,7	0,6	1,0	0,3	-0,6	-0,8	-2,0	-3,1

* Taxes de variació anuals en percentatges

^a Dada avanç

Font: elaboració pròpia

Evolució de l'índex de difusió de l'economia balear

* Dades en percentatges

Font: elaboració pròpia

just en el moment en què els organismes econòmics internacionals anuncien el final del cicle baixista, l'economia balear aprofundesci en la recessió.

El repàs dels indicadors, tant d'oferta com de demanda, no fa més que reforçar una visió pessimista de l'esdevenir de l'economia balear. I és que, a hores d'ara, l'anàlisi conjunta dels indicadors parcials que segueix el CRE mostra que només el 3,4% creix en termes interanuals –percentatge que suposa un nou mínim de la sèrie– i que només el 44,8% s'acceleren, és a dir, creixen més o decreixen menys que el trimestre anterior, símptoma inequívoc que aquesta tendència es mantindrà d'aquí a final d'any.

Ni la demanda ni l'oferta donen senyals de recuperació.

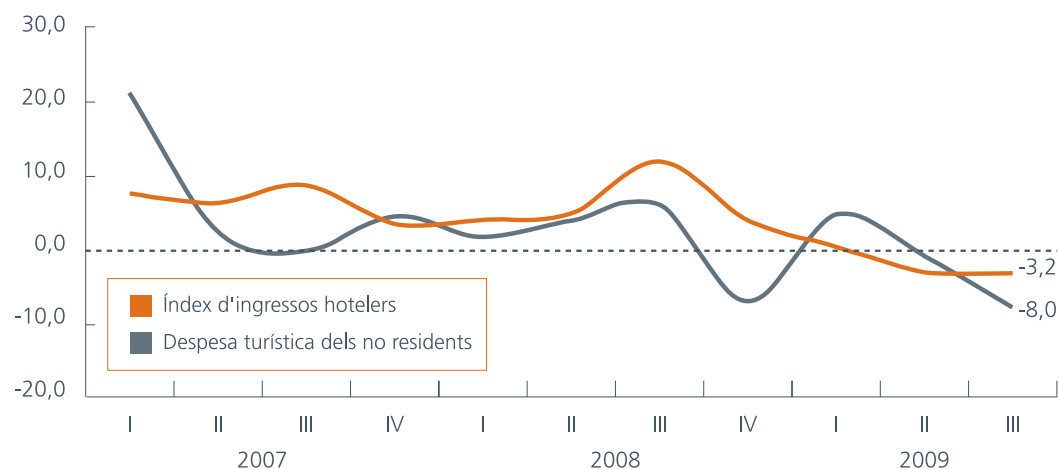
Pel que fa als indicadors de demanda, la tendència continua sent la mateixa que la d'un trimestre enrere i tots els sectors segueixen donant senyals de feblesa. Així, el consum de les llars ha continuat descendant, esperonat per les elevades taxes d'atur i d'endeutament de les llars, enmig d'un context on la confiança no ha trobat tampoc cap aturador i continua en caiguda lliure. Un comporta-

ment que s'accentua en el cas de la inversió, fruit de la caiguda de la demanda però sobretot del descens dels beneficis i de la rendibilitat empresarial. Des de la perspectiva de l'oferta, la indústria i la construcció han palesat alguns símptomes d'esgotament en el seu recorregut a la baixa, però l'impacte sobre l'economia agregada, després de diversos trimestres consecutius de fortes reculades, ha acabat ferint de ple el sector terciari per múltiples vies. La primera, la caiguda de l'ocupació a la construcció i a la indústria i el defalliment consegüent de la demanda interna. La segona, sens dubte, la més rellevant per entendre el comportament del tercer trimestre, la contracció del turisme, observable tant en termes d'arribades com de despesa. Fets, ambdós, que han permeabilitzat totes les branques del terciari, especialment les relatives al transport, l'hoteleria, la restauració i el comerç.

Els serveis s'enfonsen amb la temporada turística com a teló de fons.

Els darrers mesos, el sector serveis ha passat d'una posició en què s'erigia en el principal suport de l'economia balear, a una altra en què la seva aportació ha il·lustrat definitivament el creixement.

Evolució dels ingressos hotelers i de la despesa turística a les Balears

* Taxes de variació interanuals en percentatges

** La dada de la despesa turística dels no residents no inclou el mes de setembre

Font: INE i IET

No obstant això, l'ara i l'abans mantenen un tret comú, segons el qual, inevitablement, ara per ara el sector serveis s'erigeix en el baluard de la recuperació, no solament per mor de la seva representativitat sobre la producció balear, sinó, fonamentalment, perquè el sector exterior apareix com el principal argument a l'hora d'explicar perquè algunes economies del nostre entorn han començat a respirar les primeres glopades de recuperació.

Així, si els propers mesos l'aportació del sector exterior i l'efecte positiu dels plans d'estímul econòmic es consoliden en els principals països emissors de turisme cap a les Balears, cal esperar, paral·lelament, un augment de la demanda interna i, consegüentment, dels moviments turístics des d'aquests països cap a les Balears, fet que facilitaria la reactivació del sector turístic i, per extensió, del conjunt de l'economia balear.

Tanmateix, per a això, caldrà esperar el proper exercici. I és que segons les estimacions avanç del CRE, el sector serveis balear ha caigut el tercer trimestre a una taxa real de l'1,8%, descens que posa de manifest una pèrdua d'empenta de vuit dècimes respecte del trimestre precedent i d'1,5 punts percentuals amb relació al primer trimestre. Una evolució que, a hores d'ara, converteix el

sector terciari en el principal damnificat de la conjuntura, fins i tot en un moment en què la construcció continua creixent part davall de l'agregat.

En aquest context, les dificultats que passa l'economia mundial han malmès per diferents vies les decisions d'oci i d'esbarjo de les llars europees. Així, el nombre de turistes arribats per via aèria a les Balears ha prosseguit durant els mesos centrals de l'estiu la tendència interanual descendent (-7,7%, juliol; -9,9%, agost), la qual, encetada el setembre de l'any passat, només s'havia trencat el mes d'abril i que, en tot cas, ha retornat els registres turístics (3,77 milions de turistes) als valors de 2005. En la mateixa línia, les pernoctacions hoteleres han retrocedit al llarg del tercer trimestre (-7,8% vs -3,9%, 2n trim.), fet que ha situat l'ocupació hotelera en el nivell més baix dels darrers vint-i-cinc anys (77,6%).

Paral·lelament, l'índex d'ingressos hotelers, després de la reculada del segon trimestre (-3,1%), ha seguit retrocedint i, per tant, ha evidenciat les primeres taxes negatives del darrer sexenni pel que fa a l'època de major aflluència (-3,2%, 3r trim.). Així mateix, segons l'EGATUR, la despesa realitzada a les illes pels no residents ha minvat durant els dos mesos de demanda punta (-9,8%, juliol;

-6,2%, agost), circumstància que no s'havia produït des de fa cinc anys. Tot plegat ha incidit en les ràtios de rendibilitat de l'activitat empresarial i ha propiciat l'escurçament de la temporada.

En aquesta conjuntura, el sector del transport ha donat continuïtat a la tendència a la baixa que ha evidenciat al llarg del present exercici. Així, el trànsit d'aeronaus ha caigut el tercer trimestre (-8,3%), amb la qual cosa ha acumulat quatre trimestres consecutius de baixada. Anàlogament, la contracció del balanç turístic s'ha traduït en un menor volum de passatgers transportats a l'estiu, tant per via aèria (-5,4%, 3r trim.) com marítima (-0,3%, juliol; -5,9%, agost).

Mentrestant, el sector comercial, malmès per la menor despesa tant dels residents com dels forans, ha pogut mitigar mínimament la senda negativa gràcies a les retallades dels preus, la política d'ofertes i rebaixes i el control de costos, especialment laborals. En aquest sentit, l'índex de comerç al detall palesa que el descens real de les compres efectuades a l'estiu (-9,4%, juliol; -7,5%, agost) ha estat el més intens del darrer lustre pel que fa a aquesta època de l'any, comportament que, malgrat tot, posa fre als descensos de dos dígits que es registraren durant els dos trimestres anteriors (-10,5%, 2n trim.; -11,4%, 1r trim.).

Amb tot, l'asserenament de l'activitat ha permeabilitzat la demanda de factors productius, en particular del factor treball. N'és la prova la intensificació del retrocés palesat pels afiliats als serveis (-5,4%, juliol; -6,4%, agost), tendència que ha estat més suau que la registrada pel conjunt de l'economia (-6,6%, juliol; -7,2%, agost), per bé que, a hores d'ara, es desenvolupa en direcció contrària. Conseqüentment, l'atur registrat al terciari ha continuat a l'alça durant el tercer trimestre (54,1%), si bé ha suavitzat el ritme d'ascens (vs 63,2%, 2n trim.).

La construcció ja veu el fons.

Segons l'avanç de les estimacions del CRE, el VAB generat per la construcció ha retrocedit un 2,2% durant el tercer trimestre, taxa que malgrat situar el sector per cinquena vegada consecutiva a la coa del creixement balear, evidencia un clar asserenament en el seu recorregut a la baixa, atès que la pèrdua respecte del trimestre anterior ha estat només d'una dècima, la més reduïda dels darrers tres exercicis.

Certament, alguns indicadors del sector comencen a mostrar símptomes d'activació, si bé cal advertir que una bona part corresponen més aviat a l'activitat de promoció que a la d'edificació. En aquest sentit, les operacions de compravenda d'habitatges han seguit caient durant l'estiu (-12,4%, juliol; -14,3%, agost), tot i que a un ritme inferior al que s'havia anotat durant el segon trimestre de l'exercici (-46,1%).

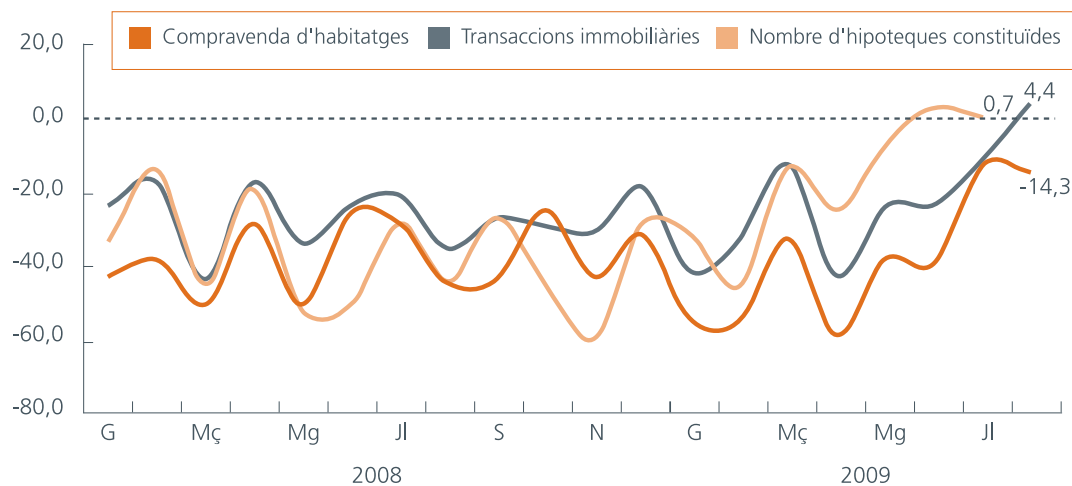
Igualment, segons les estadístiques de l'INE, el nombre de finques transmeses ha palesat durant el mes d'agost el primer avanç interanual positiu dels dos darrers exercicis, amb una taxa (4,4%) que contrasta amb el retrocés, encara de dos dígits, del mes anterior (-10,8%). I és que l'estoc d'habitatges sense vendre ha estirat a la baixa els preus residencials (-9,5%, 3r trim. vs -9%, 2n trim.), comportament que, juntament amb el descens de l'euríbor (1,24%, setembre; -4,26 pp, respecte del setembre anterior), ha fonamentat durant el mes de juliol el segon ascens del nombre d'hipoteques (0,7%), per bé que l'import del préstec contret segueix defallint interanualment (-20,4%).

Al mateix temps, el mercat de treball, com a reflex fidel de l'estat del sector, ha alentit significativament la caiguda de l'afiliació de treballadors a la Seguretat Social al llarg dels mesos centrals de l'estiu (-16%, juliol; -14,8%, agost). Alhora, l'atur registrat pel conjunt del tercer trimestre ha palesat un augment (50,7%) que ha aconseguit reduir a la meitat l'anotat el trimestre anterior (111,6%), fet que, en termes generals, no impedeix que la factura laboral en termes de desocupació tripliqui la del tercer trimestre de 2007.

Així les coses, no sembla que el retorn a taxes positives de l'activitat constructora s'assolesqui en un futur immediat, per tal com l'indicador avançat, elaborat periòdicament pel CRE, assenyalava que el defalliment del sector evidencia, ara per ara, símptomes de frenada, però no de creixement a curt termini. Certament, la marcada trajectòria descendent que s'inicià ara fa dos anys no es capgirarà de la nit al dia, per bé que la moderació de les taxes negatives es traduirà en última instància –i a mitjà termini– en la recuperació de marcadors de creixement positius.

En aquest sentit, segons les darreres dades disponibles del Ministeri de Foment, els visats d'edificis destinats a habitatges han descendit el mes de juliol un 59,3%, percentatge que contrasta

Principals indicadors del sector construcció a les Balears

* Taxes de variació interanuals en percentatges

Font: INE

amb la recuperació de les edificacions no residencials (20%) i el nombre d'habitatges visats per a reforma (32,8%). Paral·lelament, el COAIB assenyalava que el volum de projectes visats durant el tercer trimestre ha reulat a un ritme (-12,5%) que escapça a la meitat el retrocés del trimestre anterior (-23,8%), mentre que els habitatges projectats han anotat el menor descens (-37,8%) que es registra des de l'inici de 2008.

Un cop més, l'obra pública segueix enlairant els seus registres. Així, després de l'impuls derivat del Pla 2000E, la licitació oficial ha ascendit, segons les dades de la patronal SEOPAN, durant els mesos de juliol (311,7%) i agost (11,9%) per mor de la millora dels registres de l'obra civil (189,1%, juliol; -8,3%, agost), però sobretot per l'empenta proporcionada pel segment de l'edificació (360,2%, juliol; 96,5%, agost).

La indústria frena, emperò encara cau.

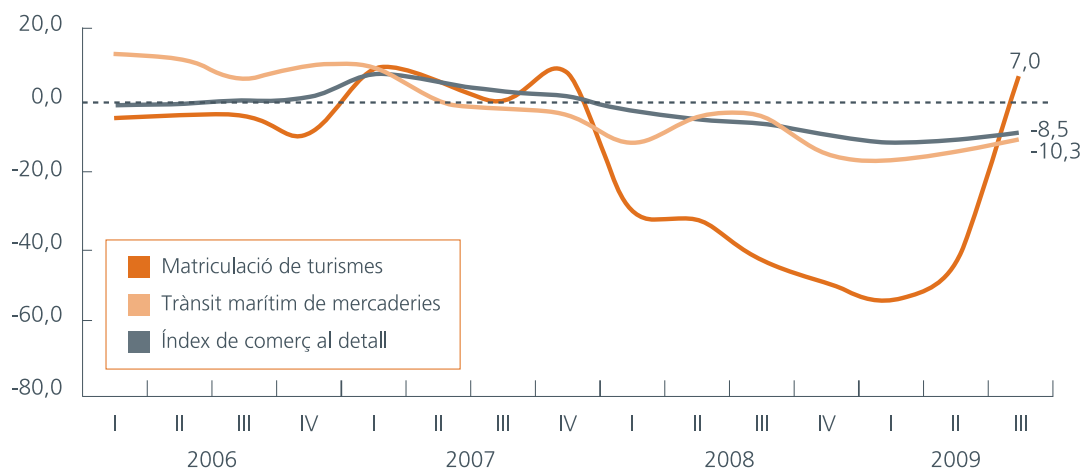
El sector industrial ha aprofundit una mica més en les taxes negatives que se succeeixen des de principis d'exercici, per bé que ha començat a frenar la caiguda. En aquest sentit, segons l'avanç de les estimacions del CRE referides al tercer trimestre, la indústria

balear ha retrocedit un 1%, taxa que malgrat endinsar-se dues dècimes més en l'esclatxa negativa del trimestre anterior (-0,8%), posa de manifest un clar asserenament d'aquesta trajectòria i, al mateix temps, un comportament força millor a l'experimentat pel conjunt de l'economia balear (-1,8% vs -1,1%, 2n trim.).

En aquest context, l'índex de producció industrial, que publica mensualment l'INE, ha continuat amb la trajectòria negativa que ha traçat des del mes de maig del passat exercici sense interrupcions. No obstant això, els retrocessos interanuals de l'estiu (-21%, juliol; -12,3%, agost) han servit, d'una banda, per moderar el que s'havia registrat el trimestre anterior (-22,3%, 2n trim.) –el més important del darrer septenni– i, de l'altra, per mantenir la sincronia manifestada amb l'índex nacional (-17,3%, juliol; -11%, agost vs -21,9%, 2n trim.).

En tot cas, cal ressenyar que dues de les principals partides de l'IPI, com ara la de béns d'equipament i la de béns intermedis, han continuat a l'agost marcant registres negatius (-40,5% i -25,9%, respectivament), amb millores poc significatives respecte de la mitjana del segon trimestre (-35,2% i -42,1%, respectivament). Per contra, els béns de consum han suportat el vuitè mes

Principals indicadors de consum a les Balears

* Taxes de variació interanuals en percentatges

** Les dades del trànsit marítim de mercaderies i del comerç al detall no inclouen el mes de setembre

Font: DGT, Autoritat Portuària i INE

de l'any força millor (-14,6%) –sobretot pel que fa als béns no duradors (-13,6% vs -37,8%, duradors)–, comportament que també ha evidenciat la partida de producció energètica (-1,2%), malgrat que el consum de productes petrolífers ha seguit en negatiu al llarg dels mesos centrals de l'estiu (-0,5%, juliol; -12,9%, agost).

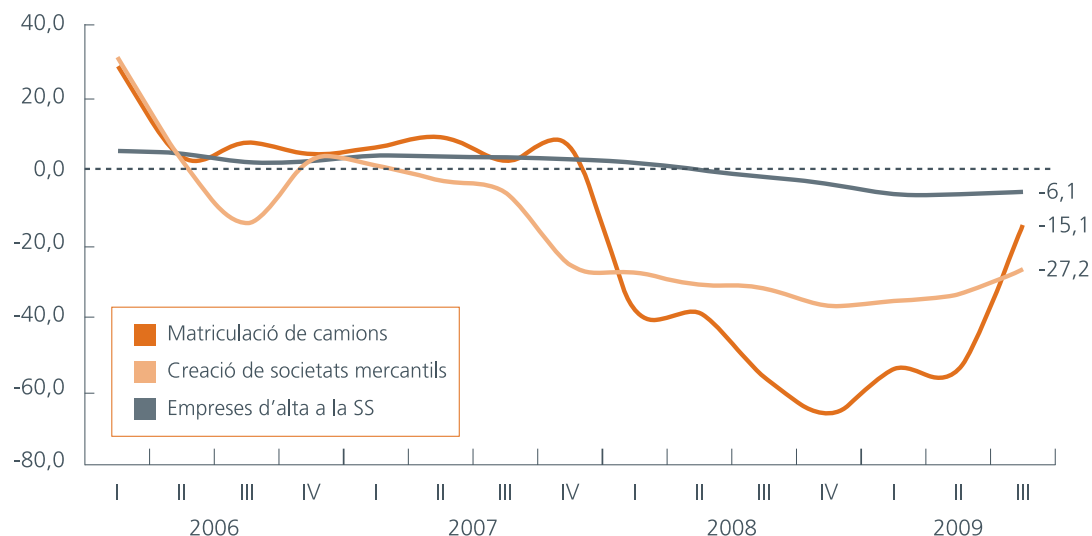
En termes laborals, el sector industrial ha presentat un comportament bipolar. Així, d'una banda, el secundari ha registrat una destrucció d'ocupació inferior a l'agregada, tal com corroboren els registres d'afiliació a la Seguretat Social els mesos de juliol (-2,3% vs -6,6%, agregat) i agost (-2,3% vs -7,2%, agregat). Emperò, d'altra banda, val a dir que els aturats del sector industrial han experimentat una pujada del 91,4% durant el tercer trimestre, la qual, tot i rebaixar l'ascens del segon (118,9%), se situa molt part damunt de l'augment registrat pel conjunt de l'economia (55,8% vs 77%, 2n trim.). Aquest comportament respon bàsicament a l'increment de la població activa que s'adscriu al sector industrial, contingent que, gairebé automàticament, passa a engreixar les llistes d'atur, ateses les dificultats del secundari balear per mantenir els llocs de treball existents.

Ni residents ni forans, el consum es plega de mans.

El consum privat ha donat continuïtat a la trajectòria negativa paleuada al llarg de tot l'exercici, per tal com les estimacions del CRE anoten un retrocés real de l'1,7% pel que fa al tercer trimestre. Aquesta taxa, que ha afegit set dècimes a la del trimestre anterior i gairebé 1,5 punts percentuals a la de principis d'any, evidencia l'efecte del deteriorament de la riquesa de les llars, esperonada pel daltabaix laboral i l'augment de la incertesa. Tot plegat ha conduït les economies domèstiques de nou a l'estalvi i, per tant, a l'ajornament de les compres, malgrat el comportament baixista dels preus finals i el respir concedit per la revisió de les quotes hipotecàries arran de l'amagriments dels tipus d'interès de referència.

Així les coses, el consum privat s'ha vist fortament afectat durant aquest tercer trimestre i els serveis s'han fet ressò especialment del retrocés de l'activitat. Aquest fet té una rellevància especial, atesa l'elevada representativitat que el consum ostenta sobre la demanda agregada i l'estabilitat que li confereix, prenent en compte l'escassa volatilitat que presenta envers altres components, com ara la demanda d'inversió. Amb tot, la fallida del consum ha aconseguit

Principals indicadors d'inversió a les Balears

* Taxes de variació interanuals en percentatges

** Les dades de creació de societats mercantils i d'empreses d'alta a la Seguretat Social no inclouen el mes de setembre

Font: INE, DGT i SOIB

situar-se ni que sigui una dècima part davall de l'experimentada per la producció, fet que s'explica, fonamentalment, arran del manteniment de la despesa de les llars en productes de primera necessitat, atès que la despesa efectuada pels no residents, aquest cop no ha contribuït positivament a la despesa interna.

Així les coses, el defalliment de la despesa privada s'ha vist reflectit en el comportament de bona part dels indicadors parcials disponibles, com ara el volum de mercaderies arribat als ports de les Balears –que al llarg del juliol (-14,1%) i l'agost (-5,7%) han donat continuïtat al retrocés del segon trimestre (-13,8%)– i la venda de benzina –que, com la resta de productes petrolífers, ha continuat caient (-2,1%, juliol; -3,6%, agost)–. No obstant això, les matriculacions de turismes, bon indicador del pols de les compres importants, s'ha enlairat un 7% durant el tercer trimestre, taxa que trenca amb un any i mig de descensos consecutius i que, en gran manera, és atribuïble a l'ajut de dos mil euros atorgats pels governs estatal i autonòmic. No en va, la matriculació d'altres vehicles d'ús particular com les motocicletes no ha capgirat la tendència al defalliment (-28,3%).

La volatilitat de la inversió la condemna a la coa del creixement balear.

La demanda d'inversió és, d'entre totes les partides que componen el VAB, la que presenta una major volatilitat. Aquesta característica, que s'erigeix en virtut durant les èpoques de bonança, suposa a hores d'ara un important llast amb vista a l'inici de la recuperació, tant a les Balears com a la resta d'economies avançades que observen com la formació bruta de capital fix cau amb força.

En aquest sentit, segons l'avanç de les estimacions del CRE referides al tercer trimestre, la inversió de les Balears ha anotat una taxa negativa del 3,1%, resultat que enfonsa encara més el comptador interanual del segon trimestre (-2%). Aquesta intensificació de la tendència al retrocés s'explica, fonamentalment, arran de l'esgotament acumulat per la inversió residencial, si bé la correcció dels preus immobiliaris i la millora de les condicions del finançament han permès establir, si més no, la magnitud de la caiguda.

Principals indicadors econòmics per illes

		2007	2008	2008		2009		
				III	IV	I	II	III ^a
Mallorca	Trànsit marítim de mercaderies	2,5	-6,7	-3,5	-15,6	-18,9	-16,6	-14,3
	Habitatges visats COAIB	0,6	-62,2	-73,7	-71,8	-70,4	-63,9	-40,2
	Trànsit aeri de passatgers	3,7	-1,7	-2,1	-6,9	-13,4	-6,5	-7,3
	Nombre d'empreses d'alta a la SS	3,2	-1,1	-2,2	-4,5	-7,0	-6,9	-6,4
Menorca	Trànsit marítim de mercaderies	-1,5	-9,9	-3,5	-15,4	-18,5	-14,1	-9,5
	Habitatges visats COAIB	-5,4	-72,8	-76,2	-86,0	-61,5	-57,5	-75,0
	Trànsit aeri de passatgers	3,2	-6,2	-6,9	-9,5	-16,6	-10,4	-3,4
	Nombre d'empreses d'alta a la SS	2,5	-2,0	-3,9	-4,1	-8,2	-7,5	-7,0
Eivissa-Formentera	Trànsit marítim de mercaderies	-5,5	-14,5	-6,8	-4,9	2,5	0,1	7,6
	Habitatges visats COAIB	-5,1	-81,6	-72,7	-87,7	35,7	-21,3	-3,3
	Trànsit aeri de passatgers	6,8	-2,3	-3,9	-4,5	-13,5	-4,2	0,3
	Nombre d'empreses d'alta a la SS	4,4	2,3	0,3	-1,5	-5,1	-4,8	-3,9

* Taxes de variació anuals en percentatges

^a Les dades del trànsit marítim de mercaderies i de les empreses d'alta a la Seguretat Social no inclouen el mes de setembre

Font: Autoritat Portuària, COAIB, AENA, SOIB i elaboració pròpia

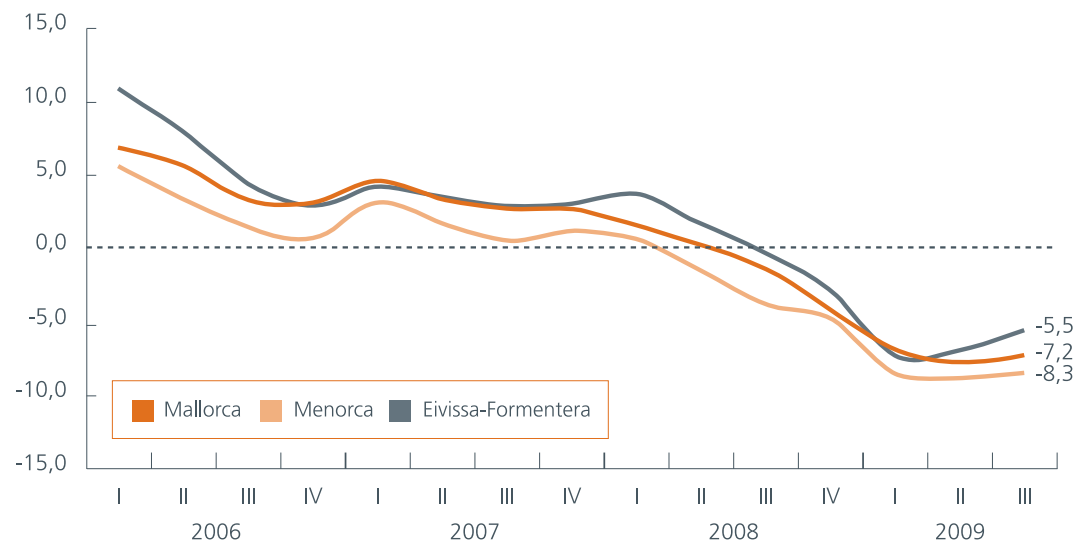
El punt afegit, a hores d'ara, es troba en el defalliment de la inversió productiva, que no troba el moment d'escometre nous projectes en un context de baixa activitat, però també d'elevada incertesa, com il·lustra el descens de l'indicador de confiança empresarial del tercer trimestre (-18,6 punts vs 24,1 punts, 2n trim.). Així les coses, la creació de noves empreses ha evolucionat a la baixa durant els mesos centrals de l'estiu, tal com palesen els registres de la Seguretat Social (-6,1%, juliol; -6%, agost) –en descens permanent durant el darrer any i mig– i les estadístiques de creació de societats mercantils (-43%, juliol; -1,3%, agost). Alhora, val a dir que la destrucció de societats existents sembla que ha tocat el fons el mes d'agost (15,6%), fruit de la menor dissolució voluntària (7,4%) i de l'augment de les fusions (100%). En aquest context, el teixit empresarial balear ha emplaçat per a un futur menys ennuvolat l'adquisició d'elements patrimonials materials, tal com ho corrobora, a tall d'exemple, el descens experimentat per la matriculació de vehicles de càrrega del tercer trimestre (-15,1%). Aquest comportament rau, principalment, en la necessitat d'incrementar les partides immaterials del balanç en matèria, fonamentalment, de provisions i reserves.

Mallorca pateix un fort sotrac i aprofundeix la recessió.

L'economia mallorquina ha experimentat la contracció del valor afegit més important des del començament d'aquesta fase recessiva, que ha coincidit, justament, amb la temporada alta turística. La bateria d'indicadors d'oferta i demanda disponibles per a l'economia insular evidencia, així, l'existència de diversos fronts oberts, el més important dels quals és, possiblement, el relativament poc favorable comportament del consum privat, fins aleshores compensat per l'aportació de la despesa dels no residents.

En aquesta línia, la menor arribada de mercaderies durant els mesos de juliol i agost, tant per via aèria (-19,3% i -17,5%, respectivament) com marítima (-19,2% i -8,4%, respectivament), com també els registres negatius mantinguts per la matriculació de turismes al llarg del tercer trimestre (-2,8%), tot i els plans d'estímul a la compra de cotxes, ratifiquen el diagnòstic anterior. Addicionalment, els registres turístics confirmen l'escàs sosteniment que han prestat a la demanda interna, ateses les retallades

Afiliació a la Seguretat Social per illes

* Taxes de variació interanuals en percentatges

** La dada d'afiliació no inclou el mes de setembre

Font: SOIB i elaboració pròpia

del punt àlgid de l'estiu registrat tant pel nombre d'arribades de turistes (-6,4%, juliol; -10,7%, agost) com de les pernoctacions (-7,6%, 3r trim.) i l'ocupació hotelera (79,3%, 3r trim.).

I és que el moment pel qual passa l'economia mallorquina i, en conseqüència, el mercat de treball insular, requereix extremar la prudència, per tal que els errors del passat no es tornin a reproduir. Potser per això, les taxes estiuenques d'afiliació a la Seguretat Social han estat força negatives, tant en termes de treballadors (-6,9%, juliol; -7,4%, agost) com d'empreses (-6,5%, juliol; -6,4%, agost). De la mateixa manera, els registres d'aturats han continuat avançant amb força (58,7%), per bé que un xic part davall del trimestre anterior (79,4%). Darrere del refredament de l'activitat, continua arraulint-se el defalliment de l'activitat constructora, anteriorment motor de creixement d'aquesta economia, tal com demostren els registres del tercer trimestre del COAIB –arran del descens del nombre de projectes visats (-9,1%) i d'habitatges projectats (-40,2%)– i també del Col·legi Oficial d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics –pel que fa a l'emissió de visats (-59,1%).

El turisme no esmorteix la caiguda d'activitat a les Pitiüses.

L'economia de les Pitiüses, que afrontava el tercer trimestre de l'any amb les esperances dipositades en la temporada alta turística, comprova amb els resultats a les mans que les expectatives no s'han complert. És per això que l'economia pitiüsa ha encaixat un fort retrocés de l'activitat durant el tercer quart de l'any, per bé que s'ha situat molt en la línia del que ha succeït a Mallorca.

El repàs als indicadors turístics disponibles suggereix que durant el juliol i l'agost l'arribada de turistes per via aèria ha reculat (-13,2% i -8,6%, respectivament), arran, principalment, de la caiguda en picat dels turistes espanyols (-36,5% i -19,1%, respectivament) i, en menor mesura, dels estrangers (-3,3% i -4,5%, respectivament), entre els quals només han presentat un comportament favorable els mercats francès i italià. Fruit d'això, el volum de pernoctacions hoteleres s'ha reduït durant el tercer trimestre (-10,4%) i, consegüentment, el grau d'ocupació hotelera fins als nivells més reduïts que s'havien registrat en temporada alta del nou segle ençà (71,1%).

Paral·lelament, la decepció turística ha esquitxat el sector del transport, tal com es desprèn dels descensos experimentats pel moviment d'aeronaus (-5,0%, 3r trim.) i el volum de mercaderies que transporten (-16,7%, 3r trim.), atès que tan sols els passatgers desembarcats a l'aeroport de la capital han augmentat tímidament durant el tercer trimestre (0,3%), comportament que no han secundat les arribades de viatgers per via marítima (-12,2% vs -4,3%, juliol).

Per contra, durant el tercer trimestre, el sector de la construcció pitius sembla que ha frenat lleugerament la senda negativa d'acord amb l'asserenament experimentat pels projectes visats (-2,4% vs -13,5%, 2n trim.) i pels habitatges que els són afectes (-3,3% vs -21,3%, 2n trim.), tendència que respon, fonamentalment, a l'ascens constatat per l'habitatge de nova planta (34,7%).

Sigui el que sigui, les perspectives a mitjà termini adquireixen un to gris, atenent sobretot l'evolució laboral futura, en vista dels resultats que s'assoliren a la recta final de l'estiu, tant en termes d'aturats (41,6%, 3r trim.) com de caiguda de l'afiliació (-5,9%, agost). El condicionant que suposen les constants laborals per al sosteniment de la renda real afecta els plans de despesa i inversió dels agents insulars, fet que posen en relleu alguns indicadors parcials, com ara les matriculacions de vehicles (-7,3%, 3r trim. vs -43,5%, 2n trim.) i les empreses d'alta a la Seguretat Social (-4%, juliol; -3,7%, agost).

L'ensopiment de Menorca s'agreuja després d'un estiu amb massa condicionants.

L'economia menorquina ha registrat un intens ajust de l'activitat al llarg del tercer trimestre, motivat sens dubte per una més que discreta temporada turística a la qual s'ha afegit l'apatia arrossegada

al llarg dels darrers temps. Un cop més, tot plegat ha atorgat a la progressió econòmica de Menorca un perfil més baix que el palesat a la resta de l'arxipèlag balear.

Així, la fluïxetat de la temporada alta, emmarcada en un context en què l'activitat turística perd pistonada trimestre rere trimestre, ha derivat en nous descensos del nombre de turistes arribats per via aèria (-6,2%, juliol; -7,2%, agost), els quals han palesat un caràcter generalitzat, per tal com han afectat tant el turisme estranger (-4,8%, juliol; -9,9%, agost) com el nacional (-8,2%, juliol; -3,7%, agost). Aquesta situació, que s'ha vist accentuada pels descensos dels turistes arribats per via marítima (-10,4%, juliol; -30,7%, agost), explica el retrocés de les pernoctacions hoteleres (-3,9%, 3r trim.) i, consegüentment, del grau d'ocupació (77,1%, 3r trim.).

Per la seva banda, el sector de la construcció no sembla que hagi tocat encara el fons, sobretot si es prenen en compte els registres del COAIB, segons els quals el tercer trimestre els projectes visats han continuat reculant (-41,3% vs -33,5%, 2n trim.), amb la qual cosa s'ha accentuat la caiguda del nombre d'habitatges (-75% vs -57,5%, 2n trim.), fonamentalment de nova planta (-79,5%). De la mateixa manera, segons les dades del COAATT, els habitatges visats també han descendit durant el mateix període (-48,5%), resultat que, sumat al del trimestre anterior (-51%), malbarata amb escriu l'alça registrada durant els tres primers mesos de l'any (63,9%).

Així, sembla que, d'entrada, l'efecte més tangible dels plans d'estímul econòmic es limita al lleuger augment anotat per les matriculacions de vehicles durant el tercer trimestre (0,7% vs -46,6%, 2n trim.), atès que, en termes agregats, el consum privat i la inversió empresarial han continuat força ferides per un mercat laboral que a l'estiu, a contracorrent, ha estirat l'ocupació a la baixa (-7,9%, juliol; -8,8%, agost) i l'atur a l'alça (47,9%, 3r trim.).

Mercatturístic

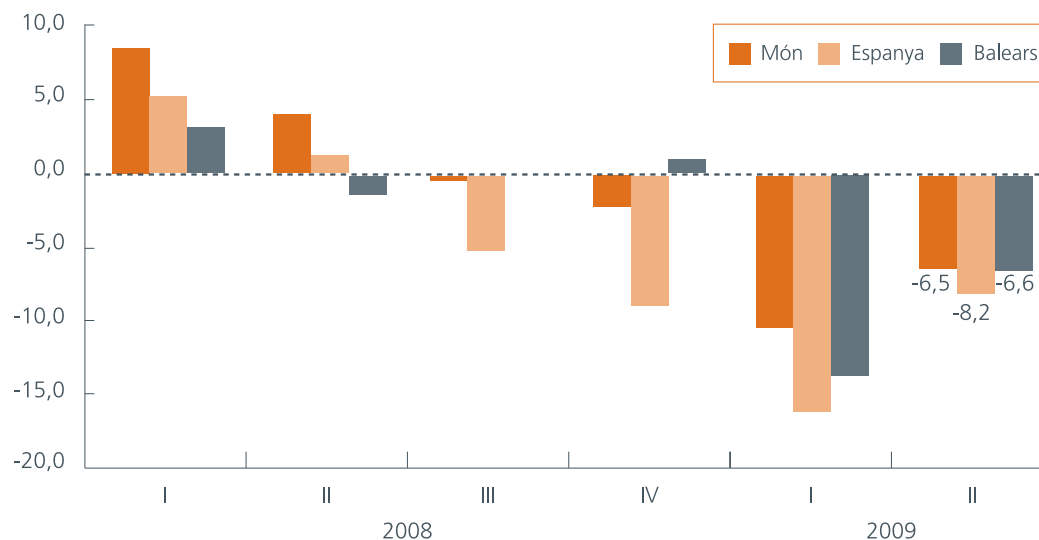
Les arribades de turistes a nivell mundial continuen caient, per bé que moderen el ritme de descens.

Els principals organismes internacionals en matèria turística aventuren que 'el pitjor ja ha passat', una vegada observats els signes de moderació de l'esclafit palesat per les arribades de turisme internacional durant la primera part de l'any. No obstant això, a hores d'ara encara no s'albiren senyals clars de recuperació. Així, segons l'Organització Mundial del Turisme (UNWTO), la crisi mundial al mercat turístic podria haver tocat el fons el mes de juliol, atès que les arribades de turistes han descendit un 3,7%, 4,6 punts percentuals menys que la mitjana del primer semestre i 9,3 pp respecte al març, moment en què s'assolí la reculada més intensa de la sèrie. Així mateix, el World Travel

Tourism Council (WTTC) situa també el mes de març com el punt més àlgid de la recessió, per bé que parla d'una recuperació llarga i lenta que, en qualsevol cas, no serà homogènia entre les diferents regions.

Amb tot, ambdós organismes pronostiquen creixements negatius per al conjunt de 2009, que oscil·len entre el -3,5% del WTTC i el -6% en el pitjor escenari de la UNWTO. Paral·lelament, l'arribada de passatgers transportats per les principals línies aèries europees (AEA) palesa un fre en el ritme de descens des del mes de maig (-11,3%), fins que el mes d'agost s'ha situat en el -5,9%. Tot i això, les empreses del sector continuen encara eliminant l'excés de capacitat amb l'objectiu de millorar els nivells d'ocupació de les aeronaus i recuperar el nivell d'ingressos.

Arribades de turistes internacionals per regions

* Taxes de variació interanuals en percentatges

Font: elaboració pròpia d'acord amb dades de l'OMT i l'IET

Arribades de turistes a les principals destinacions competidores de les Balears

				2008		2009		
		2007	2008	III	IV	I ^a	II	III ^b
Nacionals	Total Espanya	1,1	-2,5	-5,3	-9,0	-11,9	-10,8	-7,1
	Andalusia	5,7	-5,2	-3,9	-13,6	-13,5	-8,7	-7,3
	Comunitat Valenciana	2,4	0,1	-3,0	-10,4	-21,5	-12,8	-1,7
	Canàries	-1,6	-1,0	-4,4	-7,2	-13,8	-20,0	-11,6
	Catalunya	0,8	-5,9	-12,1	-11,6	-11,4	-14,1	-10,0
Internacionals	Bulgària	3,0	10,4	8,0	1,4	-7,9	-11,7	-8,0
	Croàcia	5,3	0,9	0,5	0,3	-5,8	-7,5	0,9
	Malta	10,6	3,8	0,0	-10,3	-12,9	-14,8	-6,1
	Turquia	-2,8	13,6	12,5	9,9	1,1	-0,4	n.d.
	Xipre	0,6	-0,5	-3,2	-1,3	-8,6	-12,3	-11,2

* Variacions anuals en percentatges

^a S'inclou la dada del mes d'abril per eliminar l'efecte Pasqua

^b Dades del tercer trimestre fins a l'agost

Font: CITTIB, IET, instituts nacionals d'estadística i elaboració pròpia

A escala nacional i regional, les arribades de turistes internacionals han presentat un comportament semblant a l'experimentat a nivell internacional: s'ha constatat un fre de la caiguda lliure a partir del març (-20,8%, Espanya; -19,0%, Balears) que ha situat la dada del mes de juliol en el -6,1% i en el -5,5%, respectivament. Malgrat això, els registres de l'agost han trencat de nou aquesta tendència (-8,1% i -11,9%, respectivament), símptoma inequívoc que la recuperació serà discontinua.

La crisi, la grip A(H1N1) i els atemptats terroristes condicionen el balanç regional.

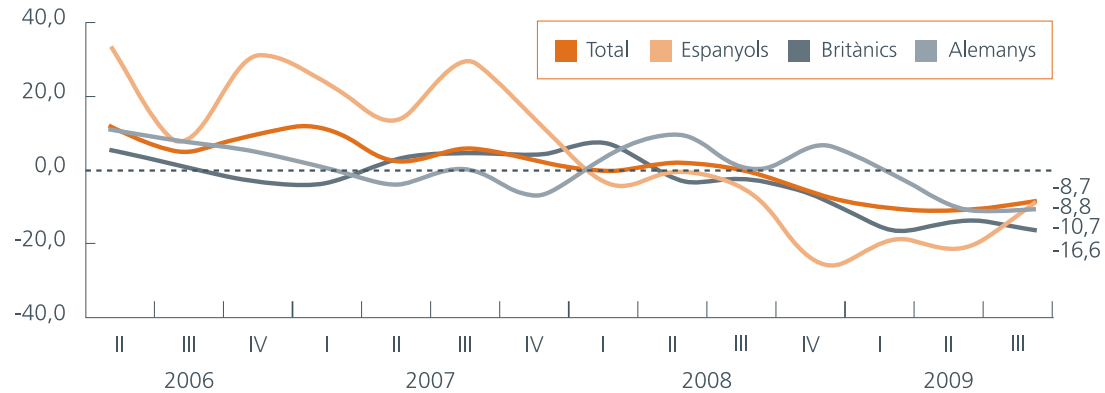
És precisament en aquest context de recessió que les Balears han lluitat una de les campanyes més difícils dels darrers anys, que ha deixat la seva empremta en la majoria d'indicadors i, especialment, en l'arribada de turistes, que entre el maig i l'agost han totalitzat la xifra de 6,9 milions, un registre que es tradueix en un descens del 10,4% respecte de l'any anterior, el més important de la darrera dècada, i que troba la seva raó de ser tant en les arribades per via aèria (-9,7%) com marítima (-26,4%), aquestes darreres sacsejades per la pèrdua de més de 80.000 passatgers, pràcticament tots de nacionalitat espanyola (-28,6% vs -11,8%, estrangers).

Tanmateix, els efectes derivats de la crisi sobre les llars no han estat l'únic obstacle amb què ha topat el mercat turístic balear. Altres factors com l'anomenada grip A i els atemptats terroristes a Mallorca han condicionat sobre manera la campanya d'estiu, amb sengles reculades del mercat domèstic (-15,9%) i estranger (-8,9%), superiors en ambdós casos a la mitjana nacional, per bé que, en termes absoluts, el turisme internacional ha perdut més de mig milió de turistes, el doble que el turisme domèstic.

Sigui el que sigui, les Balears han continuat liderant el rànquing de turistes estrangers per comunitats autònomes, només just part davall de Catalunya, i han trampejat la crisi de manera similar als seus competidors més propers de la Mediterrània, els quals, segons l'OMT, han experimentat en conjunt un descens del 8,2% entre els mesos de maig i juliol. D'aquesta manera, a excepció de Croàcia (-1,7%), tant Xipre (-11,7%) com Malta (-9,9%) i Bulgària (-9,3%) han mostrat, durant el segon quadrimestre, retrocessos semblants, encara que lleugerament superiors, al d'Espanya i les Balears.

En aquest context, Turquia pràcticament ha aconseguit mantenir el mateix nombre d'arribades de l'any anterior (-0,4%, 2n trim.) i ha guanyat quota de mercat. Entre les causes que expliquen

Arribades de turistes per nacionalitats a les Balears

* Taxes de variació interanuals en percentatges

** En el primer trimestre de cada any s'inclou la dada del mes d'abril per eliminar l'efecte Pasqua

*** Dades del tercer trimestre de 2009 fins a l'agost

Font: CITTIB i elaboració pròpia

aquest fet, la debilitat de la lira turca enfront de l'euro i de la lliura esterlina ha afavorit el desplaçament dels turistes alemanys i britànics cap a aquesta destinació.

Els alemanys mantenen la seva quota de mercat, tot i la desfeta del mes d'agost.

Les arribades per via aèria palesen el fort sotrac del mercat alemany, especialment durant el mes d'agost (-17,3%), moment en què s'ha produït la major desfeta interanual que es recorda. Un registre que acusa el balanç negatiu del principal mercat emissor durant el segon quadrimestre (-10,8% vs 4,6%, 2008), per bé que queda lluny de les marques tant del segon com del tercer mercat en importància (-15,4%, britànics; -13,3%, espanyols). Amb tot, l'elevada fidelitat, les bones connexions amb les principals ciutats germàniques, l'important pes del segment residencial i la millora de la situació econòmica al país teutó –amb un augment del 0,3% del PIB intertrimestral– han permès que la quota del mercat alemany a les Balears (29,2% vs 29,5%, 2008) gairebé no s'hagi erosionat. Aquest comportament no s'ha estès al mercat britànic, la quota de mercat del qual ha minvat quasi 2 pp (28,1% vs 30%, 2008), tot i que les Balears han continuat atraient més del 30% de les arribades de britànics a l'Estat.

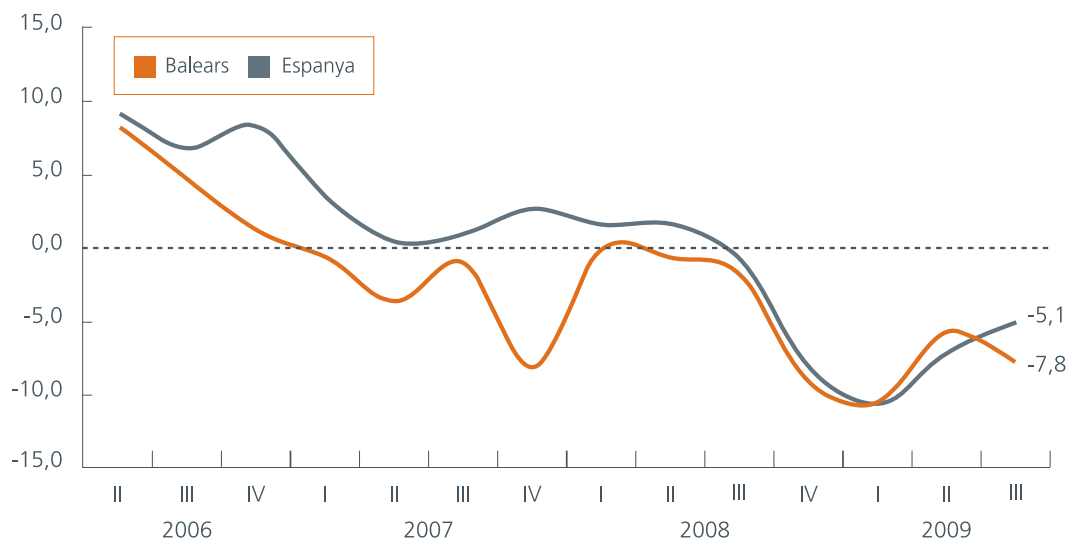
L'elevada taxa d'atur del Regne Unit (7,9%, agost), la més alta dels darrers tretze anys, i la debilitat de la lliura esterlina (0,915 €/£, setembre) expliquen, entre d'altres, el descens en picat de les arribades de turistes britànics a les Balears durant el segon quadrimestre (-15,4% vs -2,5%, 2008), fet que s'alinea amb la reculada de les sortides de turistes britànics a l'estranger, les quals, segons l'Institut Nacional d'Estadística del Regne Unit, per primera vegada han minvat un 14,3% durant el període comprès entre el maig i el juliol.

Diversificar el mercat: una solució?

La nota positiva de la campanya d'estiu descansa en el bon comportament de la resta de nacionalitats, que amb un creixement del 6,5% (vs 3,8%, 2008) han esgarrapat un any més quota de mercat (17,1% vs 14,5%, 2008) i han minimitzat l'embat dels mercats majoritaris.

D'aquesta manera, russos (82,7%), suïssos (34,6%), danesos (10,8%) i portuguesos (88,3%) han encapçalat el rànquing d'incrementos de les arribades en un context en què francesos (-4,6%) i italians (-6,4%) també han palesat descensos.

Evolució dels ingressos hotelers a les Balears i a Espanya

* Taxes de variació interanuals en percentatges

** En el primer trimestre de cada any s'inclou la dada del mes d'abril per eliminar l'efecte Pasqua

Font: CITTIB i elaboració pròpia

Es miri com es miri, els indicadors confirmen l'anèmia de la temporada turística.

Els principals indicadors d'activitat del sector (viatgers, pernoctacions, ocupació, ingressos i despesa) reflecteixen les dificultats per les quals ha passat el mercat turístic balear. Així, el nombre de viatgers allotjats en establiments turístics ha reculat un 8,7% durant el segon quadrimestre, de la mateixa manera que ho han fet les pernoctacions (-8,2%). Una evolució que, tot i estar en consonància amb la conjuntura regnant, acusa el comportament observat en el conjunt de l'Estat (-5,4%, viatgers; -6,7%, pernoctacions).

El gruix d'establiments turístics han participat igual d'aquest dalta-baix, per bé que el nombre de viatgers i de pernoctacions en hotels (-10,1% i -6,9%, respectivament) ha descendit d'una manera més notable que als apartaments (-0,9% i -13,6%) o acampaments turístics (-6,4% i -5,6%). En aquest sentit, la desfeta al segment hotelier és atribuïble tant al comportament d'estrangers (-9,5%, viatgers; -7,0%, pernoctacions) com d'espanyols (-13,0% i -6,4%,

respectivament), una tendència que contrasta amb l'observada en el conjunt de l'Estat, on els viatgers espanyols en hotels (-2,9%) i les seves pernoctacions (-1,4%) han caigut amb manco intensitat, símptoma inequívoc que la proximitat geogràfica, i associada a aquesta els menors costos de desplaçament, s'ha convertit en un factor rellevant a l'hora de viatjar.

L'únic segment que s'ha escapat d'aquesta tendència és el turisme rural, que ha incrementat el nombre de viatgers durant el segon quadrimestre (2,8% vs 2,6%, Espanya) gràcies a la major afluència d'estrangers (4,7% vs -3,6%, espanyols), per bé que les pernoctacions han disminuït en ambdós casos (-5,7% i -9,7%, respectivament).

Ocupació, preus i ingressos hotelers marquen a la baixa.

En sincronia amb aquests indicadors, el grau d'ocupació hotelera s'ha situat el segon quadrimestre en el 72,9% (vs 57,5% Espanya), per tal com ha experimentat una retallada interanual de 5,1 punts percentuals, la major del darrer quart de segle. Una situació que

s'emmarca en un context de davallada generalitzada dels preus hotelers (-3,3% vs -5,6%, Espanya) i de clara desacceleració dels preus de consum d'hotels, cafès i restaurants, que han crescut un tímid 0,7% (vs 4,4%, 2008), part davall de la mitjana nacional. Aquests fets, en qualsevol cas, no han impedit que els registres d'ocupació hotelera s'erosionassin sobre manera.

En aquest context, l'índex d'ingressos hotelers ha reculat per primera vegada un 2,8% durant el segon quadrimestre, per bé que en menor mesura que en el conjunt nacional (-4,4%).

Amb tot, l'evolució negativa dels principals indicadors s'ha deixat sentir sobre l'afiliació laboral al sector, que ha reduït, durant el segon quadrimestre, els seus efectius en un 6,2% respecte a l'any anterior, és a dir, prop de 27.000 llocs de feina, principalment a l'àmbit de l'hostalatge (-8%) i la restauració (-4,2%).

El lleuger augment de l'estada no s'acompanya de la despesa turística.

Enmig d'aquest balanç, l'estada mitjana total s'ha situat en 6,74 dies, amb un repunt d'un 0,6%, gràcies al comportament del segment hotelier (3,6%), atès que l'estada a les altres tipologies d'allotjament turístic, com els apartaments (-12,7%) i el turisme rural (-8,9%), ha palesat davallades importants. Mentrestant, a nivell nacional, l'estada s'ha reduït un 1,4% i s'ha situat en els quatre dies per turista, en nivells mínims de la sèrie.

No obstant això, el tímid augment de l'estada mitjana no ha pogut compensar la menor aflluència de turistes, motiu pel qual, durant el segon quadrimestre, la despesa total dels turistes internacionals ha descendit, segons EGATUR, un 6,9% respecte al mateix període de l'any anterior i ha assolit els 5.547 milions d'euros, fet que situa el dispendi realitzat pels turistes al mateix nivell de fa tres anys. Val a dir que a nivell nacional la despesa turística total ha reculat un 7,5%, amb descensos que oscil·len entre el -6,6% d'Andalusia i el -20% de les Canàries.

Per contra, el càlcul de la despesa mitjana per persona assenyalava un lleuger augment, principalment durant l'agost (6,5%), mes en el qual s'ha marcat el millor registre dels darrers anys (1.117 euros). Amb tot, aquest augment té un caràcter artificial, si es pren en

compte que el descens en l'arribada de turistes internacionals (-8,9%) ha estat proporcionalment major a la disminució de la despesa total (-6,9%). N'és la prova que la despesa mitjana per persona i dia, tot i l'augment de la despesa mitjana per persona, ha reculat (-7%, juliol; -8,2%, agost) per mor de l'augment de l'estada mitjana dels estrangers (7,17 dies vs 7,15, 2008).

La lectura territorial tampoc no admet matisos.

El nombre d'arribades de turistes per via aèria a Mallorca ha descendit un 10% (vs 1%, 2008) durant el segon quadrimestre de l'any, taxa que respon a l'evolució dels principals mercats emissors, l'alemany (-11,4%), el britànic (-18,6%) i l'espanyol (-10,8%), per bé que el mercat suís (37,3%), el rus (81,2%), el danès (9,9%) i altres nacionalitats minoritàries (66,4%) han ajudat, en part, a suavitzar la caiguda.

En aquesta línia, Menorca, amb un retrocés en les arribades per via aèria del 8,8% (vs -1,6%, 2008), s'ha vist afectada per l'evolució del turisme estranger (-11,1%), principalment de nacionalitat britànica, atès que els espanyols, tot i caure el 5%, han marcat el segon millor registre de la dècada quant a nombre d'arribades.

Paral·lelament, les arribades a les Pitiüses han palesat un descens del 9,2% (vs 3,5%, 2008), arrossegades pel mal comportament del turisme nacional (-24,5%), amb una pèrdua de més de 87.000 turistes respecte al mateix període de l'any anterior. I és que el descens del 3,7% en el nombre d'estrangers (tot i representar el 78,1% del total de turistes) només ha implicat la pèrdua de prop de 37.000 turistes.

Així doncs, prenent com a referència els mesos claus de la temporada alta, juliol i agost, les Pitiüses han evidenciat el comportament més magre de les Balears pel que fa al nombre d'arribades (-10,8% vs -8,6%, Mallorca; -6,7%, Menorca) i, consegüentment, d'ocupació hotelera (76% vs 83,1%, Mallorca; 82,9%, Menorca), una situació que contrasta amb el comportament de la pitiüsa menor, la qual, segons la Conselleria de Turisme i Mobilitat de Formentera, ha presentat un grau d'ocupació hotelera del 90%, fet que l'ha convertida en l'única illa que ha mantingut els resultats de l'any passat.

Enmig del temporal, les companyies aèries de baix cost aguanten millor que les tradicionals.

Durant els mesos de maig a agost, les companyies aèries de baix cost han acumulat un total de 3.302.570 passatgers, xifra que ha suposat un increment de l'1,6%, la qual cosa converteix aquest segment en un dels pocs que ha mostrat resultats positius en termes d'activitat durant la temporada estiuenca. I és que l'aeroport de Palma, amb connexions amb les ciutats dels principals mercats europeus, aglutina el 27,4% del total de passatgers d'aquest segment en el conjunt de l'Estat, part damunt de Catalunya (21,1%) i Andalusia (15,8%).

Per contra, els passatgers transportats per les companyies tradicionals han experimentat un retrocés del 19,4%, que ha accentuat la tendència observada en el mateix període de l'any passat (-17,6%), mostra inequívoca que el reajustament del sector encara no ha finalitzat, situació que es fa palesa també a nivell nacional, on els passatgers en companyies *low cost*, tot i descendir un 3,6%, han superat per primer cop els de les companyies tradicionals (-12,8%).

Juntament amb la consolidació de les companyies de baix cost, la fórmula del paquet turístic –que normalment inclou allotjament, manutenció i transport– ha perdut pes per tercer any consecutiu, com reflecteix el fet que els viatges personalitzats suposen el 69,3% del total (vs 69,1%, 2008).

El tancament de temporada i d'any s'intueix complicat.

Els empresaris del sector i les patronals hoteleres donen un 'aprovat just' a la temporada d'estiu, que anticipaven més dificultosa del que ha estat. Cal recordar, en aquest sentit, que l'Índex

de Confiança Turística elaborat per EXCELTUR palesava un empitjorament molt notable de les previsions amb vista a l'estiu (-88,3 pp, 2n trim. vs -55,2 pp, 1r trim.).

Sigui el que sigui, la pèrdua de rendibilitat del sector és, tenint en compte l'evolució dels preus i dels nivells d'ocupació, manifesta. Així, la Federació Hotelera de Mallorca (FEHM) estima una caiguda del 30% en els comptes de resultats corresponents a la temporada alta. La pèrdua de rendibilitat i les males perspectives han motivat el tancament anticipat d'alguns d'establiments durant la segona quinzena de setembre, situació mai vista abans. En aquest sentit, segons la FEHM, el grau d'ocupació hotelera a Mallorca hauria disminuït 5 pp durant el mes de setembre amb relació a l'any anterior, registre semblant a l'esperat per a l'illa d'Eivissa. Amb tot, el gruix de la planta hotelera ha avançat també una setmana i mitja la finalització de la temporada, prevista per a la festivitat de Tots els Sants. D'aquesta manera, el 82% de la planta hotelera a Mallorca, romandrà tancada durant aquest hivern.

L'hivern es presenta gèlid en matèria turística, i és que, a les previsions pessimistes de l'Autoritat Portuària sobre l'arribada de creuers –les quals, si es comptabilitzen les reserves fetes fins ara, auguren no assolir el milió de creueristes en el còmput global de l'any per primer cop des de la temporada 2004–, s'hi suma el convenciment que el trànsit de passatgers als aeroports insulars es reduirà considerablement. El turisme sènior, amb un increment esperat del 13,5% que permetrà assolir la xifra històrica de gairebé 240.000 turistes entre els mesos d'octubre i maig de l'any vinent, ajudarà, no obstant això, a compensar en part el tancament d'un exercici que es recordarà com un dels més complicats de la darrera dècada.

Mercatlaboral

El mercat de treball està pagant la factura més cara de l'actual recessió.

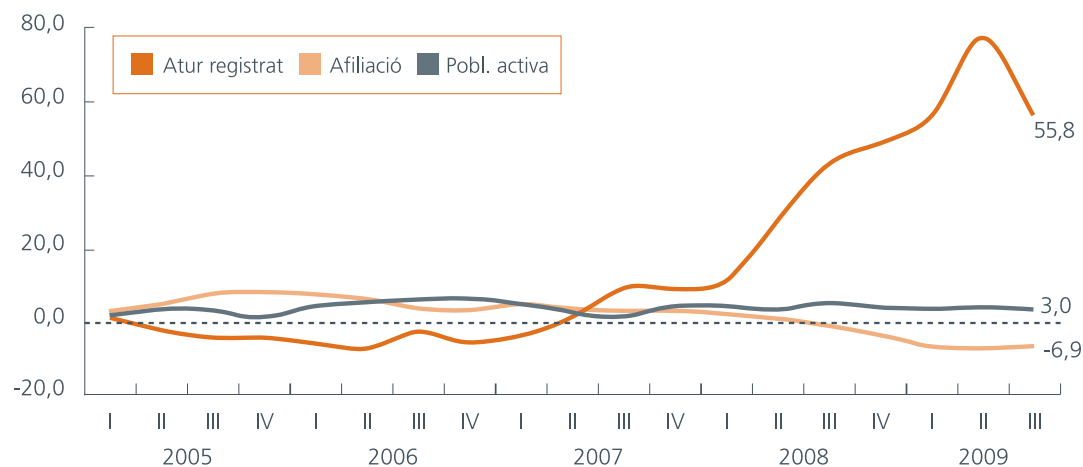
Les Balears han passat un estiu molt desfavorable en termes laborals, malmeses sobre manera per una temporada turística força discreta. En aquest sentit, els afiliats a la Seguretat Social han acumulat cinc trimestres consecutius de caiguda, per tal com el tercer quart de l'any s'ha saldat amb un descens (-6,9%) que suposa un rècord de negativitat per a aquesta època de l'any. Paral·lelament, la població activa, en el paper de convidat aliè en el procés de congelació laboral, ha continuat augmentant (3%), beneficiada especialment per l'impuls de la participació dels estrangers extracomunitaris. La conjunció d'ambdós factors es tradueix, consegüentment, en un nou increment de l'atur registrat (55,8%), tendència que, tot i retallar l'escalada del segon trimestre (77%), sembla que perdurarà fins que l'afiliació recobri el signe positiu.

Adicionalment, pareix que el mercat de treball balear pateix efectes de segona volta, atès que l'atur de llarga durada ha continuat guanyant pes sobre la borsa de desocupació agregada (17,8%, agost vs 11,3%, gener). En termes generals, les constants laborals de l'arxipèlag evidencien una situació semblant a la del conjunt de l'Estat, per bé que en aquest territori tant la magnitud del descens de l'afiliació (-6,2%) com de l'avanç de la població activa (0,2%) i de l'atur (43,5%) del tercer trimestre han palesat una intensitat menor.

La pèrdua ininterrompuda de llocs de feina s'estén de manera creixent entre els serveis.

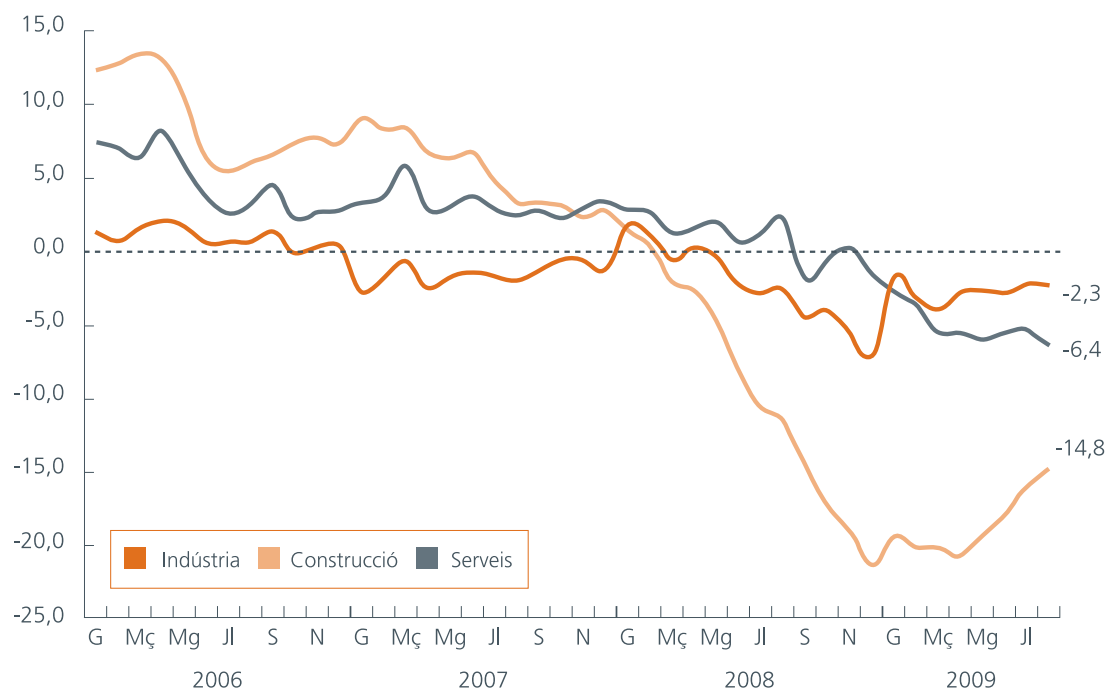
Les diferents fonts d'informació laboral coincideixen a assenyalar que el procés de destrucció de llocs de feina –que s'inicià ara fa un any i s'aguditzà especialment l'hivern passat– ha palesat al llarg de

Principals registres laborals a les Balears

* Taxes de variació interanuals en percentatges
Font: OTIB i elaboració pròpia

Afiliació per sectors a les Balears

* Taxes de variació interanuals en percentatges

Font: OTIB i elaboració pròpia

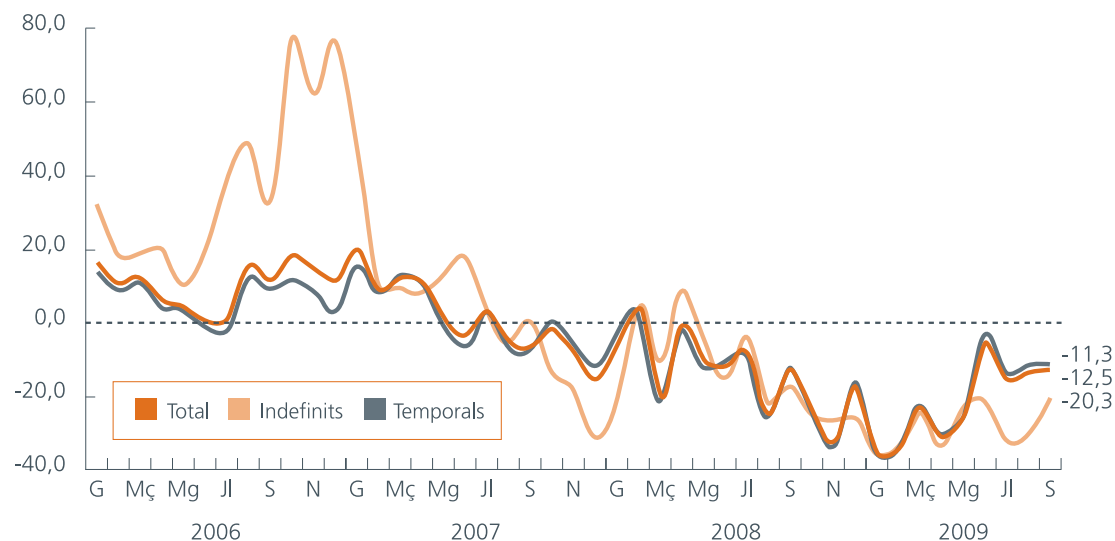
l'estiu una forta reticència a la millora. En aquest sentit, el descens de l'afiliació de treballadors a la Seguretat Social del tercer trimestre centra la major caiguda interanual al mes d'agost (-7,2%), període que, precisament per raons estacionals, correspon a un nivell de màxima activitat econòmica. Les estimacions de l'EPA, per la seva banda, confirmen el retrocés de l'ocupació a les illes d'aquest tercer trimestre (-3,2% vs -7,5%, 2n trim.) i, així mateix, assenyalen que ha estat més intens que a la resta de l'Estat (-7,3% vs -7,2%, 2n trim.). En qualsevol cas, les Balears han escalat posicions en el rànquing autonòmic i han exhibit durant el tercer trimestre la taxa d'ocupació (58%) més elevada de l'Estat (49,1%).

En aquest marc, cal remarcar que el treball per compte propi continua aguantant millor el tipus, per tal com, segons les darreres dades disponibles, l'afiliació del mes d'agost palesa que el descens interanual (-5,5%) segueix evidenciant una menor virulència que

l'observada en el segment del treball assalariat (-7,6%). No obstant això, el diferencial de la caiguda d'ambdós col·lectius s'ha anat escurçant (2,2 pp, agost) des de l'inici de l'exercici (4 pp, 1r trim.), fet que, juntament amb els descensos intermensuals dels mesos centrals de l'estiu (-0,1%, juliol; -0,5%, agost), ha provocat una pèrdua de representativitat del treball autònom respecte del total d'afiliats (18,6%, agost vs 21%, 1r trim.).

Al mateix temps, des de la vessant sectorial, el sector serveis s'erigeix en el vertader protagonista del procés d'ajust, atès que, tot i no evidenciar els pitjors resultats, el seu contagi complica el peatge laboral, per tal com s'escampa a la major part del teixit productiu balear. Així doncs, malgrat que durant la primavera i l'inici de l'estiu s'hagin generat nous llocs de feina al sector serveis arran de l'entrada en vigor de la temporada alta, la feblesa del negoci turístic i l'escurçament del període de màxima activitat han malferit els comptadors

Contractació per tipus a les Balears

* Taxes de variació interanuals en percentatges

Font: OTIB i elaboració pròpia

interanuals d'afiliació, per tal com el mes d'agost han recollit la caiguda màxima de l'any (-6,4% vs -5,4%, juliol). El sector de la construcció, per la seva banda, ha continuat esborrant afiliats respecte d'un any enrere, fins a taxes de dos dígit, per bé que ha respectat el procés de moderació encetat a la primavera i la caiguda de l'agost (-14,8%) ha estat inferior a la del mes anterior (-16%). En una dinàmica semblant, el sector industrial, tot i continuar expulsant mà d'obra, ha alentit el ritme interanual de descens dels registres d'afiliats al secundari balear (-2,3%, juliol i agost vs -2,8%, juny).

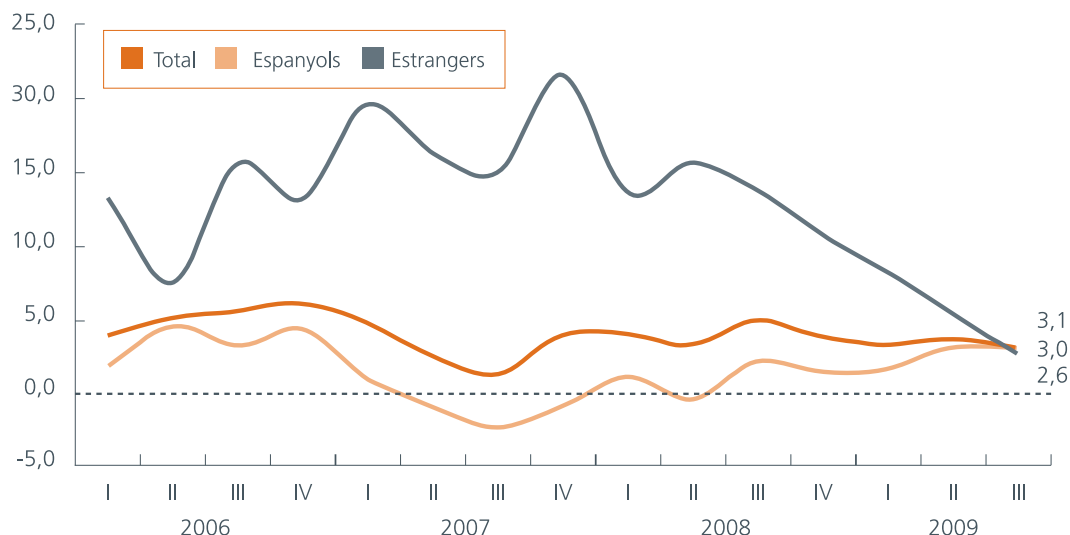
Enmig de l'enuvolat, la contractació insinua la desacceleració del ritme de caiguda.

L'evolució interanual dels contractes signats a les Balears manté el signe negatiu i completa el setembre una senda de denou mesos de retallada ininterrompuda. No obstant això, la magnitud del retrocés del tercer trimestre (-14%) ha aconseguit llevar ferro al del segon (-20,7%), tal com el segon ja havia fet respecte del primer (-30,8%). Així mateix, des d'una òptica mensual, la moderació de la caiguda s'observa igualment entre el marcador del setem-

bre (-12,5%) i el corresponent als mesos d'agost (-13,6%) i de juliol (-15,4%), tendència que també han posat en relleu els registres nacionals (-9,8%, setembre; -10%, agost; -13,7%, juliol).

Mentrestant, la contractació també ha perdut empenta en termes qualitius, per tal com entre el ritme de caiguda de la contractació indefinida i temporal s'ha generat una bretxa que, respecte del principi de l'any (-31% i -30,8%, respectivament), ha anat augmentant al llarg del segon (-26,2% i -19,8%, respectivament) i del tercer trimestres (-27,5% vs -12,3%, respectivament). D'acord amb aquesta tendència, la signatura de contractes indefinits ha caigut el tercer trimestre fins al 9,7% del volum total de noves contractacions, percentatge que retalla el registrat els trimestres anteriors (12,8%, 2n trim.; 15,2%, 1r trim.) i que, en tot cas, se situa en el nivell més reduït dels darrers quatre anys. En aquesta línia, la ràtio de conversió dels contractes a indefinits, ja per si mateixa excessivament baixa, s'ha situat el tercer trimestre en el 4%, percentatge que, juntament amb el del trimestre precedent (3,3%), s'erigeix en el més minso del darrer quinquenni. Val a dir que els resultats obtinguts a les illes han seguit l'estela nacional,

Població activa per nacionalitat a les Balears

* Taxes de variació interanuals en percentatges

Font: INE i elaboració pròpia

per bé que en aquest àmbit la contracció de la contractació indefinida encara ha estat més forta, de manera que, el tercer trimestre, tant la seva representació sobre el volum total de contractes (8,3%) com la ràtio de conversió (3,5%) s'han situat en els nivells més baixos del lustre.

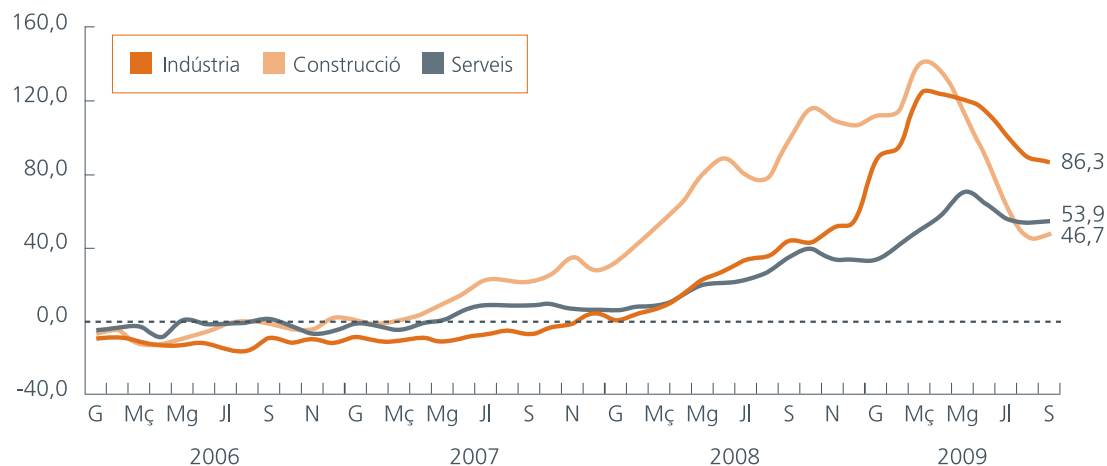
En el panorama regional, Menorca es manté com l'illa més afectada pel terrabastall de l'ocupació.

Els registres d'ocupació confirmen una major virulència de la pèrdua de llocs de feina a Menorca, no en va durant l'agost la progressió de l'afiliació (-8,8%) ha estat, per quart mes consecutiu, més negativa que a la resta d'illes (-7,4%, Mallorca; -5,9%, Pitiüses). No obstant això, l'evolució de les noves contractacions ha estat més favorable en aquest territori (-3,2% vs -20,9%, 2n trim.), atès que, malgrat que durant el tercer trimestre la caiguda s'ha moderat a Mallorca (-16,3% vs -22%, 2n trim.) i a les Pitiüses (-7,7% vs -14,8%, 2n trim.), l'augment registrat a la recta final de l'estiu a Menorca (3%, agost; 0,3%, setembre) ha trencat la inèrcia negativa dels darrers devuit mesos.

Tot i així, el desànim no cala entre la població i la participació laboral continua a l'alça.

La població activa de les Balears ha tornat a lluir el signe positiu en l'evolució interanual, circumstància que s'estén al llarg de les dues darreres dècades, en què tan sols la crisi econòmica de principis dels noranta posà cert contrapunt. Així, segons l'EPA, els actius han augmentat el tercer trimestre de l'any un 3,2%, registre que es troba força part damunt de l'assolit a nivell espanyol (0,2%), territori que durant els dos darrers trimestres ha reduït el contingent d'actius (-0,4%, 3r trim.; -0,1%, 2n trim.) per primer cop durant els darrers vuit anys. Així les coses, les illes es continuen situant en la primera posició del rànquing de comunitats autònomes amb la taxa d'activitat més elevada de tot l'Estat (68% vs 59,1%, Espanya). Aquest dinamisme s'explica, aquest cop, pel sosteniment del ritme d'incorporació laboral de treballadors de nacionalitat espanyola (3,1% vs 3%, 2n trim.), atès que la població activa estrangera s'ha desaccelerat notablement (2,6% vs 5,3%, 2n trim.) –sobretot pel que fa a l'extracomunitària (2,3% vs 7,2%, 2n trim.)–, fet que evidencia l'esgotament de la tendència observada especialment durant el darrer quinquenni.

Atur registrat per sectors a les Balears

* Taxes de variació interanuals en percentatges
Font: OTIB i elaboració pròpia

A les darreries de l'estiu, el creixement de l'atur a les illes encapçala el rànquing nacional.

Tenint en compte que el declivi de la temporada alta turística sempre suposa un repunt en les xifres mensuals de desocupació, la magnitud d'aquest ajust estacional i, alhora, la finalització anticipada dels majors volums d'activitat, han provocat que el setembre les llistes de desocupació hagin acollit un total de 72.116 registres, una xifra històrica pel que fa a aquest mes de l'any.

I és que el comptador interanual de les oficines d'ocupació de les Balears ha acollit un increment del 54,1%, taxa que supera la mitjana nacional (41,3%) i que, en tot cas, només ha estat superada per les registrades a Aragó (60,3%) i la Comunitat Valenciana (55,8%). Una vegada més, cal afegir que el col·lectiu dels treballadors més joves ha tornat a ser el més afectat pel repunt de l'atur, atès que la desocupació en el tram de menys de vint-i-cinc anys ha assumit l'escalada més pronunciada (57,5%).

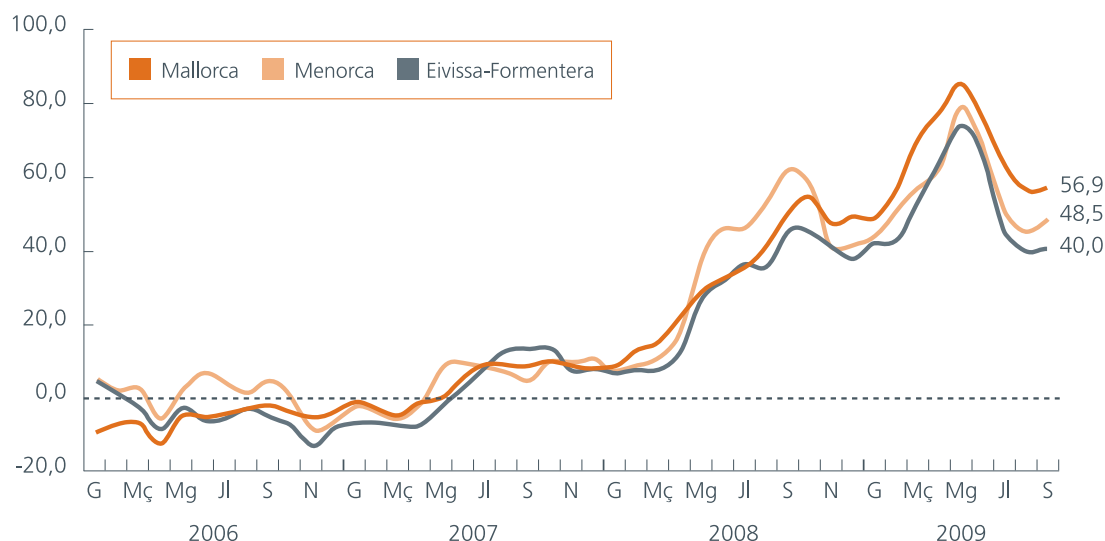
Com a conseqüència d'aquesta evolució, l'atur registrat ha arribat a representar el 13,9% de la població activa, taxa que afegeix cinc punts percentuals a la que s'havia registrat un any enre-

re, tot i que encara es troba molt per sota de la mitjana nacional (20,8%). En aquesta mateixa línia, l'EPA del tercer trimestre no fa més que confirmar la intensa senda ascendent evidenciada per les dades registrals, per tal com assenjala un augment del 62,7% del nombre d'aturats. No obstant això, la taxa d'atur s'ha xifrat en el 14,8% de la població activa i s'ha situat part davall de la mitjana estatal (17,9%), resultat que s'havia capgirat puntualment durant el segon trimestre (18,1%, Balears vs 17,9%, Espanya). En qualsevol cas, la dada balear, tal com pertoca a l'espanyola, s'ha situat molt per sobre dels darrers registres disponibles per a la UME (9,6%, acumulat juliol-agost) i per al conjunt de països de l'OCDE (8,6%, juliol), territoris que malgrat enfrontar-se al desbocament de l'atur, ho han fet amb més contenció que a l'arxipèlag.

La finalització prematura de la temporada turística colpeja el sector serveis.

Sectorialment, l'increment de l'atur al setembre s'ha estès de manera generalitzada, amb la qual cosa els serveis, tot i no registrar l'increment interanual (53,9%) més important del teixit productiu regional, s'han fet ressò de la retallada prematura de

Atur registrat per illes

* Taxes de variació interanuals en percentatges

Font: OTIB i elaboració pròpia

l'activitat turística, per tal com mensualment el nombre de desocupats ha augmentat durant l'agost (3,2%) i el setembre (13%). En aquest mateix escenari, la indústria ha assumit el repunt interanual de la desocupació més notable (86,3%), mentre que la construcció, que ha liderat el procés d'ajust laboral des de l'inici de la recessió, ha registrat el setembre l'alça d'aturats més moderada de tots els sectors (46,7%) i, d'aquesta manera, ha aconseguit retallar a la meitat la taxa de creixement registrada un any enrere (98,7%).

L'embat de l'atur sacseja en menor mesura les Pitiüses.

Seguint la tendència dels dos darrers anys, els registres dels mesos d'estiu confirmen que les Pitiüses han estat les illes menys afectades per la sagnia regional de l'atur, atès que l'augment interanual del setembre (40%) ha estat el més baix de l'arxipèlag (48,5%, Menorca; 56,9%, Mallorca). Com a conseqüència d'això, les Pitiüses situen, segons les darreres dades disponibles, la taxa d'atur registrat en l'11,3% de la població activa, percentatge que, tot i haver engegat 3,4 punts percentuals respecte d'un any enrere,

continua sent el més baix del conjunt regional. I és que Menorca, amb una taxa del 12,1%, i especialment Mallorca, amb un registre del 12,8%, han evidenciat creixements molt més pronunciats que les illes menors (4,1 pp i 4,8 pp, respectivament).

En el context general, els estralls laborals continuen esquitxant en menor mesura les treballadores.

Malgrat que les dades de l'atur mostren creixements molt semblants en ambdós gèneres, l'ocupació femenina sí que posa de manifest una evolució menys negativa, per bé que cal reconèixer que comença a esgotar-se. Així, l'EPA estima una recuperació de la senda interanual positiva de l'ocupació en el segment de les dones del 2,8% durant el tercer trimestre de l'any (vs -0,9%, 2n trim.), que contrasta amb el descens del segment masculí (-7,9% vs -12,4%, 2n trim.). Paral·lelament, els registres de l'OTIB situen el creixement interanual de l'afiliació femenina en valors negatius i creixents (-6,1%, agost; -5%, juliol), en un marc en què la caiguda de l'ocupació masculina (-8,2%, agost; -8%, juliol) es va suavitzant des de la primavera. En aquest sentit, cal assenyalar

que el col·lectiu femení ha mostrat, a diferència dels altres mesos d'estiu, una caiguda menys intensa de la contractació durant el setembre (-10% vs -15,2%, homes).

Al mateix temps, el contagi de la crisi des de la construcció al sector serveis ha provocat que l'evolució de l'atur per sexes, fins ara molt més negativa per als homes, s'hagi equilibrat, de manera que les taxes interanuals de la desocupació registrada han estat durant l'estiu molt similars per a ambdós sexes (55,6%, homes vs 56%, dones).

Els estrangers acusen especialment la caiguda de l'ocupació, que afecta sobretot els extracomunitaris.

Tot i que ja fa més d'un any que tant treballadors nacionals com estrangers veuen reduïts els seus llocs de feina, la intensitat d'aquest fenomen és especialment forta per a aquest darrer col·lectiu. Així, els ajusts laborals han implicat a l'agost una caiguda de l'afiliació estrangera d'un 11,4% (vs -6,2%, nativa) i especialment entre els extracomunitaris (-12,8%), circumstància que també es dona en el conjunt de l'Estat. D'aquesta manera, el pes dels estrangers a les illes s'ha reduït sensiblement fins a representar el 19% del total d'afiliats, prop d'un punt percentual menys respecte d'un any enrere. Aquesta mateixa tendència, val a dir que s'ha reproduït el mes de setembre en l'àmbit de la contractació, per tal com el defalliment de la signatura de nous contractes a estrangers (-22%), sobretot extracomunitaris (-27,3%), ha superat amb escreix el registrat per la població nativa (-7,8%).

Paral·lelament, la desocupació s'ha manifestat amb especial virulència en el segment de treballadors estrangers d'acord amb l'augment interanual registrat durant el tercer trimestre (60,3% vs 52%, nadius). Aquest resultat explica que el col·lectiu d'immigrants aturats –on més de dos terços ostenten passaport no comunitari– hagi tancat el mes de setembre enfilant la seva representació fins al 25,8%, taxa un punt percentual més elevada que la de l'any anterior.

Enmig de la conjuntura, el mercat de treball de les illes afronta un hivern lluny de la tan anhelada recuperació.

Acabada prematurament la temporada alta turística, s'albiren una tardor complicada i un hivern que en l'esfera laboral s'estendrà, segurament, més enllà del mes de març. Aconseguir que l'atur moderi progressivament la seva escalada no serà una tasca fàcil, però en cap cas suficient per compensar la tendència històrica de les illes a gairebé duplicar durant l'hivern els registres d'aturats de l'estiu. Addicionalment, cal tenir en compte que el descens de l'atur passa, necessàriament, pel retorn dels registres d'afiliació a un terreny positiu, sobretot en un context en què la participació laboral persegueix una senda ascendent. Així les coses, cal esperar que l'ajust laboral al sector serveis es resolgui com més aviat millor i que, a la resta de sectors, les xifres negatives perdin intensitat. Només d'aquesta manera es podrà mantenir el pols de l'activitat laboral a les illes.

L'apunt: «De la relació temporalitat-atur en temps de recessió»

Avui, havent sobreviscut al primer aniversari de la recessió, ningú no dubta que si per alguna cosa destaca aquesta fase baixista del cicle econòmic és, entre altres coses, per la gran incidència que exerceix sobre la desocupació. Una incidència que, endemés, resulta especialment remarcable per dos motius: primer, pel caràcter generalitzat que manifesta arreu de les economies, heretat de la dimensió global de l'afectació de les constants reals; i segon, per la persistència dels seus efectes més enllà de les primeres llampades de recuperació, indicador inequívoc que en termes laborals serà difícil passar pàgina. Les principals institucions econòmiques mundials així ho assumeixen. «La crisi financera i econòmica ha derivat ràpidament en una crisi de l'ocupació», afirmava el secretari general de l'OCDE, Ángel Gurría, el passat 16 de setembre, el mateix dia en què les previsions de l'organisme esmentat confirmaven la progressió ascendent de la taxa d'atur i, per tant, l'assoliment d'un nou màxim històric per a l'any 2010.¹

L'extrapolació d'aquest escenari a l'àmbit nacional, i per extensió regional, no rebutja els tints de la tendència general, ans al contrari els exagera amb escreix. És per això que, d'entrada, només cal fer un cop d'ull a les xifres per adonar-se que les comparacions, més que odioses, esdevenen en aquest cas estrictament necessàries. I és que, malgrat el denominador comú de la globalitat, l'escalada de l'atur a Espanya ha estat incommensurablement superior a la de la resta d'economies de l'entorn més proper, fet que recolza les previsions que per a l'exercici vinent situen la incidència de la desocupació en el 20% de la població activa espanyola, mentre que el conjunt de països de l'OCDE estimen, de manera no menys preocupant, que fregarà just la meitat. Anàlogament, les llistes de les oficines d'ocupació de les Balears han batut rècords i, consegüentment, la taxa d'atur, desafiant la tradició més històrica, s'ha enfilat part damunt de la mitjana nacional, tot i que el refredament real de l'activitat ha estat, cal recordar, notablement inferior a l'arxipèlag.

Al darrere dels resultats, doncs, quelcom més que xifres. I és que una vegada que s'ha acceptat que la recessió actual no situa l'origen al mercat de treball, el cert és que algunes de les especials característiques de les relacions laborals a Espanya i, més concretament, a les Balears, expliquen en bona mesura perquè la incidència de la desocupació en aquests territoris és exageradament superior a la de bona part d'economies tant o més colpejades per l'embat global i, consegüentment, perquè el traçat d'una política que permeti eixugar la factura laboral en un temps prudencial revesteix, des d'ara mateix, un caràcter estratègic, ja que una vegada finalitzada l'etapa recessiva serà necessari recuperar competitivitat com més aviat millor per garantir el màxim aprofitament de les oportunitats que derivaran de la propera fase d'expansió.

En el complex entramat laboral, la recerca de la flexibilització del treball s'ha erigit històricament en una constant, atesa la creixent conscienciació dels agents econòmics i socials envers la necessitat d'adaptar-se a les circumstàncies i de respondre de manera conseqüent als canvis d'escenari. En aquest marc, la contractació temporal, estandard de flexibilització externa, compleix enguany el seu primer quart de segle, després que les reformes de finals dels vuitanta i principis dels noranta en promocionassin l'ús –amb la finalitat d'ajustar de manera ràpida i poc costosa les necessitats del factor treball– i que les reformes posteriors el desincentivassin –d'acord amb les provades conseqüències que deriven del seu abús–.² El cert és que, avui, la contractació temporal, malgrat la tendència a la relativització dels darrers

1. Per a més informació, consultau *OECD Employment Outlook 2009: Tackling the jobs crisis*.

2. La contractació temporal sorgí arran de la reforma laboral de 1984 amb la finalitat general de facilitar l'accés a l'ocupació. Sobre aquesta reforma i les immediatament posteriors, vegeu SEGURA, J. «La reforma del mercado de trabajo español: un panorama». *Revista de Economía Aplicada*, 9 (25) (2001), p. 157-190.

exercicis, segueix afectant més d'una quarta part dels assalariats balears (28,5%) i espanyols (29,3%), proporció que gairebé duplica la mitjana de la UME (16,2%) i que se situa força lluny dels percentatges registrats, per exemple, a Alemanya (14,7%), França (14,2%), Itàlia (13,3%), Irlanda (8,5%) o el Regne Unit (5,4%).³

Aquesta realitat, juntament amb el fet que encara ara prop del 90% dels contractes signats anualment tant a les illes (85,6%) com en el conjunt espanyol (88,5%) són temporals i que la seva taxa de conversió en indefinits continua sent inferior al 10% (6,7% i 5,9%, respectivament), dona als nostres mercats laborals un caràcter marcadament dual que, en termes generals, afecta en major grau determinats col·lectius, com són els joves, les dones, els immigrants o els treballadors poc qualificats.⁴ Particularment, en una crisi com l'actual, aquesta circumstància deriva en una distribució de la destrucció de llocs de treball que agreuja de manera especial l'impacte del refredament de l'activitat sobre la desocupació i, en darrera instància, fereix els fonaments del benestar, però sobretot de la cohesió social.

I és que, d'acord amb l'extensa literatura disponible, entre temporalitat i atur existeixen una sèrie de vincles que en temps de recessió cobren una significació especial, sobretot quan la trajectòria a l'alça de la desocupació és marcadament intensa i el major risc rau en la seva persistència. En aquest sentit, la temporalitat afecta de manera directa l'atur, fonamentalment, per dues qüestions. En primer lloc, la contractació temporal n'altera la durada, és a dir, el temps mitjà durant el qual un treballador roman desocupat. Concretament, elevats percentatges de temporalitat deriven, tal com apunta Sala (2007),⁵ en una reducció de la durada mitjana de la desocupació, atès que la taxa de sortida de l'atur entre els treballadors temporals és substancialment més elevada que la dels indefinits, tot i que cal tenir present que al mateix temps assumeixen una major probabilitat de reincidència (Bover i Gómez, 2004).⁶ Alhora, la segmentació contractual tendeix a incrementar la persistència de l'atur de llarga durada, per tal com, malgrat que els treballadors indefinits ostentin fluxos d'entrada a l'atur notablement inferiors als temporals, una vegada desocupats els costa molt trobar un nou lloc de feina (Güell, 2003).⁷ A les Balears, els registres d'atur palesen, d'acord amb les relacions descrites, que la durada mitjana ha tendit a disminuir durant la darrera dècada, ja que el col·lectiu de treballadors desocupats per un temps inferior a sis mesos ha incrementat significativament el seu pes relatiu sobre el total d'aturats (72,3% vs 60,7%, 1997), alhora que el del col·lectiu de treballadors desocupats durant més d'un any ha evolucionat en sentit contrari (14,4% vs 25,9%, 1997). Així mateix, cal assenyalar que, paral·lelament, l'atur de llarga durada, tot i disminuir la seva representativitat sobre els registres totals, ha reforçat la seva persistència, atès que el nombre de desocupats en aquest tram s'ha incrementat exponencialment durant el període 2001-2008 (85,2%) i, especialment, durant el passat exercici (13,6%).

En segon lloc, la temporalitat, afegida a l'abaratiment dels costos d'acomiadament, tendeix a accentuar la volatilitat de l'ocupació. Aquest efecte, que es tradueix en una major sensibilitat de la creació de llocs de treball envers el cicle econòmic, suposa que en temps de recessió la destrucció d'ocupació també sigui més intensa (Sala i Silva, 2009).⁸ De fet,

3. Dades referents a l'any 2008.

4. Dades referents a l'any 2008.

5. SALA, H. «La temporalitat a Catalunya i Espanya: situació, evolució i reflexions sobre l'actual model competitiu». *Nota d'economia*, 89. Generalitat de Catalunya, 2007.

6. BOVER, O.; GÓMEZ-SALVADOR, R. «Another look at employment duration: exit to a permanent versus a temporary job». *Investigaciones Económicas*, 28 (2) (2004), p. 285-314. Concretament, els autors estimen que la taxa de sortida de l'atur en el mercat laboral espanyol és deu vegades superior per als treballadors temporals.

7. GÜELL, M. «Fixed-term contracts and the duration distribution of unemployment». *IZA Discussion Papers*, 791 (2003).

8. SALA, H.; SILVA, J.I. «Flexibility at the margin and labour market volatility: the case of Spain». *Investigaciones Económicas*, 33 (2) (2009), p. 1454-178.

només cal fixar la vista en el present i observar que la taxa d'atur, fruit de la intensificació del refredament de l'activitat, s'ha incrementat ràpidament tant a les Balears com a Espanya, sobretot si es recuperen les xifres d'aquest segon trimestre (18,2% i 17,9%, respectivament) i es comparen amb les de tan sols un any enrere (8,4% i 10,4%, respectivament).⁹ En aquest sentit, la major part dels estudis assenyalen que les respostes als canvis d'escenari econòmic d'un mercat altament segmentat deriven en una amplificació dels fluxos d'entrada i de sortida a l'ocupació, fet que un cop que es tenen en compte els efectes del cycle, acaba exercint un impacte incert sobre la taxa d'atur. Des d'aquesta perspectiva, una ullada a les sèries històriques permet confirmar que la variació trimestral dels estocs d'ocupats de les Balears, una vegada que s'ha relativitzat d'acord amb la població activa, ha anat augmentant progressivament des dels anys vuitanta, fruit del creixent dinamisme que ha pres el mercat laboral. De fet, tal com assenyalen Estrada *et al.* (2004) pel que fa al cas espanyol, la intensificació dels fluxos d'entrada i de sortida de l'ocupació i l'atur que es recullen a casa nostra s'assimila, més que a la dels països europeus, a la que palesen els mercats anglosaxons, els quals, com ara el nord-americà, tradicionalment han fet gala d'una notable eficiència dinàmica.¹⁰

Així doncs, un altre cop, al darrere dels resultats, quelcom més que xifres. La rauxa dels fluxos, lluny de l'eficiència dinàmica i, per tant, de representar una elevada capacitat per absorbir els xocs, deriva essencialment de la marcada rotació que acompanya el treball temporal, no en va conviu amb elevades taxes d'atur i, específicament, amb increments notables de l'atur de llarga durada. Una rotació que, més enllà dels efectes que pot acabar vessant sobre l'atur, erigeix la temporalitat laboral en un condicionant d'altres aspectes del treball¹¹ que, com la formació, els salaris i la productivitat, són clau per garantir la competitivitat de les empreses i, per extensió, de l'economia.

Avui sembla, per tant, que l'excés de temporalitat en termes agregats no és rendible. No ho és pel recàrrec que afegeix a la factura de la recessió, però no ho és tampoc per satisfer els requeriments d'eficiència i d'equitat que suposa aspirar a un model d'alt perfil en el qual la competitivitat i la cohesió social s'assoleixen des de la qualificació del capital humà i l'oferiment de carreres laborals més estables. Amb tot, és ben cert que, en aquest context, hom no pot deixar d'admetre que la flexibilització del treball continua sent, i potser ho és més que mai, un objecte car de desig, per bé que a hores d'ara, més enllà de la recepta, ha arribat l'hora de començar a repensar la fórmula. En aquesta línia, transvasar esforços des de la flexibilització externa (*i.e.* adaptació a través d'ajusts de plantilla) cap a la flexibilització interna (*i.e.* adaptació a través de la promoció de la mobilitat funcional, geogràfica o horària) i desplegar les revisions que siguin necessàries del marc en el qual es desenvolupen les relacions laborals, és cabdal, sempre que s'abordi, és clar, des d'una òptica integral, compatible i coherent amb l'esdevenir de l'estratègia competitiva empresarial, les preferències de la força laboral i, sobretot, amb el full de ruta cap a la transformació gradual que garanteixi la prosperitat balear en el marc global.

9. Val a dir que aquest mateix efecte es va observar durant la crisi econòmica de l'inici de la dècada dels noranta, tot i que, potser, amb una agilitat menor. En ambdós casos, cal assenyalar que caldria estudiar quina part de l'increment de la taxa d'atur respon concretament a l'elevat percentatge de contractació temporal.

10. ESTRADA, A.; GARCÍA-PEREA, P.; IZQUIERDO, M. «Los flujos de trabajadores en España: el impacto del trabajo temporal». *Documento de trabajo*, 0206. Banc d'Espanya, 2004.

11. Per a una anàlisi detallada podeu consultar, entre la vasta literatura disponible, DOLADO, J.J.; GARCÍA-SERRANO, C.; JIMENO, J.F. «Drawing lessons from the boom of temporary jobs in Spain». *The Economic Journal*, 112 (juny) (2002), p. 270-295.

Preus

L'enfonsament real de l'economia pateix, el tercer trimestre, el descens dels preus finals més important de la sèrie històrica.

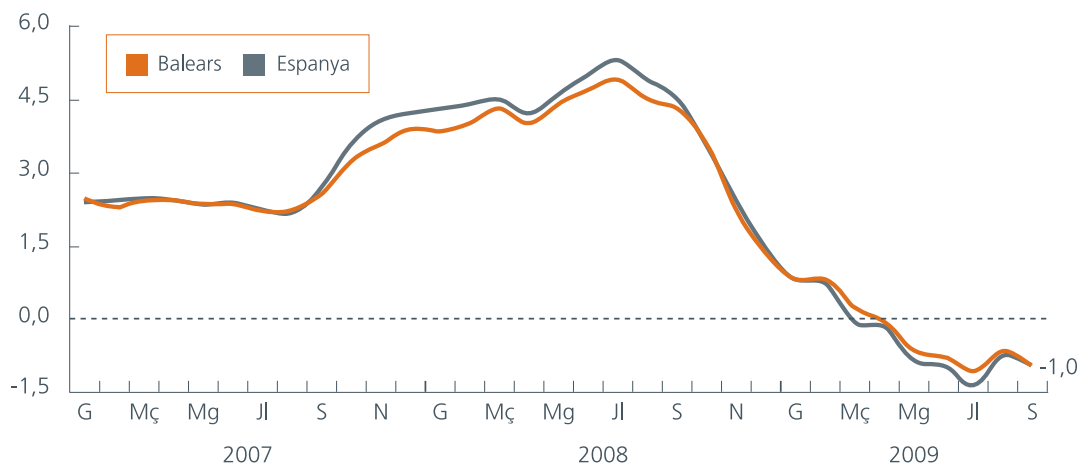
L'evolució dels preus finals a les Balears ha intensificat durant el tercer trimestre de l'exercici el signe negatiu adoptat el mes d'abril passat. En aquest sentit, l'índex de preus de consum (IPC) ha tancat el mes de setembre amb un descens interanual de l'1%, taxa que, si bé afegeix tres dècimes al retrocés del mes d'agost, s'allunya de la caiguda del juliol (-1,1%), la més intensa des que es computa la sèrie.

En termes generals, aquesta trajectòria respon, en primer lloc, als mateixos factors externs que havien estimulat el descens progressiu de les taxes d'inflació a la majoria d'economies occidentals al llarg de l'exercici passat, que es troben fortament relacionats amb

el comportament de les cotitzacions del petroli i altres matèries primeres –especialment alimentàries– en els mercats internacionals i, sobretot, amb l'efecte base que aquestes partides, a pesar de la recuperació progressiva, actualment presenten respecte dels màxims, també històrics, que havien acumulat al llarg de l'estiu de l'any anterior. En segon lloc, cal assenyalar la significativitat del contagi i la intensificació de les caigudes entre els components més estables de la cistella de consum, fet que reflecteix l'ajust de preus derivat de la pressió a la baixa exercida per les constants reals de l'economia, en general, i la paralització de la demanda interna, en particular.

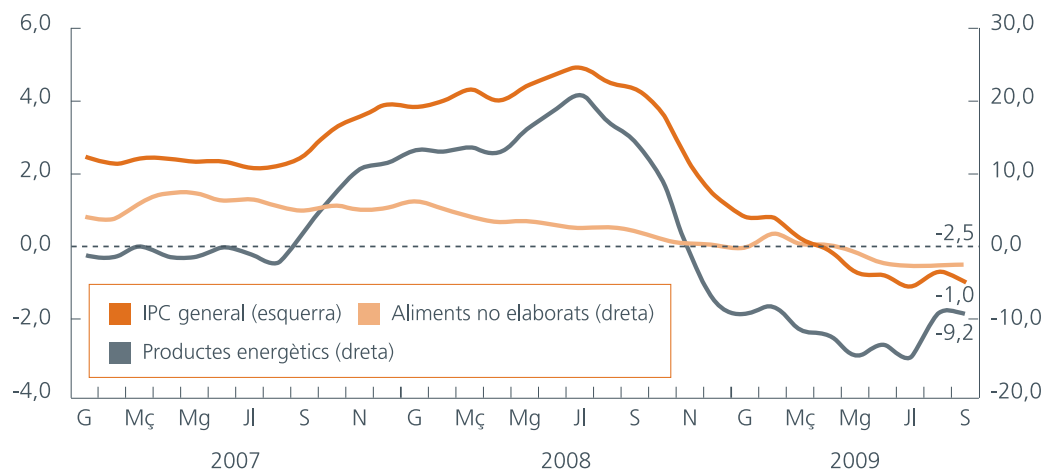
Així les coses, i atès el caràcter generalitzat i sincrònic de la situació econòmica actual, el comportament dels preus finals a les illes replica, tot i que a diferent escala, l'observat a la resta de l'Estat (-1% vs -0,8%, agost) i en el conjunt de països de la UME

Diferencial d'inflació Balears-Espanya

* Taxes de variació interanuals en percentatges de l'IPC general
Font: INE

Evolució dels preus dels components volàtils de la cistella de consum a les Balears

* Taxes de variació interanuals en percentatges

Font: INE

(-0,3% vs -0,2%, agost), territoris que també computaren el màxim descens durant el mes de juliol (-1,4% i -0,7%, respectivament). D'aquesta manera, el diferencial d'inflació favorable que les Balears mantenien des del mes de febrer respecte de la mitjana nacional desapareix el setembre, atès que els components que integren el nucli dur dels preus finals han patit sobre manera la tendència a la baixa durant aquest període. Les illes davallen, doncs, un lloc en el rànquing autonòmic i es converteixen, juntament amb la Comunitat Valenciana i Cantàbria, en la quarta regió amb la taxa d'inflació més elevada del territori nacional, precedides del País Basc (-0,3%), Catalunya (-0,5%) i Madrid (-0,7%).

Els components més volàtils estableixen l'aportació negativa als registres generals d'inflació.

L'energia i l'alimentació han reduït durant els dos últims mesos de l'estiu la pressió baixista que, tanmateix, segueixen exercint sobre el nivell general de preus de la cistella de consum balear. En aquest sentit, la moderació dels preus energètics el mes de setembre, que

ratifica la dada interanual de l'agost (-9,2% vs -15,1%, juliol), ha permès reduir la intensitat de la contribució, encara negativa, a la dada agregada (-0,92 pp vs -1,51 pp, juliol). Conseqüentment, els productes de la cistella de consum amb més dependència energètica s'han vist especialment afectats, tal com manifesta el marcador interanual de les partides de carburants i combustibles (-15,1% vs -22,6%, juliol), béns i serveis relacionats amb els vehicles (-9,1% vs -15,4%) i subministraments energètics per a la llar (-2,3% vs -2,9%). Aquesta evolució ha romàs subjecta a la cotització del cru en els mercats internacionals i ha respost, al mateix temps, a la pujada dels impostos especials sobre els hidrocarburs.¹

De fet, és així com, en termes globals, l'efecte conjunt de les expectatives d'una major demanda de petroli per part de les economies emergents –manifestades recentment per l'Agència Internacional de l'Energia– i les retallades en la producció –efectuades per l'Organització de Països Exportadors de Petroli–, ha provocat tensions a l'alça sobre el preu al comptat i de futur del barril de Brent. Així les coses, el preu del cru ha acumulat durant

1. El Consell de Ministres, de 12 de juny de 2009, va aprovar l'augment de 2,9 cèntims per litre de la tributació de la benzina amb plom i sense plom i del gasoli per a l'automoció per a usos no professionals. Per a més informació, consultau <www.la-moncloa.es/consejodeministros>.

els primers nou mesos de l'any un creixement del 54%, després d'haver registrat el passat 5 d'agost la màxima cotització de l'exercici (74,96 dòlars), que, previsiblement, serà àmpliament superada abans de finalitzar l'any. En tot cas, no s'ha d'oblidar que aquest comportament ha atès sobretot l'evolució de les expectatives, i no una correspondència efectiva amb la demanda actual i els nivells de reserves existents.

Paral·lelament, els preus dels aliments frescos mantenen la trajectòria sota zero que iniciaren el mes de maig, si bé l'agost i el setembre (-2,5%) han suavitzat en una dècima la màxima caiguda anual registrada el juliol. Amb tot, l'aportació negativa efectuada a la taxa general s'ha moderat durant els dos últims mesos de l'estiu (-0,14 pp vs -0,15 pp, juliol), tot i que s'ha ampliat respecte del període en què es va iniciar el retrocés (-0,04 pp, maig). Igual que l'esdevengut a la partida energètica, la trajectòria de la cistella d'aliments no elaborats respon a la desacceleració interanual de les cotitzacions de les matèries primeres alimentàries, que, segons l'índex The Economist, es xifra en un 22% pel que fa al període gener-setembre.

Amb tot, entre les rúbriques alimentàries que més han incidit en l'evolució de l'IPC al llarg del tercer trimestre, cal assenyalar la carn de porc (-7,9% vs -7%, juliol), la llet (-7,9% vs -6,8%, juliol), el peix (-5,9% vs -5,1%, juliol), les patates (-4,9% vs -3,6%, juliol), els ous (-3,4% vs -1,1%, juliol) i la fruita fresca (-2,6% vs -0,2%, juliol).

El nucli dur progressa en la caiguda i retalla distàncies respecte a la inflació general.

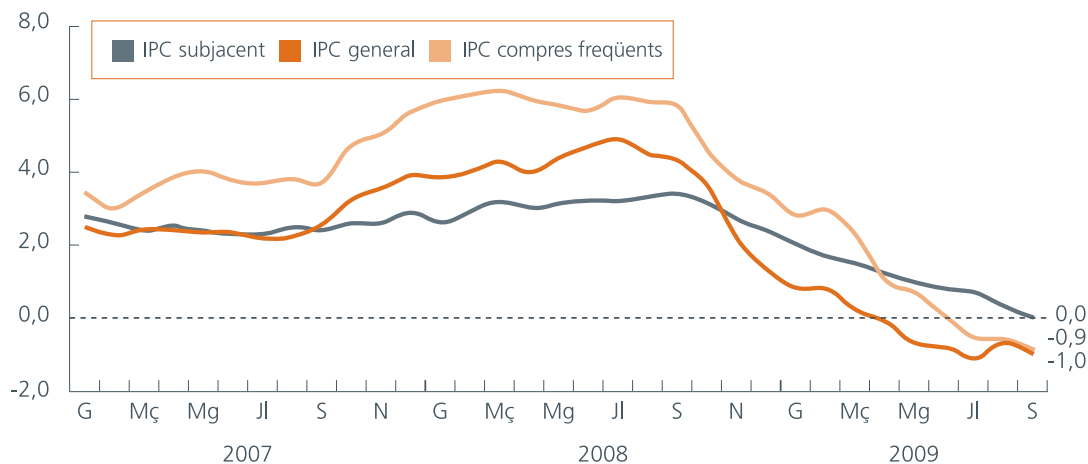
La secció més estable de la inflació no ha reproduït idènticament el patró observat a nivell general, atès que al llarg del tercer trimestre ha mantingut impertorbable la progressiva senda de retallades iniciada fa pràcticament un any. En aquest sentit, el deteriorament de la situació econòmica s'ha traduït en un ajust permanent del nivell subjacent –i.e. el que exclou de la cistella general els productors energètics i els aliments sense elaborar–, que el setembre ha experimentat un avanç interanual del 0%. Aquest resultat respon a la senda de successives retallades intermensuals registrades el juliol (-0,4%), l'agost i el setembre (-0,3%, ambdós) i presenta, finalment, una paralització interanual del subjacent que el situa per davall de la mitjana nacional (0,1%) i europea (1,1%).

D'aquesta manera, el diferencial positiu que l'índex subjacent manté respecte del general des del mes de novembre passat roman des de l'agost en nivells (1 pp) inferiors al màxim assolit el juliol (1,8 pp), després de la tendència a l'alça experimentada al llarg de tot l'exercici. Aquesta retallada deriva de l'efecte conjunt de la moderació de l'enfonsament de les partides més volàtils de l'índex general i de la digestió per part del nucli dur de les tensions a la baixa acumulades des de principis d'any, a raó d'una demanda notablement debilitada i de l'excés de capacitat productiva existent. En aquest context, és plausible preveure la recuperació dels preus finals durant els pròxims mesos, induïda per la trajectòria ascendent dels preus de l'energia i altres matèries primeres i la desaparició de l'efecte base a la baixa d'aquestes partides, si bé, en darrera instància, l'evolució de les constants reals de l'economia administra, una vegada més, una dosi gens menyspreable d'incertesa.

Respecte d'aquesta darrera qüestió, cal assenyalar que bona part de la paralització del consum privat s'ha ajustat al nivell de preus a través de la desacceleració que la partida de serveis ha experimentat al llarg de l'últim quadrimestre (1,1%, setembre vs 2%, juny), fet que ha minorat la seva contribució positiva a la taxa interanual general (0,43 pp, setembre vs 0,78 pp, juny). En qualsevol cas, en aquesta partida continuen convivint pressions de signe diferent, de manera que atenent la desagregació per rúbriques s'observa que el major ajust s'ha produït en els resultats que el setembre han presentat els serveis d'educació secundària (-21,6%), transport públic interurbà (-1,4%), comunicacions (-0,5%) i hoteleria i restauració (-0,2%), partida, aquesta darrera, caracteritzada per una tradicional i marcada resistència a la baixa. Alhora, el signe positiu es conserva en l'avanç dels preus del transport públic urbà (6,7%), l'educació universitària (6,2%) i infantil (4,8%), l'oci (4,5%), els serveis mèdics (3,8%) i els de la llar (2,9%) i la conservació de l'habitatge (3,2%).

Al mateix temps, la partida de béns industrials sense l'energia –que representa el 43,8% del nucli dur de la inflació–, sí que va reproduir el patró de l'índex agregat, per tal com la moderació de la caiguda l'agost (-3,9% vs -5,4%, juliol) fou en part compensada per la nova intensificació del signe negatiu experimentada el setembre (-4,2%). En tot cas, la seva contribució a la retallada de la inflació general s'ha minvat (-1,56 pp, setembre vs -2 pp, juliol), a pesar que es

Evolució de la inflació subjacent i dels béns de compra freqüent a les Balears

* Taxes de variació interanuals en percentatges

Font: INE i elaboració pròpia

manté el retrocés interanual dels preus en productes com l'equipament informàtic i audiovisual (-11,2%), els vehicles (-6,6%), el vestit i el calçat (-2,5%) –afectats, en part, per la temporada de rebaixes estivals– i els medicaments (-6,2%), entre d'altres.

Així mateix, els preus de l'alimentació elaborada han traçat una senda continuada de descensos que no ha donat cap treva al llarg de l'últim quadrimestre (-3%, setembre vs -1,8%, juny), de manera que la seva aportació negativa a la progressió de l'índex general s'ha intensificat gradualment fins al mes de setembre (-0,28 pp vs -0,17 pp, juny). Entre les rúbriques responsables del descens s'han de destacar, especialment, les més vulnerables a les cotitzacions internacionals de les matèries primeres, com ara els olis i greixos (-15,1%), els productes lactis (-3,9%) i el pa (-1,9%). Addicionalment, cal assenyalar que la partida ampliada que reuneix a la vegada els preus de les begudes i el tabac continua mantenint el marcadore interanual en terreny positiu (0,2%, setembre vs 0,3%, juny), atès l'increment experimentat pel tabac (18,1%) a partir de l'aplicació d'un gravamen impositiu més elevat.²

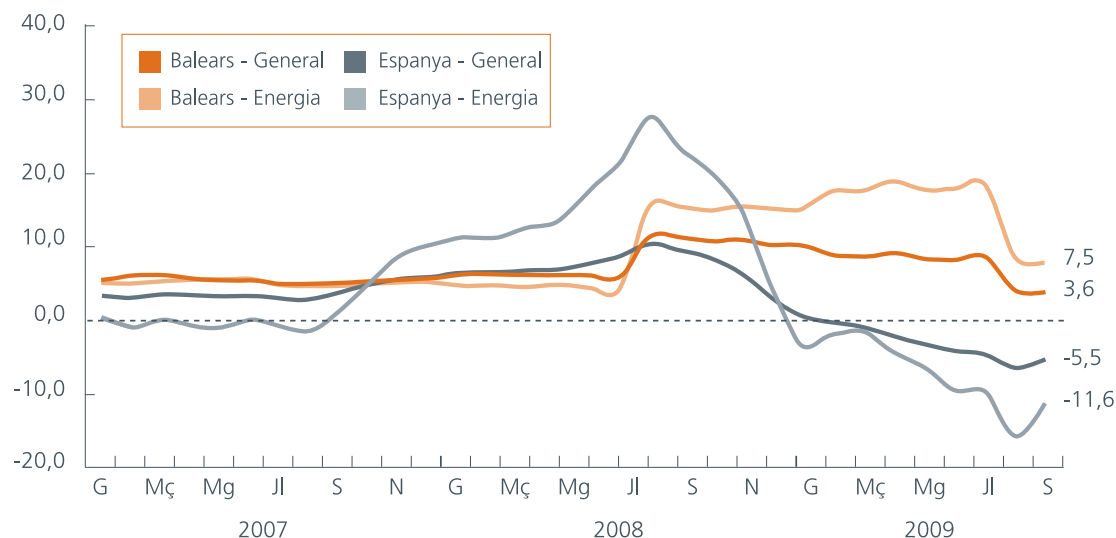
La caiguda dels preus finals es comença a apercebre com a real per part dels consumidors.

La caiguda progressiva dels preus de consum registrada al llarg de l'exercici comença a permeabilitzar la percepció dels consumidors de les Balears, atès que la trajectòria seguida per la cistella de compra freqüent s'assimila cada vegada més a la traçada per l'índex general. En aquest sentit, els preus dels béns i serveis de consum recurrent han duit a terme durant els últims catorze mesos un procés de desacceleració interanual que, per primera vegada en l'històric de la sèrie, ha situat sota zero els resultats del juliol i l'agost (-0,6%, ambdós), tendència que s'ha intensificat el setembre (-0,9%). Així, el diferencial positiu respecte de l'índex general s'ha anat retallant progressivament des del màxim anual del mes de febrer (2,2 pp) fins a desaparèixer al tancament del tercer trimestre (-0,1 pp).

D'acord amb la composició de la cistella de compra freqüent, el seu comportament baixista s'explica, principalment, per mor del descens continuat dels preus de l'alimentació (-2,6% vs -1,7%, juny)

2. El Consell de Ministres, de 12 de juny de 2009, va aprovar un increment de l'impost especial sobre les labors del tabac que es materialitza en un augment de l'impost mínim de 21,3 euros per cada mil cigarretes i de 2 euros per cada mil cigarretes del tipus específic. Per a més informació, consultau <www.la-moncloa.es/consejodeministros>.

Preus industrials i energètics

* Taxes de variació interanuals en percentatges

Font: INE

–que representa prop de la meitat de la cistella– i la desacceleració dels serveis de restauració, bars i cafeteries (0,2% vs 0,9%, juny) –que expliquen al voltant d’una tercera part de les compres habituals.

De la mateixa manera, els preus dels béns d’origen s’han vist condicionats per l’energia.

L’índex de preus industrials (IPRI) balear va trencar la resistència a la baixa que en caracteritza la progressió des de principis de l’exercici, amb unes taxes de creixement interanual del 3,6% el mes d’agost i del 3,8% el juliol, que contrasten notablement amb la variació mitjana del primer semestre (8,4%).

A pesar d’aquesta desacceleració, l’evolució de l’índex a les illes difereix significativament de les taxes negatives registrades en el conjunt de l’Estat des de principis d’any, que han moderat la caiguda el mes d’agost (-5,5%), després de registrar el juliol (-6,7%) el valor mínim de la sèrie de registres. Tot plegat, encara que ha permès reduir el diferencial positiu que mantenen les illes respec-

te de la mitjana nacional (9,1 pp, agost vs 13,3 pp, juny), no impedeix que l’arxipèlag continuï encapçalant el rànquing autonòmic amb els majors creixements dels preus a l’engròs. Per la seva part, no s’ha d’oblidar que les divergències constatades entre les trajectòries de l’IPRI regional i nacional se segueixen explicant principalment per l’escassa presència en el teixit industrial balear de les activitats que han tornat a protagonitzar el descens de l’índex estatal durant el darrer quadrimestre, com ara les branques de coqueria i refinament del petroli (-39,8%), la metal·lúrgia (-26,4%) i la indústria alimentària (-5,5%).

Segons la destinació econòmica dels béns, l’alentiment del creixement interanual dels preus d’origen a les Balears ha respost, fonamentalment, a l’evolució del component energètic de l’índex, que els mesos centrals de l’estiu ha reduït considerablement el ritme de creixement (7,5%, agost i 8,4%, juliol vs 18,3%, juny), a través dels preus dels subministres d’electricitat i gas. Paral·lelament, el nivell de preus dels béns de consum segueix moderant la trajectòria, d’acord amb el comportament dels béns de consum no durador (1,8%, agost vs 2,1%, maig), atès que la resta no ha

variat el ritme d'ascens (2,1%). Mentrestant, els béns d'equipament continuen la trajectòria de creixement interanual pràcticament nul (0,1%) i els béns intermedis han suavitzat la davallada (-2,6%), després de registrar el maig (-3,9%) la menor taxa des que es computa la sèrie.

En termes agregats, les tensions desinflationistes desencadenades pel component energètic sobre els preus dels béns a la primera etapa de comercialització s'han traduït en una reducció del diferencial positiu que mantenen respecte a l'IPC en l'àmbit local (4,3 pp, agost vs 8,7 pp, maig) i en un increment del diferencial negatiu que mantenen ambdós índexs en el conjunt de l'Estat (-4,7 pp, agost vs -3,5 pp, maig). Per tant, cal esperar que les tensions sobre els preus d'origen, i indirectament sobre els preus de consum final, s'aniran atenuant després de la reversió de l'efecte base dels preus del cru i altres matèries primeres industrials, així com després de les retallades productives derivades de l'atonía de la demanda.

En l'àmbit laboral, els costos moderen el ritme d'avanç després de la contracció del component no salarial.

Segons les darreres dades disponibles, el cost laboral per treballador assumit per les empreses de les Balears durant el segon trimestre de l'any continua la senda de moderació començada a finals de l'exercici anterior, amb una taxa de creixement interanual del 5,9% (vs 6,1%, 1r trim.), fet que no impedeix que les illes continuïn liderant el rànquing autonòmic de més creixements després de Múrcia (6,4%). En contraposició al comportament observat el trimestre passat, l'ajust respon aquesta vegada a la desacceleració dels costos no salarials (6,7% vs 12,6%, 1r trim.), és a dir, de les despeses per indemnitzacions i altres prestacions socials, amb la qual cosa, en conseqüència, es constata l'estabilització del procés d'ajust laboral efectuat per les empreses els mesos anteriors. Per contra, s'ha produït una acceleració en el creixement de les retribucions salarials (5,6% vs 3,8%, 1r trim.), registrades tant en el component base com en el variable –que reuneix fonamentalment les pagues extraordinàries i endarrerides.

D'aquesta manera, el cost laboral total se situa en una mitjana de 2.387,45 euros mensuals per treballador, xifra que amplia el diferencial negatiu que manté respecte del conjunt de l'Estat (160,4 € vs 103 €, 1r trim.). En tot cas, i a pesar de registrar un dels creixements més elevats del panorama nacional, les illes continuen davallant en el rànquing autonòmic i, després de perdre tres posicions, passen a ser la novena regió amb costos menors, a una distància considerable de les regions que l'encapçalen (Madrid, 2.894 €, País Basc, 2.850,37 €, i Catalunya, 2.770,97 €).

Des d'una perspectiva sectorial, la retribució del factor treball emprat a les Balears ha presentat un avanç intertrimestral del 2,3%,³ amb la qual cosa la indústria és el sector que registra el major creixement (6,9%) i els serveis, la taxa més moderada (1,3%). Per la seva part, la construcció, que ha estat el sector que encapçala les pujades en l'agregat nacional (7,7%), ha mostrat a les illes un avanç intertrimestral lleugerament inferior (5,8%), en el qual s'observen discrepàncies significatives entre l'avanç dels costos salarials (13,3%) i la reducció de les percepcions no salarials (-47,6%). Si es tradueix a valors nominatius, la indústria continua suportant les majors retribucions del factor treball en l'economia balear (2.652,24 €), seguida de l'activitat terciària (2.390,88 €) i la construcció (2.218,66 €).

Mentrestant, l'alentiment dels desemborsaments per treballador no l'han reproduït els costos horaris i la taxa de creixement interanual de les retribucions per hora efectiva treballada (8,5% vs 2,1%, 1r trim.) s'ha accelerat. Aquest fet es deriva d'una davallada en les hores efectives treballades (-2,6%), atès que l'efecte Setmana Santa en el calendari laboral ha incrementat significativament el nombre d'hores no treballades (40,7%). En el desglossament per sectors, l'avanç de la remuneració horària respecte al primer trimestre de l'any (2%) ha estat fonamentalment present a la indústria (8,5%) i la construcció (7,2%), i no als serveis, que pràcticament han mantingut la retribució mitjana per hora del trimestre anterior (0,3%).

En aquest context, l'aplicació de les pujades salarials negociades col·lectivament durant el segon trimestre de l'exercici han permès que es mantengui la inèrcia dels costos laborals, amb la qual cosa

3. La desagregació sectorial dels costos mensuals per treballador i hora tan sols permet la interpretació de taxes intertrimestrals, d'acord amb la informació publicada actualment per l'INE.

Desagregació dels costos laborals i de les hores treballades a les Balears

		2008	2008			2009	
			II	III	IV	I	II
Cost laboral total	Total	6,1	4,6	6,1	7,3	6,1	5,9
	Salarial	6,0	6,8	6,6	3,8	3,8	5,6
	No salarial	4,0	-1,2	4,7	18,1	12,6	6,7
Cost laboral horari	Total	6,9	2,8	7,3	7,2	2,1	8,5
	Salarial	6,4	5,0	7,8	3,8	-0,2	8,2
	No salarial	8,5	-3,1	5,9	17,9	8,2	9,6
Hores treballades per mes i treballador	Pactades	-0,9	-1,3	-1,0	-0,9	0,4	0,7
	Efectives	-0,7	2,0	-1,1	0,1	3,9	-2,6
	No treballades	-1,6	-28,9	-0,1	-5,5	-22,8	40,7

* Taxes de variació anuals en percentatges

Font: *Encuesta trimestral de costes laborales (ETCL)*, INE

s'ha desmarcat de la trajectòria descendent mostrada pels preus al consum i altres entrades. Així, en termes agregats, i considerant que els convenis col·lectius registrats de principis d'any ençà moderen el ritme de creixement dels salaris (2,26% vs 4,63%, 2008),⁴ es pot afirmar que l'alentiment de la corba de creixement dels costos laborals respon, una vegada més, a les pròpies característiques i als processos d'ajust imperants en el mercat laboral, i no a un alineament efectiu respecte a la corba de productivitat del treball.

En l'esfera immobiliària prossegueix la correcció del preu de l'habitatge, en un context d'estabilització de la caiguda de l'activitat.

El deteriorament del mercat immobiliari, present de manera manifesta a tot el territori nacional al llarg del darrer any, ha provocat que els preus residencials a les Balears hagin accentuat el ritme interanual de descens durant el segon (-9%) i el tercer trimestres (-9,5%), després que ho fessin per primera vegada al tancament de l'exercici anterior (-1,2%), si bé s'ha de puntualitzar que el retrocés intertrimestral s'ha anat atenuant des de la prima-

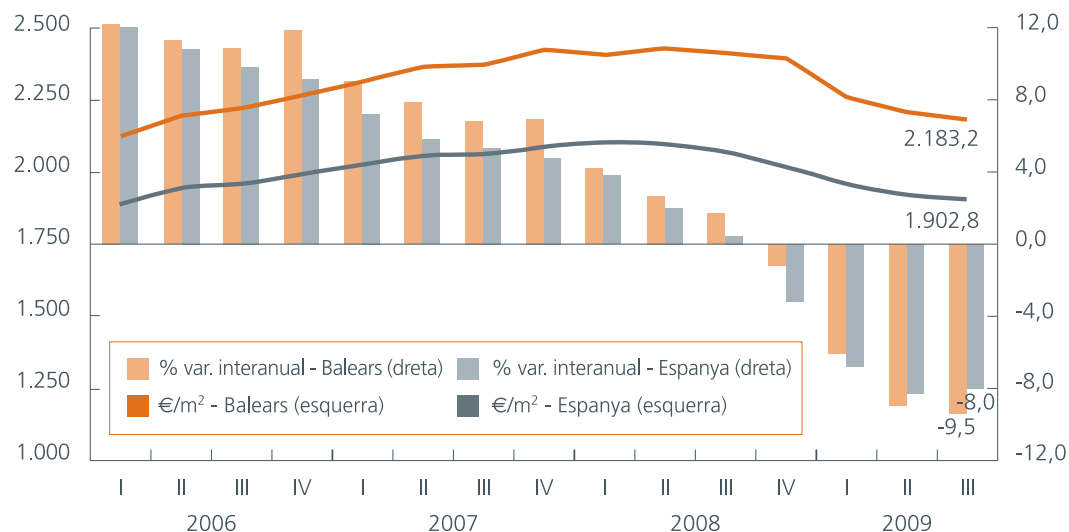
vera (-1,1%, 3r trim. vs -2,3%, 2n trim.), en sintonia amb les primeres mostres d'estabilització que ha mostrat l'activitat del sector just a la meitat de l'exercici corrent.

Aquest cop, la correcció dels preus de l'habitatge a les illes supera, en contra del que és habitual, la registrada per al conjunt de l'Estat, territori en què la trajectòria a la baixa s'ha suavitzat lleugerament durant el tercer trimestre (-8% vs -8,3%, 2n trim.). Conseqüentment, el preu mitjà per metre quadrat de l'habitatge lliure a les Balears –que segons les estadístiques oficials del Ministeri de l'Habitatge se situa en una mitjana de 2.183,2 euros– ha reduït el diferencial positiu que manté amb el registre nacional (280,4 €/m², 3r trim. vs 286,8 €/m², 2n trim.), per bé que segueix conservant la quarta posició en el rànquing autonòmic després de les regions que, com ara el País Basc (2.767,3 €), Madrid (2.669,7 €) i Catalunya (2.260,9 €), gaudeixen dels majors nivells de renda per càpita de l'Estat.

D'acord amb la tipologia del parc residencial, la senda de caigudes continuades respon, per una part, a la intensificació de la correcció dels preus de l'habitatge amb una antiguitat superior als dos

4. Dades acumulades el mes de setembre pel que fa a ambdós exercicis.

Evolució del preu de l'habitatge lliure

Font: Ministeri de l'Habitatge i elaboració pròpia

anys (-10,3% vs -9%, 2n trim.), segment que va ser el primer a iniciar la senda negativa durant el segon trimestre de l'exercici passat. Al mateix temps, els immobles residencials amb un antiguitat inferior han aconseguit suavitzar la magnitud del retrocés (-6,2% vs -8,5%, 2n trim.), atès que durant el tercer trimestre han augmentat lleugerament respecte de l'anterior (0,4% vs -1,9%, antiguitat superior als 2 anys).

Al mateix temps, les dades facilitades per l'empresa de taxació TINSA mostren a partir dels registres del segon trimestre que la correcció dels preus ha estat més intensa a la capital en el segment de l'habitatge usat (-7,3% vs -6,6%, nou), mentre que és a la resta de territoris on l'obra nova ha registrat els majors descensos (-8,1% vs -5,7%, usada). En aquesta línia, i en termes agregats, les estadístiques del Ministeri de l'Habitatge estimen per al tercer trimestre que els preus residencials a Palma han moderat notablement la caiguda interanual (-7,5% vs -13,5%, 2n trim.), comportament que s'emmarca en un context regional

en el qual la trajectòria observada als municipis de més de 25.000 habitants abraça des del retrocés dels preus residencials del 4,1% de Manacor al del 27,2% registrat a Ciutadella. En termes absoluts, Calvià presenta els preus unitaris més elevats dels municipis amb més població (2.946,8 €/m²) i se situa, així, a força distància d'Inca (1.760,1 €/m²), que continua tancant la distribució.

En conjunt, sospesant les divergències internes assenyalades i la continuïtat esperada en l'ajust del preu de l'habitatge a la realitat del mercat, sembla que s'ha tocat el primer fons. A mitjà termini, i a pesar que el clima econòmic imperant incorpora encara altes dosis d'incertesa, la millora progressiva de factors rellevants –com ara les expectatives de consumidors i inversors, la recuperació de l'activitat creditícia i les mesures d'estímul adoptades des de les administracions– permetria l'absorció gradual de l'estoc d'habitatges existents i l'activació del mercat, la qual cosa contribuiria a la normalització del procés de fixació dels preus residencials.

L'estiu es mostra molt càlid i sec fins al seu tram final.

L'estació tòrrida, ho ha estat especialment enguany a les illes, igual que a la majoria de regions espanyoles. Tan cert és, que a les Balears l'estiu ha estat el segon més calorós després del de 2003, mentre que en el conjunt de l'Estat ha estat el tercer, amb unes temperatures mitjanes que han superat en 1,5 °C i 1,8 °C, respectivament, els seus valors normals. Ja el mes de maig va situar-se entre els quatre més càlids dels darrers 40 anys a les illes, sobretot a Mallorca, amb una anomalia respecte de la mitjana històrica de 2,5 °C. Menorca, per la seva part, no es va quedar enrere (2 °C més del que és habitual), mentre que l'anomalia a Eivissa va ser més modesta (1,1 °C). El mes de juny els termòmetres varen continuar en nivells extremadament càlids, mentre que el juliol i l'agost podrien qualificar-se com a molt càlids (1 °C part damunt de la mitjana històrica a les illes). Així les coses, el final de l'estiu ha anat acompanyat d'una «normalització» de les temperatures, atès que s'han situat a l'entorn dels valors habituals per a l'època de l'any durant el mes de setembre.

Quant a les precipitacions, l'abundància de pluges al llarg de la tardor i l'hivern s'ha vist truncada sobtadament durant les acaballes de la primavera i l'estiu passats. Així, el mes de maig s'inicià un dèficit de pluges –a tall d'exemple, va ploure un 64,3% menys del que és habitual a l'estació de l'aeroport de Palma i un 47,9% menys a Lluç–, que ja no s'ha abandonat fins a les darreries de l'estiu. Amb això, durant el període juny-agost, a les illes no s'ha assolit ni una quarta part dels valors habituals de precipitació, mentre que a Espanya el descens s'ha xifrat en un 30%. En aquest sentit, el cert és que les tempestes habituals de finals d'agost s'han fet esperar aquesta vegada fins a la segona quinzena de setembre, i de quina manera, atès que el darrer mes de l'estiu s'ha convertit en el més plujós dels darrers 30 anys a Mallorca. Així doncs, l'estació de l'aeroport de Palma ha registrat un màxim històric de 210 l/m², un 334% més que la mitjana habitual; la de Lluç 314,2 l/m², un 203,9% més; i a la de sa Pobla han caigut fins a 240,4 l/m², un 280,4% part damunt dels valors normals.

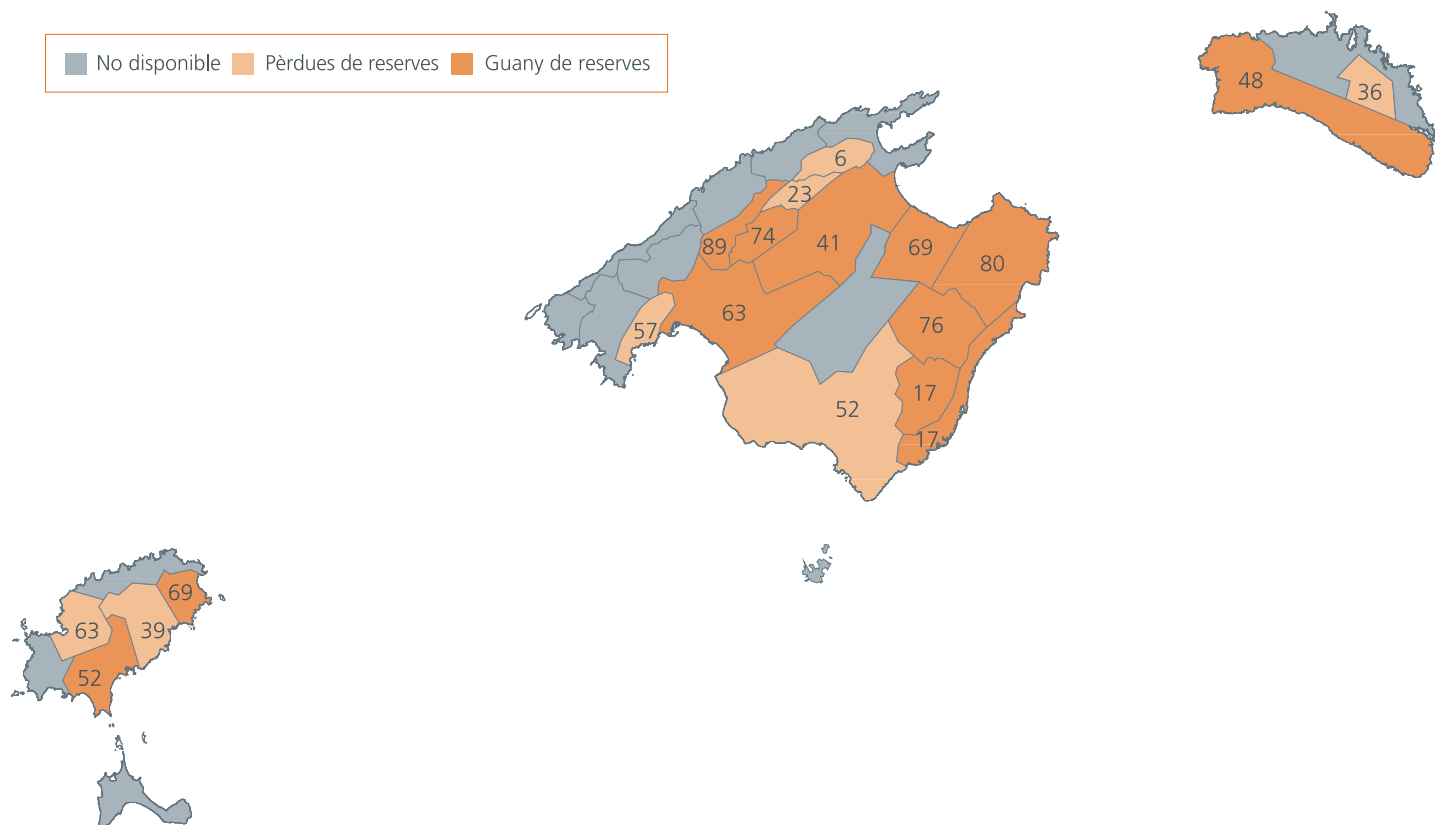
Mercès a la forta pluviositat del mes de setembre, l'any hidrològic s'ha tancat amb un elevat superàvit de pluges a totes les illes, tot i que Mallorca destaca per damunt de la resta (63%), seguida de Menorca (44%) i, en darrer terme, d'Eivissa (29%). Aquests registres, per si mateixos excepcionals, adquireixen una rellevància especial si es té en compte el fet que l'evolució a la Península ha estat justament la contrària (dèficit), especialment al vessant oriental.

Les reserves subterrànies amplien el seu emmagatzematge.

Les reserves hídriques de les Balears han manifestat un comportament bicèfal durant el segon quadrimestre de l'any. Així, en aquest període, el volum d'aigua emmagatzemada als embassaments de Cúber i del Gorg Blau –localitzats ambdós a la Serra de Tramuntana– ha minvat un 10,5% respecte al mateix període de l'any anterior, descens que més enllà de malbaratar bona part de l'increment anotat al llarg dels primers quatre mesos de l'any (14,7%), situa les reserves embassades en el 69,6%, el menor registre del darrer trienni pel que fa a aquesta època de l'any. No obstant això, cal advertir que el descens de les reserves no és degut, almenys totalment, a la menor pluviositat, sinó que també ha estat determinant el major consum palesat. I és que l'empresa gestora dels embassaments ha augmentat un 104,8% l'aigua d'aquesta procedència injectada a les xarxes de distribució, atès l'excedent que s'havia registrat la passada primavera arran de les intenses pluges.

Mentrestant, durant el segon quadrimestre, les bosses d'aigua del subsòl balear han registrat un increment de les reserves, augment que tot i ser compartit per cadascuna de les illes, ha estat quantitativament força dispar. Així les coses, els aquífers mallorquins n'han estat els més beneficiats, no en va han millorat 7,8 pp interanuals durant el segon quadrimestre i s'han situat en el 57,5% de la seva capacitat. Aquest comportament s'explica, en bona mesura,

Evolució interanual de les UH de les Balears, agost de 2009

* Dades en percentatges de reserves

Font: Conselleria de Medi Ambient i elaboració pròpia

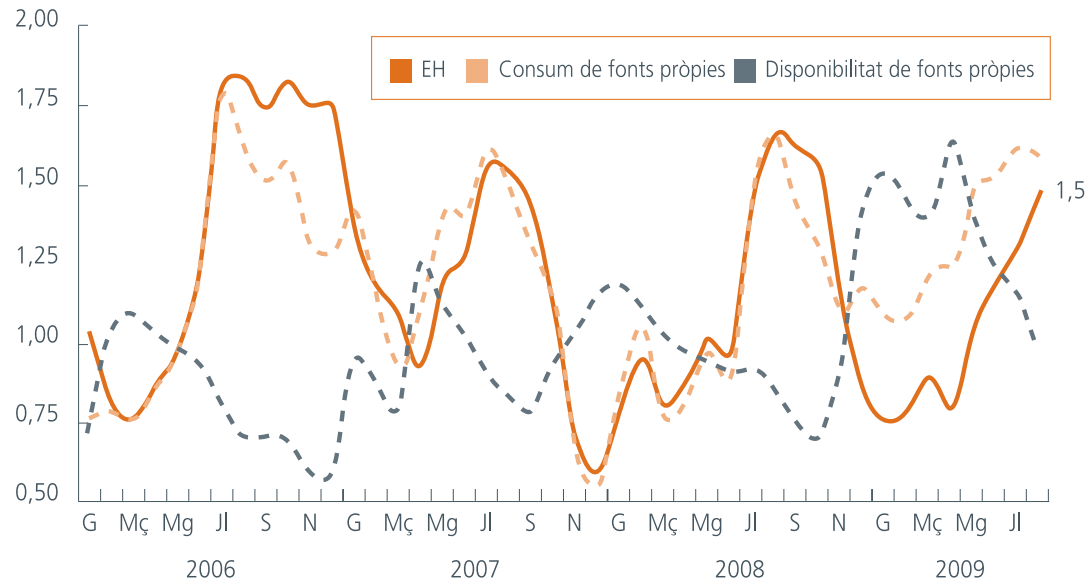
per les alces registrades a les unitats hidrogeològiques d'Alaró i s'Estremera (25,5 pp, ambdues), Pla de Palma (18,5 pp), Pla d'Inca-sa Pobla (8,5 pp) i na Burguesa (5,8 pp), que han contribuït a solucionar els problemes de nitrats i clorurs que darrerament evidencien aquestes dues darreres UH. Per contra, les UH de Llucmajor-Campos (-5,5 pp), d'Ufanes (-25,8 pp) i d'Almadrava (-4,3 pp) han assolit un menor percentatge de reserves respecte al mateix període de l'any anterior. En aquest context, Eivissa també ha experimentat una millora significativa de les reserves del subsòl (4,5 pp, 60% de la capacitat), d'acord amb l'increment de totes les UH excepte la de Santa Eulàlia, que ha descendit 2,3 pp. Finalment, les reserves subterrànies menorquines s'han mantengut

si fa no fa estables (0,5 pp, 48,8% de la capacitat), beneficiades de l'ascens de la UH des Migjorn (5,5 pp) i, alhora, malmeses pel descens de l'Albaida (-4,3 pp).

L'estrès es redueix tot i les minses pluges de l'estiu.

En aquesta conjuntura, l'índex d'estrès hídric (IEH), que elabora periòdicament el CRE per a la capital balear, ha situat el saldo en els 1,3 punts, registre que ha servit per rebaixar lleugerament (-1,2%) el nivell d'estrès amb relació a l'existent en el mateix període de l'any anterior. Sens dubte, el resultat global de l'IEH s'ha beneficiat de l'acumulació de reserves –subterrànies i superficials–

Evolució de l'índex d'estrès hídric a les Balears

* Dades en nombres índex

Font: elaboració pròpia a partir de dades d'EMAYA

palesat el primer terç del present exercici, gràcies a una excepcional pluviositat. Fruit d'això, l'índex que avalua l'estat de les reserves ha situat el saldo en els 71,8 punts (vs 59,1 punts, 2n quadrim. 2008), amb un increment d'un 21,4% en termes interanuals. Amb tot, i com a conseqüència d'aquesta mateixa situació, el consum d'aigua provinent de recursos propis ha continuat a l'alça (18,9%) fins a arribar als 89,2 punts (vs 75,1 punts, 2n quadrim. 2008), el registre més elevat des de 2005. Certament, la conjunció d'ambdós fets ha limitat el descens de l'IEH, el qual, malgrat tot, continua instal·lat en un nivell molt més moderat que l'experimentat a principis de segle (3,8 punts, 2n quadrim. 2000).

El dessalatge cau i la reutilització creix, tot plegat bones notícies.

El bon estat de les reserves hídriques ha facilitat el fet que, en termes globals, el dessalatge hagi moderat significativament la seva aportació a l'abastament urbà. És per això que segons dades de l'Agència Balear de l'Aigua i la Qualitat Ambiental (ABAQUA), el

volum d'aigua produït per les dessaladores de les Balears ha minvat un 13,6% interanual durant el tercer trimestre, retrocés que, d'una banda, dona continuïtat a la senda negativa recorreguda durant els darrers set trimestres i, de l'altra, estableix el registre més reduït del darrer septenni en aquesta època de l'any (7,3 hectòmetres cúbics). Certament, la menor propensió al dessalatge s'explica per la contracció experimentada a Mallorca, on, potser per la major pluviositat i les reserves existents, s'ha produït un 22,1% menys d'aigua dessalada. Per contra, Formentera (1,3%) –atesa la limitada aportació del subsòl– i, sobretot, Eivissa (20,8%) –d'acord amb la proporcionalment més elevada població estacional–, han avançat en positiu.

Mentrestant, el volum d'aigua tractat per les depuradores d'EMAYA i Calvià 2000 durant el segon quadrimestre de l'any ha minvat un 7% respecte al mateix període de l'any anterior, d'acord amb la menor depuració palesada al municipi palmès (-5,6%) i, sobretot, al calviàner (-11,9%). No obstant això, la bona nova, referida al municipi de Palma, arriba en forma de reutilització,

atès que l'aigua reutilitzada ha crescut un 17,4%, fins a representar el 87,9% de la depurada, percentatge molt superior a l'observat en el mateix període del passat exercici (70,8%). I és que l'increment de l'aigua reutilitzada injectada a la xarxa de regants (22,3%) ha compensat amb escreix la davallada de la registrada pel reg urbà (-4,9%), fet que, consegüentment, ha retallat la representativitat sobre el total d'aquesta darrera partida (14,7% vs 18,2%, 2n quadrim. 2008).

Al camp balear, una de freda i una de calenta.

El gran episodi de pluges de la tardor i l'hivern passats ha enfonsat l'anyada als sectors de la patata i l'ametla, fet que ha confirmat els pitjors presagis que s'apuntaven ara fa un quadrimestre.

Així, pel que fa a la primera, les pluges caigudes durant la tardor n'endarreriren considerablement la sembra, amb la qual cosa s'arribà tard als principals mercats –el britànic i l'Europa del nord– i s'ha hagut d'exportar a mercats amb un menor poder adquisitiu –l'Europa de l'est– i recol·locar l'excedent a la Península, circumstància que n'ha minvat significativament el preu de venda. Com a conseqüència d'aquest fet, la quantitat exportada s'ha quedat a les portes de les 20.000 tones, un 19% menys que la campanya anterior, que han reportat uns ingressos de 9,6 milions d'euros, un 23% per sota de l'any precedent.

Quant a l'ametla, la intensitat de les pluges hivernals n'impedí una correcta pol·linització, circumstància que n'ha fet descendir la collita fins a un 60%, la qual cosa ha situat el volum de producció en les 880 tones, la xifra més baixa des de l'any 2003. Si a aquest fet unim la forta baixada del preu d'aquest fruit sec –que es preveu que se situï a l'entorn d'1,5 euros per quilo enfront dels 3,5 de cost de producció–, no és gens estrany que des de la Unió de Pagesos es qualifiqui la temporada en aquest sector com a «catastròfica».

Contràriament, en el cas del rem i del meló, les fortes pluges de l'hivern i el bon temps i les elevades temperatures de l'estiu han propiciat una de les millors anyades dels darrers anys. Pel que es refereix a la vinya, la collita ha estat excepcional, tant en termes quantitativus (la producció ha estat un 10% major que l'any anterior) com qualitativus (la bona maduració i l'absència de problemes

sanitaris han permès un alt grau de qualitat). La campanya de recollida del meló, per la seva part, també ha acabat amb un balanç molt favorable, amb gairebé cinc tones recollides i un grau de qualitat i dolçor major que el d'altres anys.

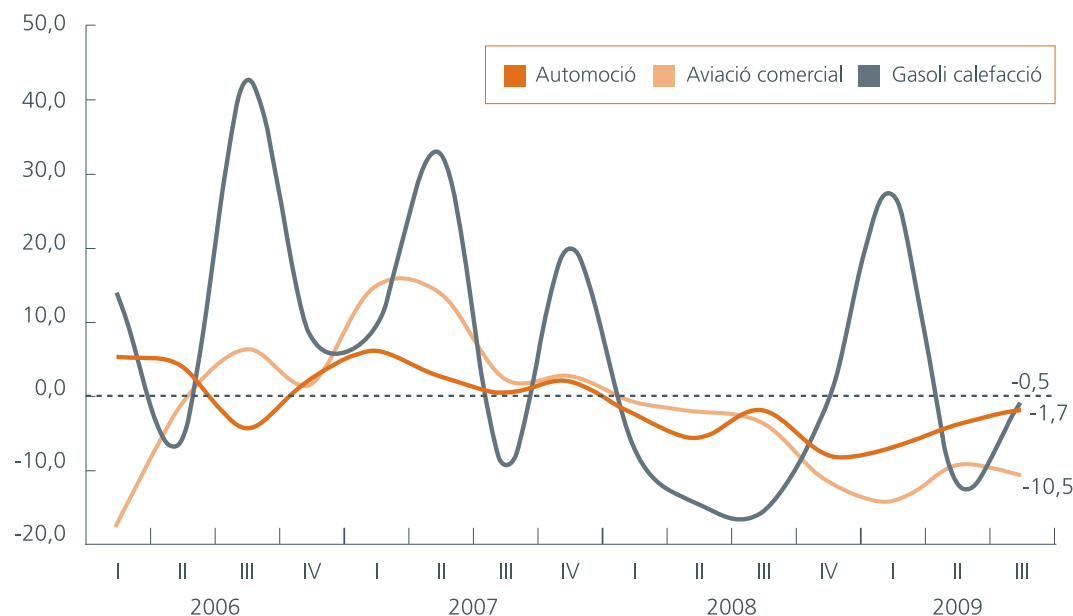
Malgrat la meteorologia adversa, la temporada d'incendis conclou amb un balanç prou favorable.

Les elevades temperatures i l'extrema sequedat feien preveure un estiu complicat quant a incendis a les illes, de fet, així s'anunciava des del Govern a les portes de l'estació tòrrida. Finalment, i un cop vists els grans incendis que han arrasat àmplies zones de l'Estat espanyol (Tarragona, Àvila, Càceres, Burgos, Terol, Almeria) i que també han afectat de manera important altres països europeus (Portugal, Itàlia, França i, especialment, Grècia), cal qualificar el balanç de la temporada d'incendis com a relativament favorable per a les Balears.

Amb tot, durant el segon quadrimestre s'han cremat 56,2 hectàrees de superfície forestal, molt per sobre del mínim històric de l'any anterior (5,2 ha) però, en qualsevol cas, lluny de la mitjana de la darrera dècada (107,3 ha). Per illes, Eivissa se n'ha emportat la pitjor part, amb 37,1 hectàrees calcinades i l'incendi més important de tot l'estiu a les illes, el declarat a Punta Xarraca el primer dia d'agost, entre Cala Xarraca i es Canaret, i dins la zona des Amunts, de gran valor ecològic i protegida per diverses figures (ANEI, LIC, ZEPA). Es calcula que va cremar fins a 34 hectàrees de pinar i savinar i en l'extinció participaren unes 100 persones –entre bombers, membres de Protecció Civil i dels diferents cossos de seguretat, i voluntaris–, així com tres helicòpters i tres avionetes, una de les quals de vigilància procedent de Palma.

Pel que fa a l'illa de Mallorca, ha comptabilitzat 15 hectàrees cremades durant els mesos més càlids de l'any, un 26,7% del total balear. Així les coses, l'únic incendi ressenyable va ser el declarat a Santa Ponça el dia 28 de maig, en un pinar situat a la finca de Reufebex, a 400 metres de la urbanització del Toro i devora el camp de golf de la localitat calvianera. La zona afectada va ser d'unes quatre hectàrees i l'extinció va requerir la intervenció de 15 bombers, 55 tècnics forestals, tres helicòpters i un dels avions *Dromadair*.

Demanda de combustibles petrolífers per tipus a les Balears

* Taxes de variació interanuals en percentatges

** La dada del tercer trimestre de 2009 no inclou el mes de setembre

Font: CLH i elaboració pròpia

La demanda energètica s'enfonsa amb la debilitat de l'activitat econòmica.

La facturació d'energia elèctrica s'ha retret durant el segon trimestre en termes interanuals (-3,1%), molt afectada per la baixada de l'activitat econòmica, que s'ha posat de manifest a partir de la intensificació de la reculada de la demanda empresarial (-6,3% vs -3,4%, 1r trim.). Per la seva banda, el consum domèstic s'ha desaccelerat sobre manera (1,9% vs 10,9%, 1r trim.) i, de fet, si ha continuat creixent ha estat gràcies, en bona mesura, a l'ús més elevat d'aparells d'aire condicionat, ateses les elevades temperatures de finals de primavera.

Per illes, en sintonia amb el moment econòmic, Menorca ha continuat mostrant l'evolució més negativa (-5,2%), atès que ni tan sols el consum domèstic s'ha salvat (-2,2% vs -7,5%, demanda empresarial). Mallorca, per la seva banda, també ha retrocedit

amb força (-4,0%), mentre que les Pitiüses, per contra, han continuat a la seva amb un increment del consum elèctric del 4,3%, gràcies a l'impuls de la demanda domèstica (7,3%) però també de l'empresarial (2,1%).

De la mateixa manera, el consum d'aire propanat, relacionat amb la calefacció i les necessitats d'aigua calenta, també ha retrocedit durant els mesos d'estiu (-1,2%), fet que s'explica, altre cop, per la debilitat de l'activitat econòmica, a la qual s'han afegit les temperatures més càlides del que és habitual registrades aquest estiu. Per segments, la demanda empresarial ha retrocedit un 2,8%, mentre que la domèstica, malgrat tot, s'ha incrementat tímidament (0,9%).

Pel que fa al consum de productes petrolífers, ha aprofundit la tendència baixista de principis d'any. Així, durant el segon quadrimestre ha caigut fins a un 8% interanual (vs -0,5%, 1r quadrim.),

amb la qual cosa ha retrocedit fins als nivells de consum de l'any 2004. Així les coses, el sector que més recula continua sent l'aeri (-10,5% vs -10,4%, 1r quadrim.), arrossegat pel flux comportament del negoci turístic durant els mesos de la temporada alta, mentre que la demanda per part del trànsit rodat continua a la baixa, si bé suavitzta el pendent (-1,5% vs -7,4%, 1r quadrim.). El descens en el trànsit d'aeronaus (-11%) i de vehicles per carretera (4,2% durant el primer semestre segons el Consell de Mallorca) es troba, lògicament, al darrere d'aquesta evolució.

En paral·lel, el consum de gasoli C, que s'utilitza durant els mesos d'estiu per atendre puntes de demanda d'electricitat, com no podia ser d'una altra manera, també ha reculat (-5,3%), atesa la previsible manca de dinamisme del consum elèctric durant el període estival.

Per illes, Menorca, en sintonia amb el menor ritme d'activitat econòmica que continua evidenciant, ha mostrat la major reculada quant al consum de productes petrolífers durant el segon quadrimestre (-13,7%), arrossegat pel daltabaix de la demanda al sector aeri (-34,1%), que en nivells s'ha situat en mínims de l'any 1993 ençà. Per la seva part, Mallorca, amb un 8,2% interanual menys, i les Pitiüses, amb un 5,6% menys, tampoc no s'han salvat dels retrocessos, si bé en aquest darrer cas han quedat per sota de la mitjana balear gràcies al creixement experimentat pel gasoli C (45,5%). A Mallorca, el menor drenatge experimentat per la demanda del trànsit rodat (-1,4% vs -1,5%, Balears) i sobretot de l'aviació comercial (-6,1% vs -10,5%) s'ha compensat negativament amb una major escapçada de la demanda de gasoli C (-10,2% vs -5,3%).

L'energia fotovoltaica i la cogeneració impulsen a l'alça la producció «neta» d'energia elèctrica.

El total de producció elèctrica en règim especial ha superat els 26 milions de kWh durant el segon trimestre de l'any, xifra que constitueix un nou màxim històric, producte d'un creixement interanual del 55,3%, que ha estat possible gràcies al bon comportament de les energies renovables (494,9%) i, en menor mesura, de la cogeneració (23,8%). Pel que fa a la desagregació de les energies renovables, la fotovoltaica (684,4%) ha perllongat l'excepcional dinamisme dels darrers trimestres en assolir una nova xifra rècord (24,7 milions de kWh), mentre que l'energia eòlica, tot i

mostrar un perfil més modest, també ha continuat a l'alça (15,3%) gràcies als 1,4 milions de kWh generats. Per la seva part, l'energia provinent de la incineració de residus urbans ha sofert un lleu descens (-1,0%) i ha assolit gairebé els 33,5 milions de kWh produïts, xifra que, amb tot, es mou si fa no fa a l'entorn de la mitjana del darrer decenni (34,2 milions de kWh).

La reducció del nivell d'activitat del transport permet que la contaminació de l'aire continuï minvant.

La reculada del consum energètic, especialment pel que fa al cas del transport rodat, ha possibilitat que el volum d'immissions dels principals contaminants segueixi minorant durant el segon quadrimestre.

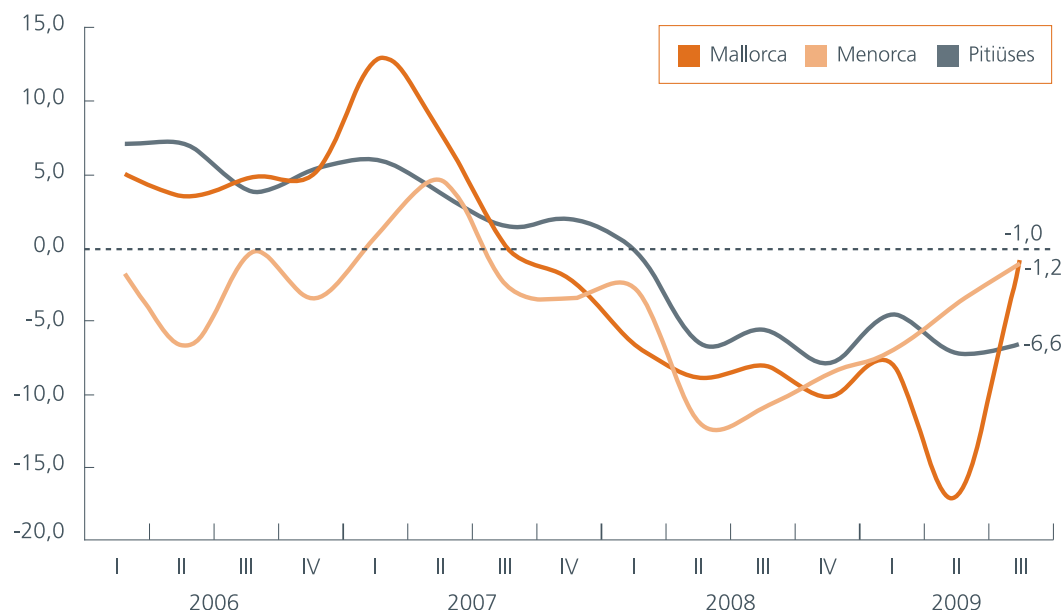
D'aquesta manera, d'acord amb les dades de la Conselleria de Medi Ambient, i pel que fa als contaminants originats pel trànsit rodat, les concentracions de monòxid de carboni (CO) han marcat un nivell de tan sols 0,10 mg/m³ a l'estació de Foners, mínim dels darrers anys i que representa un descens de fins a un 80,8% respecte de l'any anterior. Per la seva banda, les concentracions de partícules en suspensió (PM₁₀) han romàs estables a l'estació de Foners en 25,5 µg/m³, mentre que a Ciutadella han davallat un 40,3%, registres que prenen una rellevància especial si es té en compte que les pluges no han ajudat gens ni mica a netejar l'atmosfera durant els mesos d'estiu.

Contràriament, les concentracions de diòxid de nitrogen (NO₂) s'han elevat a les dues estacions analitzades en termes interanuals (35,9%, Foners; 39,4%, Ciutadella), si bé cal tenir present que l'any anterior ambdós observatoris havien ofert mínims històrics.

L'alentiment econòmic ofereix una altra nota positiva: la reducció en la generació de residus.

La producció de residus urbans ha amplificat la tendència baixista que arrossega ja des de l'estiu de 2007, molt afectada per l'empitjorament de l'activitat econòmica. Així, les gairebé 256 mil tones de residus urbans recollides durant el segon quadrimestre a les Balears, constitueixen la menor xifra pel que fa a aquest període des de l'any 2004, i representen un descens del 9,6% en termes interanuals (vs -7%, 1r quadrim.). Per illes, destaquen, per ordre,

Generació de residus urbans per illes

* Taxes de variació interanuals en percentatges

** La dada del tercer trimestre de 2009 no inclou el mes de setembre

Font: Direcció Insular de Gestió de Residus del Consell de Mallorca, Consorci per a la Gestió dels Residus Sòlids Urbans de Menorca, Consell d'Eivissa i elaboració pròpia

els descensos de Mallorca (-10,7%; -8,7%, Palma), Eivissa (-8,3%) i Menorca (-2,8%, que ha deixat un total de 20.387 tones, la xifra més baixa des de l'any 1996). Contràriament, l'illa de Formentera, mercès a una temporada turística relativament favorable, a diferència de la resta d'illes, ha mostrat un increment de la producció de residus urbans del 3,7% durant el segon quadrimestre fins a assolir la xifra de 3.200 tones, la major del darrer trienni.

D'altra banda, la reculada del consum també es tradueix, com no podia ser d'una altra manera, en un menor volum de residus recollits de manera selectiva. En aquest sentit, el descens registrat durant el segon trimestre (-12% interanual) s'afegeix al ja experimentat durant el primer quart de l'any (-10,4%), circumstància que, a diferència de la generació de residus, no és extensible als exercicis immediatament anteriors. Per tipologia, l'únic residu que ha continuat creixent han estat els envasos (14% vs 10,7%, 1r trim.), mentre que tant el paper i el cartó (-17,8% vs -13,7%, 1r trim.) com el

vidre (-12,9% vs -14%) han consolidat la tendència baixista. Per illes, Mallorca (-20,2%) i Menorca (-19,9%) han experimentat descensos similars, mentre que les Pitiüses, per contra, han continuat a la seva amb un repunt del 10% interanual en el volum de residus recollits selectivament, 6,8 pp per sobre del trimestre anterior.

Pel que fa al tractament dels residus a Mallorca, la incineració ha assolit durant el segon quadrimestre un màxim des de l'any 2002 amb 108.085 tones, un 1,6% més que l'any anterior, després de la reculada esdevenguda durant els quatre primers mesos de l'any (-24,9%), producte de l'aturada tècnica que tengué lloc durant el mes de març. En paral·lel, l'abocament de residus s'ha reduït un 11,9% per comparació a l'any anterior, fins a situar-se en les 80.779 tones. Tot plegat enfila el camí cap a la consecució de l'objectiu d'abocament zero de residus a Mallorca, que presumiblement es farà realitat l'abril de l'any vinent, quan els dos nous forns de la incineradora funcionin ja a ple rendiment.

Agraïments

AENA Aeroport d'Eivissa · AENA Aeroport de Menorca · AENA Aeroport de Palma de Mallorca · Agència Balear de l'Aigua i de la Qualitat Ambiental (ABAQUA) · Agrupació de Fabricants de Cement d'Espanya (OFICEMEN) · Autoritat Portuària · Anàlisi de Gestió i Control Pressupostari de "SA NOSTRA" · Atese, Atención y Servicios S.L. · Banc d'Espanya · Calvià 2000 S.A. · Cambra de Comerç de Mallorca · Centre d'Investigació i Tecnologies Turístiques de les Illes Balears (CITTIB) · Col·legi Oficial d'Arquitectes de Balears · Col·legi Oficial d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics de Mallorca · Col·legi Oficial d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics de Menorca · Companyia Logística d'Hidrocarburs (CLH) · Consell d'Eivissa. Conselleria de Medi Ambient · Consell d'Eivissa. Departament de Programació Econòmica Corporativa · Consell de Mallorca. Departament de Cooperació Local, Direcció Insular de Gestió de Residus · Conselleria de Comerç, Indústria i Energia. Direcció General d'Energia · Conselleria d'Economia, Hisenda i Innovació. Direcció General d'Economia · Conselleria de Medi Ambient. Direcció General de Recursos Hídrics · Conselleria de Medi Ambient. Direcció General de Biodiversitat, Servei de Gestió Forestal · Conselleria de Medi Ambient. Direcció General de l'Oficina del Canvi Climàtic, Secció de Contaminació Atmosfèrica · Consorci per a la Gestió dels Residus Sòlids Urbans de Menorca · Delegació de Balears de l'Institut Nacional d'Estadística (INE) · Direcció General de Trànsit (DGT) · Direcció Territorial de Comerç Exterior · Distribución Mercat S.A. · El Corte Inglés S.A. · EMAYA S.A. · Federació Hotelera · Fundació de les Caixes d'Estalvis Confederades (FUNCAS) · GESA · GESA GAS · Grupo Jumbo Tours · Institut Nacional de Meteorologia, Centre Territorial de les Illes Balears · Institut Nacional d'Ocupació (INEM) · Observatori del Treball de les Illes Balears (OTIB) · Palmacer S.A. · Prefectura Provincial de Trànsit · Riu Hotels & Resorts · Roldán Oficinas y Despachos S.A. · Sol Meliá S.A. · TINSA. Delegació de Balears · Transportes Blindados S.A. (TRABLISA) · Tresoreria General de la Seguretat Social · Sala de Mercats de "SA NOSTRA"

www.cre.uib.es
www.cre.sanostra.es